

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
Кафедра філософії

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Тези доповідей
ІХ Всеукраїнської студентської наукової конференції
(11 грудня 2013 року)

Харків
2014

УДК 101:340.12(043)
ББК 87+87.66я431
Ф 51

Організаційний комітет:

Голова: *А. П. Гетьман*, проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України.

Члени: *О. Г. Данильян*, завідувач кафедри філософії, доктор філософських наук, професор; *Ю. Ю. Калиновський*, професор кафедри філософії, доктор філософських наук, професор; *С. Б. Жданенко*, доцент кафедри філософії, кандидат філософських наук, доцент; *І. І. Коваленко*, доцент кафедри філософії, кандидат філософських наук, доцент

Тези друкуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Філософія і право : тези доповідей ІХ Всеукраїнської студентської Ф 51 наукової конференції (11 грудня 2013 р.). – Х., 2014. – 152 с.

У пропонованій до уваги читачів збірці тез ІХ Всеукраїнської студентської наукової конференції «Філософія і право» висвітлюється широке коло як загальнофілософських проблем, так і різноманітні аспекти філософії права. Певна частина матеріалів конференції розвиває і поглиблює філософські уявлення у царині правової онтології, правової антропології, теорії правових цінностей, теорії пізнання права та інституційного виміру права. Деякі напрацювання містять спроби не тільки по-новому підійти до осмислення вже достатньо розробленої проблематики, але й виявляються кроком на шляху пізнання раніше не відрефлектованого шару правової реальності. У цьому сенсі зміст наведених нижче тез засвідчує зацікавленість майбутніх фахівців права у більш глибокому теоретичному освоєнні тих феноменів правової реальності, пізнання яких є умовою розв'язання нагальних практичних завдань правотворчого й правозастосовчого характеру у контексті гідного виконання ними своєї професійної місії у розбудові правової державності в Україні.

УДК 101:340.12(043)
ББК 87+87.66я431

ЗМІСТ

Вступне слово	9
---------------------	---

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

<i>Аджисєва А.</i> ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	10
<i>Бабенко А.</i> ПОНЯТТЯ СИМВОЛУ У ВЧЕННІ НЕОПЛАТОНІКІВ	11
<i>Бабій О.</i> ЕКСПЕРИМЕНТИ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ.....	13
<i>Бартоцак О.</i> ДОСВІД ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В СІНГАПУРІ.....	15
<i>Богачев Д.</i> СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ПОДХОД В МЕТОДОЛОГИИ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНОГО ПОЗНАНИЯ.....	16
<i>Борис Т.</i> ДОСВІД ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ У НІМЕЧЧИНІ	18
<i>Боровець І.</i> ПРОБЛЕМИ ПРАВОСВІДОМОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	20
<i>Бурикін В.</i> ГЕРМЕНЕВТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ПРАВА (А. КАУФМАНН).....	22
<i>Бурлаченко В.</i> ПЕРФЕКЦІОНІЗМ. ЧИ ВАРТО ВОНО ТОГО?.....	24
<i>Буряк Н.</i> ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ФІЛОСОФСЬКА І СВИТОГЛЯДНА ПРОБЛЕМА	25
<i>Буряк С.</i> ПРАВО ЛЮДИНИ НА ДЕМОКРАТІЮ ЯК НАРІЖНИЙ КАМІНЬ ПРАВА.....	27
<i>Васильків І.</i> ЗАСАДИ І ПРИНЦИПИ ІНДУСЬКОЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ.....	28
<i>Вахрив М.</i> РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ У ФОРМУВАННІ СВДОМОСТІ ЛЮДИНИ	30
<i>Вечерский Е.</i> ТОТАЛИТАРНАЯ ВИРТУАЛЬНОСТЬ В. ПЕЛЕВИНА	32

<i>Вовк М.</i> ФОРМУВАННЯ НОВОГО ТИПУ МИСЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО БУТТЯ.....	33
<i>Воронцова Д.</i> ЭВТАНАЗИЯ: ФИЛОСОФСКОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ	35
<i>Гамаюнова В.</i> ФАУСТ КАК АРХЕТИП	36
<i>Гапон Ю.</i> КОНЦЕПЦІЯ НАДЛЮДИНИ У ТВОРІ «ТАК ГОВОРІВ ЗАРАТУСТРА»	38
<i>Головін О.</i> «1984» і «2013»: ДЖОРДЖ ОРУЕЛЛ І СУЧАСНИЙ СВІТ	39
<i>Гончар А.</i> СУСПІЛЬСТВО СПОЖИВАННЯ: ІСТОРИЧНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ	41
<i>Гульгоров В.</i> СОЛІПСИЗМ У КІНОМИСТЕЦТВІ	43
<i>Дейнега К.</i> ФІЛОСОФСЬКА ГЕРМЕНЕВТИКА: «ОСОБИСТЕ» ІСНУВАННЯ ЮРИДИЧНОГО ТЕКСТУ	45
<i>Дейнега М.</i> ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ МЕТИ ПОКАРАННЯ В ІСТОРИКО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ	46
<i>Дубровин С.</i> ВОЗМОЖНА ЛИ АНТИУТОПИЯ В РЕАЛЬНОЙ ЖИЗНИ? (по роману «О дивный новый мир» О. Хаксли).....	48
<i>Дубровіна Г.</i> ВЕЛИКІ УТОПІСТИ ТА ЇХ ПОГЛЯДИ НА СУСПІЛЬНІ ПРОБЛЕМИ	50
<i>Ермак А.</i> КОНЦЕПЦИИ ПОНИМАНИЯ ПРАВА В СИТУАЦИИ «ПОСЛЕ СОВРЕМЕННОСТИ».....	51
<i>Задержі О.</i> ТОТАЛІТАРНІ АНТИУТОПІЇ В КІНО.....	53
<i>Зайкова Я.</i> «Я ВРАНЦІ ТА Я ВВЕЧЕРІ – ДВІ РІЗНІ ЛЮДИНИ»: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ.....	55
<i>Зарандія А.</i> ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРАВОСУДДЯ.....	56

<i>Захаренков О.</i>	ІНТЕГРАЛЬНА КОНЦЕПЦІЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК ЗАСАДНИЧИЙ ПРИНЦИП ФІЛОСОФІЇ ПРАВА.....	58
<i>Звінеревська Б.</i>	ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОСМИСЛЕННЯ СУДОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ.....	60
<i>Івасишин І.</i>	СПРАВЕДЛИВІСТЬ У КОЖНОГО СВОЯ.....	61
<i>Івахнюк О.</i>	ТЕОРІЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ ДЖОНА РОУЛЗА	63
<i>Кабин Д.</i>	ТЕОРІЯ МОРАЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ ПРАВА	64
<i>Кисіль А.</i>	САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЯК ПОТРЕБА СУЧАСНОГО СВІТУ.....	66
<i>Кисличенко І.</i>	СПРАВЕДЛИВІСТЬ У КОНТЕКСТІ ДОТРИМАННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	68
<i>Коваль Р.</i>	СВОБОДА МЫСЛИ В КОНТЕКСТЕ НЕЙРОЛОГИИ.....	69
<i>Корицький В.</i>	ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ	71
<i>Косінова Д.</i>	ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	72
<i>Косінова К.</i>	ФЕНОМЕН ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	74
<i>Кравченко Д.</i>	ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПРАВА.....	75
<i>Кушнарченко Д.</i>	БЕЗСМЕРТЯ В КОНТЕКСТІ ТРАНСГУМАНІЗМУ	77
<i>Лагунов А.</i>	ПРОБЛЕМЫ ЛЮБВИ В ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА	79
<i>Лебедюк Д.</i>	ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ «СВОБОДИ» ЖАНА-ПОЛЯ САРТРА.....	80
<i>Левко В.</i>	ПОЗИТИВІЗМ У ТЕОРІЇ ПРАВА.....	82

<i>Лимборская Я.</i>	ПРОБЛЕМА ИНДИВИДУАЛЬНОЙ СВОБОДЫ В ФИЛОСОФСКОМ ДИСКУРСЕ.....	83
<i>Лотоцька М.</i>	МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	85
<i>Мартиш О.</i>	ЗНАЧЕННЯ АНТРОПОЛОГІЧНОГО ВИМІРУ ПРАВА ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА.....	86
<i>Масловская Ю.</i>	ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНЫЕ МОТИВЫ В СОВРЕМЕННОМ КИНЕМАТОГРАФЕ	88
<i>Мількевич Д.</i>	ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	89
<i>Мух О.</i>	КРИТИКА ДЕМОКРАТИИ В УЧЕНИИ ПЛАТОНА.....	91
<i>Найдина В.</i>	МЕТАФИЗИКА ГЛОБАЛИЗАЦИИ	93
<i>Немашколо К.</i>	ІСТОРІЯ У СИСТЕМІ І. КАНТА.....	94
<i>Нечитайло М.</i>	ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ	96
<i>Новожилів В.</i>	ФЕНОМЕН ПОЛІГРОМАДЯНСТВА ТА ПРОБЛЕМА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ БІПАТРИДА	97
<i>Пахомов М.</i>	ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ СОЦІАЛЬНОГО НАСИЛЛЯ	99
<i>Перестюк О.</i>	ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА МОЖЛИВІ НАПРЯМКИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ	101
<i>Плющакова В.</i>	ЕВТАНАЗІЯ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	102
<i>Пономаренко О.</i>	ПРОБЛЕМИ СЕНСУ ЖИТТЯ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ	104
<i>Пріймак Т.</i>	МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У США	106
<i>Прокопчук М.</i>	ІНФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СВІДОМІСТЬ ЛЮДИНИ	107

<i>Путіна О.</i>	ПЕРЕСТРОЙКА ПРАВОВОГО ПОЛЯ: ОТ ПРАВОВОГО МОНИЗМА К ПРАВОВОМУ ПЛЮРАЛИЗМУ	109
<i>Радіончик Ю.</i>	СОВІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН МОРАЛІ ТА ПРАВА	110
<i>Реморова М.</i>	СВІТ ЯК ЄДНІСТЬ ОБ'ЄКТИВНОЇ ДІЙСНОСТІ І ЛЮДСЬКИХ СУТНІСНИХ СИЛ	112
<i>Релін К.</i>	ЖІНКА У КОНФУЦІАНСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ	113
<i>Романенко Д.</i>	АНТИПРАВОВЫЕ СМЫСЛЫ РОМАНА ФРАНЦА КАФКИ «ПРОЦЕСС»	115
<i>Рябуха В.</i>	ПОЯВА БЛАКИТНОГО ФАШИЗМУ НА КАРТІ СВІТУ	117
<i>Салтиков С.</i>	АНАЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА: КОНЦЕПЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ	119
<i>Самойленко М.</i>	ТОТАЛИТАРИЗМ КАК ПРОБЛЕМА АНТИУТОПИИ	120
<i>Селецька О.</i>	ЗАГАДКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ	122
<i>Сидорчук М.</i>	К.-Г. ЮНГ: ВЧЕННЯ ПРО АРХЕТИПИ В КОНТЕКСТІ БУТТЯ КУЛЬТУРИ	124
<i>Силка М.</i>	ЙОГА В ФИЛОСОФИИ ДРЕВНЕЙ ИНДИИ	125
<i>Соколов М.</i>	ФИЛОСОФИЯ ПРАВА ГЕГЕЛЯ И УКРАИНСКАЯ ПРАВОВАЯ РЕАЛЬНОСТЬ	127
<i>Сулковський В.</i>	ФІЛОСОФІЯ ЖИТТЯ ЯК ПРИРОДНО-ПРАВОВА КОНЦЕПЦІЯ	129
<i>Супрунюк Ю.</i>	ЗМІСТОВНІ ТА ФОРМАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ ТА ПОСТМОДЕРНІЗМУ	130
<i>Темертей Е.</i>	ПРОЯВЛЕНИЯ ГЕДОНИЗМА В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ	132
<i>Толочко М.</i>	ІСТИНА У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ	134

<i>Хоменко М.</i>	
ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ	135
<i>Червона С.</i>	
ПРОТЕСТАНТИЗМ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ США	137
<i>Червяков В.</i>	
ФОРМУВАННЯ І ЗНАЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕЛІТІ	138
<i>Чернов А.</i>	
СТЭНЛИ КУБРИК: ХУДОЖНИК, ФІЛОСОФ, ЛИЧНОСТЬ	140
<i>Шепетенко К.</i>	
ВІРТУАЛЬНІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН СУСПІЛЬСТВА ПОСТМОДЕРНУ	142
<i>Шинкарчук А.</i>	
ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ АБОРТУ	144
<i>Шматченко О.</i>	
ДО ПИТАННЯ ПРО АКСІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА УКРАЇНИ.....	145
<i>Ярусевич Є.</i>	
СВІДОМІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА НА ШЛЯХУ СТВОРЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	147

Вступне слово

Сьогодні ми розпочинаємо роботу ІХ Всеукраїнської студентської наукової конференції «Філософія і право», яка вже стала традиційною для нашого університету. Важливим є той факт, що тематика підготовлених доповідей постійно розширюється, зокрема органічними та актуальними є тези, що підготовлені вами з проблематики правового виховання, правової освіти населення тощо.

Якість пропонованих доповідей свідчить про стійку тенденцію зростання інтересу майбутніх юристів до осягнення світоглядних і методологічних засад пізнання такого складного соціального феномену, як право. Тематика та зміст доповідей свідчить не тільки про гостре бажання їх авторів з'ясувати «таємниці» природи права з метою здобуття глибоких знань й переконань, а й говорить про впевненість молодих дослідників у можливості адекватного використання на їх основі сучасних типів праворозуміння у майбутній професійній діяльності. На нашу думку, творче освоєння студентами важливих елементів наукової методології пізнання й реалізації права має безпосередньо сприяти зміцненню їх фахових навичок.

Дуже приємно бачити й те, що чимала кількість випускників нашого вузу, які у минулі роки брали активну участь у роботі наукового гуртка кафедри філософії, а також виступали на попередніх конференціях, не тільки поповнили лави аспірантів та здобувачів наукових ступенів при різних кафедрах університету, а й блискуче захистили свої дисертації, в яких вони спиралися на фундаментальні знання з філософії та філософії права.

Бажаю усім учасникам ІХ Всеукраїнської студентської наукової конференції подальших творчих здобутків у вивченні актуальних проблем філософії та права, успіхів у здійсненні мрій щодо реалізації своїх дослідницьких здібностей у наукових школах Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України

А. П. Гетьман

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Аджисва Аліна, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ШКОЮ, 2 курс, 3 група

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Проблема прав людини і громадянина та їх захисту сьогодні набуває особливого значення для України, яка після прийняття Конституції вступила на новий етап свого розвитку як демократичної європейської держави, адже саме ступінь забезпечення прав і свобод людини, їх практичної реалізації є тим основним критерієм, за яким визначається рівень демократичного розвитку держави та суспільства в цілому. Цій проблемі притаманний правовий і філософський характер, тож необхідно комплексно проаналізувати існуючі проблеми у сфері прав людини та їх захисту у філософсько-правовому аспекті, а також з'ясувати можливі шляхи вирішення визначених проблем.

Права людини – це певні можливості людини, котрі необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними та рівними для всіх людей.

Необхідність для держави і суспільства побудови такої системи, яка б забезпечувала захист прав і свобод людини, обґрунтовується багатьма правниками і філософами. Розуміння такого захисту включає в себе категорії забезпечення, гарантування та здійснення суб'єктивного права.

Гарантіями реалізації прав людини є умови та засоби, принципи та норми, які забезпечують здійснення, охорону і захист зазначених прав.

В Україні існує механізм захисту прав людини і громадянина, що включає в себе загальносоціальні (загальні) та юридичні (спеціальні) гарантії забезпечення їх додержання, виконання і захисту. Більшість загальних гарантій формально закріплено в українському законодавстві, а правові передбачають перш за все діяльність органів державної влади, міжнародних судових організацій, установ та позасудових об'єктів, і також окремим видом правових гарантій виступає юридична відповідальність за порушення прав людини.

У нашій державі існують певні проблеми у сфері захисту прав людини, що пов'язані з неналежним функціонуванням державних структур щодо їх забезпечення, із недостатньою визначеністю цих питань у законодавстві та відсутністю можливості у громадян відповідним чином відстоювати свої законні права. Для вирішення таких проблем необхідно здійснити направлені на це конкретні заходи, якими, на думку вчених, можуть бути:

- навчання культурі прав людини, адже розуміння природного характеру прав і свобод, що належать людині, певним чином звільняє її від надмірної залежності від держави, дозволяє їй відстоювати свої права;
- впровадження серед населення інформаційної програми про діяльність міжнародних організацій та судових установ у сфері прав людини;
- здійснення кроків у напрямках подолання корупції, злочинності, міжнародних конфліктів, створення правового механізму взаємодії національних та міждержавних правових систем;
- створення нової системи законодавства, що включатиме чітко визначений зміст прав і свобод, перелік гарантій їх забезпечення, повноваження державних органів щодо забезпечення цих прав та юридичну відповідальність за невиконання чи неналежне виконання ними покладених на них обов'язків.

Отже, реальне забезпечення проголошених прав людини ще потребує доопрацювання й вдосконалення, підвищення ефективності механізму їх реалізації та захисту. З цією метою висуваються потенційні засоби, прийоми вирішення проблем, що сприятимуть поліпшенню ситуації, виходу прав людини у державі на новий рівень, вирішенню основних питань.

Бабенко Аліна, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОЮ, 2 курс, 9 група

ПОНЯТТЯ СИМВОЛУ У ВЧЕННІ НЕОПЛАТОНІКІВ

Теоретико-понятійне осмислення символу як складової соціального буття, виявлення його комунікативної природи, визначення його потенціалу як знаряддя політичного панування розпочалося у вченні неоплатоніків. Саме неоплатонізм запропонував якісно новий рівень осягнення символу у його гносеологічному та онтологічному вимірах.

Ставши стрижневою, категорія символу в інтерпретації неоплатонізму увібрала у себе не тільки шлях від явища до сутності, а й можливість безмежного пізнання й тлумачення символу через систему протилежностей: «таємниче – явне», «невисловлене – зрозуміле», «затемнене – світле» тощо. Звідси символ у неоплатонізмі – це не знак, але принцип збігу явища і сутності, що робить його безкінечним та невичерпним за своєю смисловою глибиною.

В уявленнях неоплатоніків пройти шлях від явища до сутності означає мислити символічно. Таким чином, саме на стику античного та християнського світів вперше в історії європейської інтелектуальної традиції було доведено необхідність вивчення та використання символів у їх гносеологічному значенні.

Погляд на природу як на Божество, яке творить світ, виражений у божественних символах, поставив перед неоплатоніками завдання щодо розкриття замислів щодо природи у її зовнішніх проявах. А це, в свою чергу, можливо, тільки за умов символічного мислення: «мислення у категоріях символів». Отже, не самий символ, а символічне пізнання світу стає основою філософії неоплатонізму, що пояснює певну невизначеність категорії «символ» у даній традиції. Повсякденне життя людини наповнене символами і знаками, що регулюють її поведінку, щось дозволяючи чи забороняючи, уособлюючи і наповняючи змістом. Це схоже з розумінням неоплатоніками досягнення божественної душі (всесвітньої), заради якої варто відмовитись від земних благ та матерії, аби досягти відповідного стану – екстазу.

Важливим є й те, що здебільшого слово «символ» у неоплатоніків використовується у значенні «алегорія», у той час коли у ролі символу як об'єкту безкінечних інтерпретацій розглядається міф. Так, Плотін у своїх філософських пошуках взагалі не використовує термін «символ», а асоціює символ із міфом. Символи, на його думку, виникають із умовиводів філософа, які, в свою чергу, поділяються на складові: міфологічну та власне ту, що належить безпосередньо філософу. Порфірій визначав, що людина отримала та продовжує отримувати знання про божественну волю власне через сни і символи. Звідси формується специфічний стиль спілкування інтелектуала із світом: з подачі неоплатоніків, говорити мудро означає говорити таємничими зашифрованими (міфологічними) символами. У трактуванні Прокла символи є посередниками між світом людини та світом богів. У земному матеріальному світі символи виникають із потреби людини познати бога, божественне. Саме через символи божественний потенціал виявляє себе і безперешкодно передається людині

у вигляді божественного духу. Примітно також, що ряд представників школи неоплатонізму розвивають традицію, яка бере початок від демокритівської установки: «слово є символом». У їх розумінні ім'я (слово) стає символічним, якщо воно є тотожним сутності того, що позначає (називає). А оскільки в імені міститься сутність явища, то процес пізнання світу полягає у пізнанні імен-символів. Звідси пізнаванність необмеженого у своїх проявах світу у трактуванні неоплатонізму реалізується через категорії, оскільки сутність є символом та субстанцією даних категорій.

Таким чином, у філософії неоплатоніків вперше відокремлено гносеологічне значення символу, а саме, можливість за допомогою символів звести нескінченність феноменів всесвіту до логічних категорій.

Бабій Оксана, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ШКОПУ, 2 курс, 15 група

ЕКСПЕРИМЕНТИ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Вважається, що експерименти – це привілей фізиків і біологів. Проте, філософи теж нерідко вдаються до експериментів, хоча і суто теоретично. Розглядаючи уявну ситуацію, вони намагаються довести свої твердження. Уявний експеримент – це свого роду інтелектуальна вправа. Він дозволяє відчувати, що хоче сказати філософ, зрозуміти його логіку та систему цінностей. Прикладами є класична апорія про Ахіллеса або знаменита дискусія про формальне визначення поняття людини як «двоногого без пір'я».

Експерименти, про які піде мова, знаходяться в центрі уваги сучасної філософії. Вони були описані в останні півстоліття, хоча в ряді випадків розвивають концепції, яким уже не одне сторіччя. Але навіть для тих, кому складно розбиратися в хитрих філософських конструкціях, уявні експерименти можуть послужити роль притчі, яка змушує замислитися над сенсом життя. Одним із таких експериментів є «філософський зомбі»; його автором є австралійський філософ Девід Чалмерс, який пропонує уявити істоту, яка виглядає і поводить себе зовсім як людина. Але при цьому позбавлений досвіду свідомості і суб'єктивних ментальних станів – у нього «все темно всередині». Якщо філософського зомбі сильно вщипнути за руку, він не відчує болю, але скрикне і відсмикуватиме руку. Чи відрізняється він від людини? Філософський зміст: розібратися, чи можна звести

поняття «людина» до набору фізичних функцій і процесів, або ж ми щось більше, ніж набір реакцій і тканин.

Актуальним нині є питання абортів, і цьому присвячений один з експериментів – «Хворий скрипаль», автором якого є Джудіт Томсон – жінка, яка порушує основні моральні проблеми людства.

Цікавими експериментами є «Мозок у Х'юстоні», який порушує проблему свідомості як породження людського мозку, та «Болотна людина», суть якого зводиться до проблеми особистості. Цей експеримент використовують для підтвердження тези про те, що особистість – це не тільки фізичне тіло людини, а й історія її взаємин з навколишнім світом.

Не менш цікавим явищем є «Машина з виробництва власного досвіду» – уявний експеримент Роберта Нозіка, який змушує замислитися, де грань між буттям і відчуттям буття. Сам Нозік пише: «Підключитися до машини – це свого роду самогубство. Перш за все ми хочемо робити певні речі, а не просто отримувати відчуття того, що ми їх робимо».

«Кімната Мері» – один із уявних дослідів Френка Джексона. Експеримент зводиться до наступного: своє життя Мері проводить у кімнаті, де всі предмети тільки чорного або білого кольору. Вона – учений, спеціалізується на нейрофізіології зору. Вона в найдрібніших подробицях знає, які саме комбінації довжин хвиль повинні стимулювати сітківку при погляді на синє небо. Чи дізнається Мері щось нове про колір, коли своїми очима побачить не тільки чорно-білі предмети? Експеримент спрямований проти надмірного раціоналізму, який постулює спрямованість світу до формул, розрахунків, цифр. Джексон звертає нашу увагу на те, що побачити своїми очима синяву безхмарного неба – не те ж саме, що дізнатися цифри, які всебічно характеризують синій колір, а отримати особистий чуттєвий досвід – не те ж саме, що дізнатися його формулу.

Нинішня епоха – епоха найглибших наукових і соціальних змін. Це – час якісного соціального стрибка. Сучасні філософські пошуки сконцентровані на питаннях людини, її свідомості, буття, мислення, а також штучного, віртуального простору та інтелекту. Експерименти сучасної філософії, хоча і є уявними, проте, породжують реальні роздуми та результати, порушуючи актуальні питання життя людини як такої та як суб'єкта суспільних відносин. Вони намагаються вирішувати основну філософську проблему – проблему світу і людини. Але немає людини взагалі, як і немає світу взагалі. З цього погляду необхідно раціонально підійти до аналізу всього різноманіття людської дійсності, щоб, осмисливши сутність людини й історичного процесу, могли приймати рішення, що відповідають вимогам самого життя в інтересах суспільства й особи.

ДОСВІД ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В СІНГАПУРІ

Сінгапур – місто-держава в Південно-Східній Азії, що на сьогоднішній день вражає своїми успіхами в економічній, моральній, політичній сферах. А секрет цього успіху полягає в тому, що саме в цій країні вдалося виховати нове покоління розумних, здорових та впевнених людей, за кілька десятиліть побудувати одну із найменш корумпованих держав і за розвитком зрівнятися з країнами «першого світу». Наразі вивчення досвіду правового виховання Сінгапуру є досить актуальним, а тому знаходиться в центрі багатьох досліджень. Його запозичення та використання іншими державами, зокрема і Україною, може принести позитивні зміни у розвитку правового виховання суспільства та становлення дійсно правової та демократичної держави.

У чому ж полягає особливість та унікальність правового виховання в Сінгапурі?

Правове виховання в кожному регіоні чи країні світу має свої риси, принципи. Сінгапур не став винятком. На момент здобуття незалежності він не мав жодних природних ресурсів, потерпав від корупції, тобто перебував у скрутному становищі. Але Сінгапур не тільки реабілітувався, а й досяг значних здобутків за короткий строк. Буквально за кілька десятків років сінгапурська влада здійснила справжній переворот: рівень ВВП на душу населення зріс із \$400 до \$5700; корупція в державі майже знищена, про що свідчать результати досліджень міжнародної організації Transparency International, яка у 2012 році розмістила Сінгапур на п'яте місце в своєму рейтингу (Україна ж перебуває на 144-му). Держава створила міцний апарат боротьби з правопорушеннями, запровадивши численну кількість штрафів. Наприклад, за кинутий на вулиці папірець, сінгапурець заплатить 270 доларів, а за куріння в недозволених місцях – 500 доларів. За наркотики у цій державі передбачена смертна кара, тому їх на території Сінгапуру майже немає. Дітей ще змалку привчають до дисципліни, мотивуючи це встановленими штрафами, які доведеться сплачувати батькам, якщо майбутній громадянин вчинить порушення. Недаремно це місто-державу називають «fine city», що з одного боку означає «хороше місто», а з іншого – «місто покарань». Адже перебуваючи у цій досить незвичайній країні, яка вражає своїм порядком, чистотою та

красою, людина завжди пам'ятатиме про правила поведінки та наслідки їх недодержання.

Що ж стосується правової культури та виховання самих громадян Сінгапуру, то у даному аспекті держава робить акцент на збільшенні чисельності розумних людей. Влада у цьому напрямку створює умови для: укладення шлюбу між особами, які мають вищу освіту, мотивуючи це додатковими пільгами та грошовими винагородами; проходження стерилізації малограмотних жінок, компенсуючи дану процедуру придбанням квартири за рахунок державного бюджету; перевіркою у дітей рівня IQ незалежними організаціями з метою підготовки майбутніх кваліфікованих кадрів для найбільших компаній та фірм країни та ін. Тобто, держава цілеспрямовано розробляє різноманітні, і варто наголосити, ефективні методи для «підняття» правової культури суспільства, реалізуючи поставлені завдання.

Таким чином можна стверджувати, що реформований за короткий проміжок часу Сінгапур із країн «третього світу» впевнено увірвався до розвинутих держав. Маленьке місто-держава стала гідним прикладом для тих країн, які тільки починають свій шлях до побудови сильної держави, так і для тих, які пройшли нелегкий шлях свого розвитку. На сьогоднішній день Сінгапур займає важливі політичні та економічні позиції у світовому просторі, тому запозичення його досвіду правового виховання, зокрема і Україною, може дати досить ефективні результати у формуванні правової культури та правосвідомості громадян, а в кінцевому рахунку, у побудові правового суспільства.

Богачев Денис, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОЮ, 4 курс, 7 группа

СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ПОДХОД В МЕТОДОЛОГИИ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНОГО ПОЗНАНИЯ

Синергетика — междисциплинарное научное направление, изучающее общие закономерности явлений и процессов в сложных неравновесных системах (физических, химических, биологических, экологических, социальных и других) и принципы их самоорганизации. В наше время синергетика претендует на статус универсальной методологии, одинаково применимой как в естественных, так и в социально-гуманитарных науках.

Понятия нелинейности, случайности, порядка, хаоса, точки бифуркации, диссипативной структуры, флуктуации являются основой для описания любых сложных систем независимо от их природы. Сфера исследований синергетики выходит за пределы естествознания и среди прочего охватывает области, относящиеся к предметам социологии, политологии, экономики и юриспруденции.

Синергетика рассматривает процесс развития как постоянный переход от хаоса к порядку и обратно. Нелинейный характер движения системы предполагает множество путей развития по направлению к относительно долговременным устойчивым режимам – структурам-аттракторам. Выбор одного из этих путей осуществляется в точке бифуркации – критическом состоянии неопределённости, когда возрастает роль флуктуаций (случайных отклонений). При этом заранее невозможно предсказать, какой из возможных аттракторов займет система: будет стремиться к тепловому равновесию (энтропии) или перейдет на новый, более дифференцированный и высокий уровень упорядоченности.

Ключевым понятием синергетики является самоорганизация – процесс упорядочения элементов системы за счёт внутренних факторов, без внешнего специфического воздействия. Это явление широко распространено в социальной сфере. Общество как большая группа людей, объединенных исторически сложившимися формами взаимодействия, имеет все признаки синергетической системы: а) как система общество выступает целостным комплексом взаимосвязанных элементов (людей, социальных групп); б) общество есть открытая динамическая система, существующая в условиях вещественного, энергетического и информационного обмена с окружающей средой; в) свойства этой системы не сводятся к сумме свойств ее компонентов (эмерджентность, сверхаддитивный эффект, социальная синергия); г) она находится в состоянии, далёком от равновесия (энтропии), поэтому способна к усложнению и самоорганизации; д) внутренние процессы в обществе носят нелинейный, хаотический, непредсказуемый характер.

Синергетический подход относится к общефилософским методам познания. В его рамках задается основной смысл исследования, определяются фундаментальные понятия и концептуальные идеи. Это позволяет комплексно рассмотреть любой феномен социальной действительности с необычной точки зрения и выявить новые закономерности. В то же время для полного и всестороннего исследования нельзя ограничиваться одним синергетическим подходом, потому что синергетика часто пересекается с альтернативными междисциплинарными направлениями (тео-

рией систем, кибернетикой, теорией информации), а также с конкретными науками (социологией, психологией, экономикой).

Например, с позиций синергетики государство можно рассматривать как форму самоорганизации общества, возникающую в результате спонтанного объединения социальных групп для устранения конфликтов между ними (хаотического состояния «войны всех против всех») и движения к общим целям – аттракторам. В таком случае процесс самоорганизации и формирования соответствующих структур (органов власти, права, идеологии) будет описываться объективными законами внутренней саморегуляции. Если же определять государство как кибернетическую систему, то в его образовании главным фактором станет взаимодействие субъекта и объекта управления по каналам прямой и обратной связи, то есть превращение общества в иерархическую структуру и его классовая дифференциация. Кибернетический подход рассматривает право как механизм управления общественными отношениями и указывает на субъективную природу организации этого управления.

Таким образом, синергетика может служить отправной точкой для междисциплинарного синтеза знания. Она заставляет отказаться от классической линейной картины мира и перейти к новой парадигме, объединяющей достижения разных наук в целостную философскую систему. Синергетика ориентирована на поиск универсальных законов эволюции и совершенно по-новому рассматривает ряд традиционных представлений, заявляя о нелинейном характере развития, конструктивной роли хаоса, фрактальном самоподобии структур и взаимосвязанности всех явлений и процессов. Особое значение синергетического подхода в социально-гуманитарных науках проявляется в том, что он способствует пониманию механизмов самоорганизации в обществе, совершенствованию правового регулирования и гармонизации взаимодействия между человеком и природой.

Борис Тарас, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКООЮ, 3 курс, 2 група

ДОСВІД ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ У НІМЕЧЧИНІ

Німеччина вже кілька десятків років є еталоном сумлінності в становленні інновацій у сфері правового виховання. Стабільна державна право-

ва політика, цілеспрямованість, моральна етичність та правова обізнаність німецької нації сприяє всезагальному просуванню Німеччини у досягненні вищої правової мети та поставлених цілей. Здатність миттєво реагувати на неврегульовані суспільні питання, уникати колізій та заповнювати прогалини в законодавстві свідчить про динамічний розвиток правової системи Німеччини.

Громадянсько-правове виховання в Німеччині обумовлене вихідною ідеєю про те, що громадянином не народжуються, а ним стають. Громадянин, в розумінні німця, – це та особа, яка здатна втручатися в життя спільноти, що звісно передбачає певну поміркованість думки, здатність до роздумів, а також згоду на публічне їх обговорення. Саме тому одним із головних принципів правового виховання виступає принцип створення знання.

Сучасна система правового виховання в Німеччині обумовлена орієнтацією на повагу до прав і свобод людини та громадянина, а також спрямована на подолання соціально-демографічних і політичних проблем, що виникають на шляху розвитку суспільства.

В суспільстві ФРН, впродовж періоду розвитку державності, склалося особливе патерналістське ставлення до держави, тобто це означає, що громадяни вірять в те, що держава — це єдина надійна установа, здатна гарантувати безпеку людей.

Вирішення проблеми орієнтації молодого покоління у правових цінностях у Німеччині в значній мірі покладається на освітні заклади. У контексті правового виховання молоді мова йде про усвідомлене сприйняття школярами та студентами основ права, перетворення їх на правові знання, що базуються на відповідних особистісних цінностях, поглядах, ставленнях і переконаннях, що є основою вмотивованої правомірної діяльності.

Також суттєвий вплив на розвиток правового виховання в Німеччині мають органи ювенальної юстиції. Ювенальна юстиція ґрунтується на гуманному ставленні до дитини в конфлікті з законом, на пріоритеті заходів виховного характеру над ізоляцією його від суспільства та сім'ї, застосуванні позбавлення волі лише в виключних випадках.

Формування концепції соціальної держави сприяло поступовому переходу ювенальної юстиції Німеччини від державного патерналізму до соціальної відповідальності; визначеним компромісом між суспільними засадами та гуманітарними інноваціями стало змішання процедурної моделі на стадії прийняття рішення (більш жорсткої) та освітньої (більш м'якої) на стадії виконання рішення. Також у роботу з проблемними під-

літками запрошуються представники поліції і соціальні працівники територіальних служб: спеціалісти відвідують неблагополучні сім'ї, а завданнями соціального працівника полягає в налагодженні контакту із сім'єю та підлітком, а поліцейського – в здійсненні контролю.

До того ж, як підкреслюють спеціалісти, альтернативні види покарання розглядаються не в якості пом'якшення покарання, а для оптимізації системи кримінального правосуддя. Більш того, якщо в більшості європейських країн служби пробачії працюють як органи контролю за умовно засудженими та звільненими з місць позбавлення волі, то в Німеччині офіцери пробачії залишаються соціальними працівниками, що вирішують завдання забезпечення доступу правопорушників до соціальних прав. В цілому ж, хоча судові процедури та практика їх застосування по відношенню до неповнолітніх наближаються до процедур загального правосуддя, ювенальна юстиція зберігає свій реабілітаційний потенціал.

Боровець Ігор, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 5 факультет, 2 курс, 1 група

ПРОБЛЕМИ ПРАВОСВІДОМОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Проблема розбудови громадянського суспільства, демократичної правової держави є безпосередньо пов'язаною з розвитком правової свідомості громадян України, зокрема юристів.

У цьому зв'язку через аналіз правосвідомості, її розвитку та специфіки стає можливим пізнання того, яким чином право функціонує в суспільстві, яким чином і суспільство в цілому, і окремі громадяни сприймають право, ставляться до нього, визнають або не визнають закріплені в ньому цінності, норми, принципи, ідеї тощо. Зважаючи на це, розгляд різних проблем правосвідомості, багато з яких дотепер є дискусійними, має найважливіше значення в системі філософсько-правових знань.

Насамперед слід назвати наукові доробки таких вчених: Копейчикова В. В., Бабкіна В. Д., Байніязова Р. С., Колодія А. М., Котюка В. А., Коцюби М. І., Малахова В. П., Мартиненка П. Ф., Мурашина О. Г., Назаренка С. В., Нерсисянца В. С., Рабіновича П. М., Селіванова В. М., Калиновського Ю. Ю. та ін.

З наявних в Україні емпіричних досліджень можна зробити висновок про низький рівень правової свідомості громадян. Це проявляється у не-

довірі до правових інститутів. Україна займає останнє місце в Європі за рівнем довіри до судово-правової системи та міліції, що виявляється, зокрема, у низькій правовій активності, зневірі у власних силах щодо захисту своїх прав та законних інтересів. Згідно із соціальним опитуванням станом на 2013 р., що здійснювали представники ЗМІ, рівень довіри в Україні до міліції становить 1 %, що набагато менше у порівнянні з європейськими країнами, а у США рівень довіри до поліції сягає 66 %.

Кожного дня у засобах масової інформації з'являються нові відомості про беззаконня, що відбувається в державі, корупцію, криміналізацію суспільства. Як наслідок у законослухняних громадян формується зневажливе ставлення до органів державної влади, виникає соціальна напруга, спостерігається ігнорування норм права.

Все це свідчить про те, що сучасна правова правосвідомість українського соціуму частково деформована. Як справедливо зазначає Ю. Калиновський, деформації правосвідомості «являють собою спотворення форми та змісту правових установок, навичок і звичок».

Вчені виділяють наступні види деформації правосвідомості: правовий інфантилізм, правовий нігілізм, правовий ідеалізм (фетишизм), правовий дилетантизм, правову демагогію і «переродження» правосвідомості. Вони, перш за все, торкаються деформації індивідуальної правосвідомості.

Найнебезпечнішим проявом деформації правової свідомості є феномен її переродження, під яким слід розуміти випадки усвідомленого заперечення законів, що супроводжуються наявністю у особи злочинного наміру, а також корисливого, жадібного мотиву. Про масовий характер криміналізації українського суспільства свідчать об'єктивні дані. За даними ООН, якщо сьогодні темпи зростання кількості населення планети складають 1–1,5 % щорічно, то злочинність зростає щорічно на 5 %. Тому, цілком вірною виглядає думка фахівців, які стверджують, що останнім часом злочинність у світі, зважаючи на кількість населення, зросла у декілька разів.

Рівень злочинності у суспільстві зростає в умовах економічної кризи, росту безробіття, падіння стандартів життя, загострення соціальних протиріч (різке розшарування українського суспільства, значна доля тих, хто мешкає за межею бідності) та політичних явищ (боротьба за владу). На правосвідомості суттєво позначається соціальна нерівність і несправедливість, законодавство.

На мою думку, основними, найбільш важливими шляхами подолання такого кризового становища є: підвищення загальної і правової культури громадян, їх правової і моральної свідомості; вдосконалення законодавства;

профілактика правопорушень, і перш за все злочинів; зміцнення законності і правопорядку; захист прав і свобод особи; вдосконалення правової освіти населення; підготовка висококваліфікованих кадрів юристів.

Правова свідомість повинна ґрунтуватися на вимогах природного та позитивного права, загальнолюдських цінностей, історичному досвіді країни, національному менталітеті і традиціях народу, світових правових і культурних надбаннях.

Отже, проблема формування правосвідомості в Україні тісно взаємопов'язана з питаннями подальшої трансформації українського суспільства на демократичних засадах, з формуванням єдиного національного культурно-політичного символічного поля, смислів громадянської ідентичності, з успішністю розвитку громадської нації. Рівень правової свідомості громадян України, що існує на цей час, потребує значного підвищення і доведення в найближчій перспективі до рівня правової свідомості демократичного суспільства. А це передбачає удосконалення правових норм, практики діяльності юридичних інститутів та правовідносин, політичної оцінки права, законотворчої і правозастосовної діяльності, покращення правового виховання.

Бурикін Владислав, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 5 факультет, 2 курс, 2 група

ГЕРМЕНЕВТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ПРАВА (А. КАУФМАНН)

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття герменевтика набуває ширшого значення як метод, теорія чи філософія будь-якої інтерпретації.

Герменевтична філософія права спонукає до творчих пошуків і нетривіальних висновків, оскільки окремі питання герменевтики можуть бути осмислені саме в контексті сучасної філософії права, а деякі суто методологічні проблеми наукового пізнання – за допомогою герменевтичної філософії права, яка перебуває в процесі становлення та самовизначення.

Від самого початку методологічна рефлексія європейської філософії рухалась у герменевтичному руслі: це принципівість християнства у питаннях догматики, методологічні пошуки Ф.Бекона й Р.Декарта, аксіологічні роздуми І.Канта, нормативно-ціннісні концепції В. Віндельбанда, Г. Рікєрта та ін.

Герменевтика в перекладі з грецького означає «тлумачити».

Загальні питання герменевтичної концепції знання, сформульовані в сучасній філософії права, відкривають широкі можливості для постановки і розв'язання більш конкретних завдань, осмислення, розробки й доведення до рівня стандартних процедур окремих «технологічних» аспектів означеної проблематики.

Найвідоміший німецький герменевтик права А. Кауфман вважає, що герменевтичний метод дає розуміння «справжнього» права, бо основу його герменевтичного знаходження складає дещо «онтологічне» (свобода як природний стан людини), яке неможливо вилучити безпосередньо з абстрактної юридичної норми і яким суддя не може «розпоряджатися на власний розсуд», – це «річ-право». Те, чим суддя не може «розпоряджатися на власний розсуд», онтологічне «річ-право», – це не дещо «речово-субстанційне», а сама людина як «персона» (правова особистість); людина існує як «персональні» відносини, а право – це те, що належить їй у цих відносинах як «персоні». «Персона» – це те, що зумовлює сутність і зміст юридичного дискурсу (знаходження права шляхом говоріння).

Неважко помітити, що правова герменевтика Кауфмана також базується на засадах герменевтичного кола: «персона» (правова особистість) і певне суддівське рішення в тій чи іншій справі – його складові частини.

Юридична герменевтика виступає проти «хибного переконання», за висловом Кауфмана, тому, що всі правові явища можна відбити в загальних поняттях, а потім правову реальність розглянути як вияв чи застосування змісту цих понять в окремих випадках. Насправді норма не може зумовити рішення судді, і суддя в змозі бути «мудрішим, ніж законодавець».

А. Кауфман зазначає, що «людина має завдання: здійснити себе у часі і з часу, аби стати тим, що як можливість є в ній. Людина має усвідомлення часу й історії, і таким чином вона здатна трансцендувати свою екзистенціальну актуальність на минуле й майбутнє, вона може планувати, очікувати, остерігатися, сподіватися, згадуючи себе. Історія є тим виміром, у якому вона має прийти до своєї сутності». За А. Кауфманом, спосіб буття права відповідає способу буття людини, оскільки право засноване в людському бутті.

Аналогічно людині воно має постійно здійснюватись, аби прийти до самого себе. Воно не є готовим правом, але протягом усього часу відбувається його становлення.

Важливим знаряддям контролю за гуманістичними наслідками розростання інформаційних технологій є врахування герменевтичного потенціалу норми права.

ПЕРФЕКЦІОНІЗМ. ЧИ ВАРТО ВОНО ТОГО?

Проявів перфекціонізму навколо нас — велика кількість, і життя кожного з нас не є виключенням. Що ж таке цей самий перфекціонізм? У чому конкретно він проявляється і що з ним робити?

Перфекціонізм (від фр. *Perfection*) – переконаність у тому, що вдосконалення, як власне, так і інших людей, є тією метою, до якої має прагнути людина. Поняття перфекціонізму виникло в протестантському середовищі XIX століття, пізніше трансформувалося в класичний перфекціонізм І. Канта, Г. Лейбніца, марксистів і передбачало, насамперед, внутрішнє вдосконалення в моральності, розвиток талантів і обдарувань. Ніцшеанська філософія надлюдини також є різновидом перфекціонізму.

Результати аналізу літератури з питань, пов'язаних з проблематикою дослідження, дозволяють стверджувати, що проблема перфекціонізму не нова. Вона еволюціонувала від найдавнішої філософської ідеї гармонії душі та тіла в їхній самодостатній досконалості (концепція ідеалу виховання у Давній Греції) до сучасного розуміння перфекціонізму як складного багатомірного різновекторного психологічного конструкту, який при неадаптивному функціонуванні може бути розцінений як один із видів сучасної «культурної патології», «набуваючи при нарцисичній та пограничній особистісній організації характеру манії, залежності від недосяжного ідеалу, пронизуючи деструктивністю всі сфери життєдіяльності людини».

З психологічної та філософської точки зору перфекціонізм – особистісна риса зі складною структурою. Її *основні ознаки*: прагнення довести будь-яку дію до ідеалу; надмірно високі стандарти діяльності і орієнтація на «найуспішніших»; перегони за найкращим результатом; постійне порівняння себе з оточуючими; завищений рівень домагань і висока вимогливість до себе; скрупульозність, підвищена увага до дрібниць; сумніви в якості виконання діяльності; концентрація на помилках; чутливість до критики; оцінка та планування діяльності за принципом «все або нічого» (поляризоване мислення).

Безсумнівною перевагою перфекціонізму є концентрація на помилках. Серйозні недоліки, як правило, виявляються як результати вузьких місць, слабких ланок, що обмежують просування процесу вдосконалення. За

наявності необхідних ресурсів розширення подібних вузьких місць повинно бути пріоритетним напрямом діяльності.

Соціально-психологічна сутність перфекціонізму розглядається як прагнення до досконалості, яке вирізняють у двох формах поведінки:

– *перша (функціональний перфекціонізм)* – особистість враховує свої можливості та прагнення до високих особистих стандартів, розуміє свою недосконалість, сприймає свої недоліки, помилки як неминучі на шляху до досконалості;

– *друга (дисфункціональний перфекціонізм)* – особистість вважає себе досконалою чи може стати в найближчому майбутньому, але не приймає можливість недосконалості, помилок, недоліків; переживає невідповідність досконалості, тривожиться, відкладає дію, вороже сприймає критику інших, відсторонюється від оточуючих

Отже, перфекціонізм як прагнення до досконалості може здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на особистість та її діяльність. З однієї сторони, він може бути внутрішнім, спонукальним стимулом до розвитку, але з іншої сторони, встановлення надвисоких стандартів може викликати сильні переживання, якщо ці стандарти не досягаються.

Буряк Надія, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКООУ, 2 курс, 12 група

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ФІЛОСОФСЬКА І СВІТОГЛЯДНА ПРОБЛЕМА

Розвиток науково-технічного прогресу та поява віртуального світу спричинили соціально-філософські дослідження, зв'язані з поняттям віртуальної реальності. Так, наприклад, наприкінці ХІХ ст. А. Бергсон писав, що віртуальна реальність – це ідея існування об'єкта, який відсутній тут і зараз, але реально проявляє себе. Для дослідження даної категорії необхідно встановити, що саме являє собою «реальне» та «реальність» як такі. Іншими словами, необхідно встановити існування базової реальності, у порівнянні з якою усі останні світи вважатимуться віртуальними, штучно створеними.

Головною ознакою базової реальності є інертність, що розкривається існуванням у звичному для людей оточенні певних стійких законів розвитку усіх речей та подій. Однак людина дуже швидко пізнає дані закони

і звичного комфортного для неї світу стає замало. На цьому етапі людського пізнання і виникає бажання «новизни», що змушує кожного робити певний стрибок за межі звичного, змушує збільшувати кордони власного пізнання або взагалі змінювати картину реальності. Потреба новизни – головна діюча сила генерування віртуальної реальності.

Досить яскравим виміром віртуальної реальності сьогодення є Інтернет, що запропонував багатоманітні рольові ігри в режимі on-line. У досліджуваному просторі спостерігається наявність певних користувачів, які вибудовують власний віртуальний вимір, встановлюючи особисті умови існування. Наприклад, існування віртуального міста, де особа, як учасник даного простору може обрати певну соціальну роль: вона працює, виконує певні завдання керівництва, ввечері відпочиває, спілкується, шукає нові знайомства. Відтак віртуальна реальність має свої корінням реальне буття людства. Головною відмінністю та «перевагою» віртуальної реальності над «реальним» є те, що користувачі on-line простору мають свободу вибору та діяльності, не обмежені законами та часом, у віртуальній множині вони мають «надможливості». Особа може перебувати у віртуальному вимірі в тій соціальній ролі, котра за життя не може бути реалізована в «реальності».

Однак попри переваги існування віртуального виміру існують певні небезпечні моменти, на які необхідно звернути увагу. Головна небезпека – це існуючий дисонанс між реальним та віртуальним. Чим більш привабливим виявляє себе віртуальний вимір, тим важче людині повернутися назад і знову виконувати звичні справи в реальному світі, від якого особа вже відчуває певний тягар. Крім цього, людина може загубити можливість протистояти труднощам, що виникають у реальному житті, вона губить свідомість та волю, що необхідні за для існування в соціум.

Проблема існування людства у віртуальній реальності яскраво розкрита у фільмі «Матриця». Віртуальна реальність усіляким чином намагається приховати своє існування, а саме той факт, що люди перебувають у рабстві певної сили, яка в свою чергу постає перед героями фільму як щось значно більше, ніж індивідуальні можливості людини.

Відповідно до фільму віртуальна реальність, тобто Матриця – це колективна ілюзія людства: в усіх людей це єдина штучна реальність, створена машинами з метою тримати людей у беззахисному та покірному становищі для того, щоб люди не були в змозі виступити проти тих, хто їх підкорив. По великому рахунку Матриця – це технологічне суспільство в його найвищому прояві. Використовуючи комп'ютерну графіку, кінематограф відкрив багато можливостей створення надреальних, ілюзорних

світів, відтворення віртуальної реальності. «Матриця» вказує нам, що чимало у реальному світі будується на імітаціях та симуляціях, що про- вокує повну або часткову підміну реальності.

Буряк Світлана, Національний юри- дичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОПУ, 2 курс, 3 група

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ДЕМОКРАТІЮ ЯК НАРІЖНИЙ КАМІНЬ ПРАВА

Починаючи з XVIII століття у праві постає досить важлива проблема – людина не лише повинна отримувати і користуватися наданою їй свободою і правами, а й самостійно приймати рішення щодо встановлення цих прав і їх обсягу. Тобто дане питання стосується можливості громадян кожної держави приймати участь у правотворенні і закріпленні цих прав. Доповідь Стефана Кірсте на XXVI Всесвітньому Конгресі з філософії права (2013 р., Белу-Орізонті, Бразилія), зокрема, присвячена праву людини на демократію, обґрунтуванню цього права, а також демонструє різні концепції поглядів науковців на це питання. Дана проблема є предметом для численних дискусій та суперечок, адже право на демократію як невід’ємне право особистості може розглядатися в різних аспектах. Тому дане питання на разі залишається невичерпним і актуальним.

Думки, як вже було зазначено, значно різняться; зокрема серед них: а) загальна критика даного права; б) визначання понять прав людини та демократії як протилежних; в) ідея, що демократія є інструментом забезпечення прав людини, г) права людини є інструментом для забезпечення демократії; д) нероздільність понять права людини і демократії. Стефан Кірсте дотримується останньої позиції, а також наводить аргументи щодо спростування кожного з розглянутих поглядів. Його метою є відновлення форми закону, заснованої на аспектах свободи, також демонстрація того, як право людини на демократію завершує реалізацію потенціалу свободи, закріплену у формі сучасного права.

Сучасне розуміння свободи як основи демократії є самовизначення. У негативному сенсі свобода означає незалежність від гетерономії. Позитивне значення свободи є здатність самостійно визначити мотиви свого діяння. Правова ж свобода передбачає можливість для людини визначити свої власні дії, не передаючи це право жодній іншій особі. Якщо особа

використовує встановлені правом свободи, вона реалізує потенціали свободи, які містяться в сучасній концепції закону. Обґрунтування права на демократію на основі правових свобод дає змогу нам зрозуміти демократію лише як один з аспектів у рамках більш широкого права на участь і необмеженість його щодо демократичного вибору. Громадська автономія шляхом використання права на участь реалізується щоразу, коли індивід активно залучений до прийняття норм у найширшому сенсі – в створенні конституції, в прийнятті адміністративних законів і загалом у законодавчому процесі. При активізації формування суспільства її народом їх чутливість до гетерономного визначення їх праці збільшиться. Реальне закріплення цього права може бути нелегким шляхом і призвести до тимчасової нестабільності, однак, люди, відповідальні за ці, іноді обтяжуючі соціальні експерименти, матимуть унікальну можливість добровільно змінити своє становище – тим самим реалізуючи свою свободу. Право людини на демократію є право брати участь в обговоренні, прийнятті рішень та інтерпретації процедур загальних прав і обов'язків.

Таким чином, право людини на демократію є наріжним каменем конкретизації потенціалу свободи в концепції закону. Це право не суперечить правовій формі, а реалізує її. Як і наріжний камінь піраміди є її частиною, демократія теж не є доповненням до організаційно-правової форми, а є її завершенням. Право на демократію також є правом на участь у переформуванні і переосмисленні прав людини. Таким чином, наріжний камінь права людини на демократію не могильний камінь, а свого роду жорна, що передбачають постійне законодавче закріплення нових прав.

Двигуни цього наріжного каменя є всі людські істоти як творці демократії, що полягає у їх здатності творити себе такими, якими вони хочуть бути і вести себе відповідно до самостійно сформованого порядку: народ є творцем своєї правової ідентичності: *The demos is the demiurgos of its legal identity.*

Васильків Ірина, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 3 факультет, 2 курс, 9 група

ЗАСАДИ І ПРИНЦИПИ ІНДУСЬКОЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ

Дана тема є актуальною у зв'язку із тим, що одним із найважливіших чинників, які забезпечують формування розвиненої демократичної дер-

жави є нормативно-правова система, яка у країнах релігійної правової сім'ї ґрунтується на релігійних текстах і догматах. І саме індуське право найбільш яскраво відображає вплив менталітету і національної релігії на механізм регулювання суспільно-правових відносин.

Індуське право є складовою частиною індуїзму — релігії, що являє собою комплекс різноманітних релігійних, філософських і соціальних поглядів. Індуїзм сформувався внаслідок еволюції і злиття ведичних і брахманських традицій. В основу його віровчення покладено релігійні та філософські ідеї брахманізму (Карма, Сансара, реінкарнація та ін). Серед розмаїття богів найбільш поширені й шановані Брахма, Вішну і Шива. Індуїзм відрізняється від інших релігій віротерпимістю, відсутністю агресії до осіб, які дотримуються інших поглядів.

Персональний характер дії права, що поширюється тільки на осіб, які сповідують індуїзм, незалежно від того, в яких державах вони мешкають. Найбільша громада прихильників індуїзму (близько 1 млрд.) проживає в Індії, де вони становлять близько 83 відсотків населення. У судовій практиці Індії склалося правило, відповідно до якого індуське право діє стосовно осіб, виходячи з двох критеріїв — народження в родині індусів або належність до релігії. Воно не поширюється на осіб, які перейшли у віру, несумісну з індуїзмом. Проте індус не втрачає права знову повернутися до своєї віри, що тягне за собою відновлення дії на нього індуського права.

Яскраво виражений кастовий характер. Касту характеризують як соціальну спільноту або групу в складі індійського суспільства, спільноту за народженням, спадкоємну, ендогамну, закриту для проникнення сторонніх, що традиційно спеціалізується за родом господарської діяльності чи колом занять з яскраво вираженою кастовою самосвідомістю, чие місце обумовлене в складній індійській соціальній ієрархії. Відносини всередині касті і з членами інших каст регулюються спеціальними нормами поведінки. Відповідно до історичної традиції вони поділені на чотири групи: брахманів, кшатріїв, вайшиїв і шудрів. Перехід з однієї касті в іншу не допускався.

Індуське право зазнало сильного впливу інших правових систем — мусульманського й англійського права. Найдавніші джерела індуського права — Веди — були створені ще в II тис. до н. е. Протягом значного історичного періоду воно розвивалося самостійно. Мусульманське панування, що встановилося в Індії в XVI ст., досить відчутно загальмувало розвиток індуського права. Суди зобов'язані були застосовувати тільки

мусульманське право, індуське ж могло застосовувати тільки панчаяти (збори) каст для вирішення внутрішньобщинних проблем. Це призвело до звуження сфери дії індуського права, що залишаюся діяти головним чином у вузькій сфері релігії й особистих стосунків.

Отже, основними засадами і принципами індуської правосвідомості є те, що вона сформувалася під впливом і у тісній взаємодії із національною релігією – індуїзмом, який культивує терпимість, потребу у самозаглибленні, заперечення насильства, відхід від активного суспільного життя. Основним догматом, який формує світогляд є карма (закон відплати), тобто вона є релігійним, філософським та соціальним утримувачем від неправомірної поведінки, на основі якого було сформовано основні правові засади.

Вахрив Максим, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2 факультет, 2 курс, 8 група

РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ У ФОРМУВАННІ СВІДОМОСТІ ЛЮДИНИ

Практичний досвід людства, а часто і конкретної особи, йде попереду теоретичних узагальнень. Діючи в реальному світі, людина не може досягти позитивного результату, якщо вона хоч інтуїтивно, хоч несвідомо не використовує закономірності функціонування об'єктивної реальності.

Людина здатна орієнтуватися в навколишньому середовищі, ефективно діяти в ньому лише тому, що вона постійно, за допомогою органів чуття, отримує інформацію про світ, в якому живе. Завдяки цій інформації та здатності розуму до її обробки й аналізу сформувалась людська свідомість. Свідомість людини не обмежується лише її думками на побутовому рівні, вона також включає в себе світорозуміння, всі цінності, ідеали, переконання, світовідчуття та світосприйняття кожної окремої особи.

Нові знання розширюють ерудицію, змінюють рівень освіченості, впливають на формування свідомості. Кожну людину, яка розпочала вивчення філософії, буде цікавити, в якому плані, чи в якому аспекті буде змінюватись та трансформуватись власна освіченість і свідомість.

З'ясовуючи специфіку філософського знання, а звідси й специфіку філософії як науки, ми відкриваємо для себе оригінальну властивість філософського осмислення світу.

Людина будь-якої професії, будь-якого культурного рівня замислюється над проблемами: «Хто я в цьому світі?», «В чому загадка людського буття?», «В чому сенс прогресу людства?» і для того, щоб знайти на них відповідь, їй доводиться звертатись до філософського осмислення світу.

Справа в тому, що на більшість питань такого характеру кожна людина повинна відповісти, принаймні для себе, самостійно, виходячи зі свого рівня розвитку. Таким чином формується принципове ставлення людини до оточуючого світу, життєва позиція, світогляд.

Філософія і є тією самою наукою, котра вивчає, витлумачує світоглядні проблеми. Саме вона на рівні науки включається у формування орієнтації в бурхливому житті сучасної людини. Щоправда, світоглядним орієнтиром для людини може бути не лише філософія, а й релігія, здоровий глузд. Формуючи свій світогляд, людина формує власну філософію життя.

Філософські проблеми є специфічно-людськими, більше того, вони є корінними, ключовими проблемами людського життя. Це проблеми свідомої істоти, проблеми людини як феномену. Філософія – це власне бачення людиною себе в складному співвідношенні між минулим та майбутнім.

Однак філософія – це не лише наука, що вивчає закони розвитку світогляду та інтерпретує світоглядні проблеми. Філософія – це ще й спосіб мислення, спосіб освоєння світу людиною.

Німецький філософ Хайдеггер, звертаючись до своїх студентів, говорив: «Я буду вчити вас мислити. Я буду мислити, а ви дивіться. Ось він, процес мислення, розгортається перед вами. Будьте уважні, я покажу вам самий процес мислення. Вчіться мисленню». Тож з одного боку, філософія – це наука, яка має свій об'єкт і предмет дослідження. А з іншого – це культура, спосіб мислення, методи та прийоми філософського осягнення буття. Тому в суспільствознавстві філософію все частіше розглядають як форму суспільної свідомості.

Завдання філософії полягає в формуванні на основі цих знань філософського способу мислення, філософського методу орієнтації в світоглядних проблемах, в створенні власної системи поглядів, світогляду на базі певного рівня філософської культури. Отже, засвоєння філософських знань – це створення науково-інформаційної основи для власної філософії і власної філософської культури, яка, в свою чергу, буде формувати свідомість кожної окремої особи.

Вечерский Евгений, Национальный
юридический университет имени
Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс,
13 группа

ТОТАЛИТАРНАЯ ВИРТУАЛЬНОСТЬ В. ПЕЛЕВИНА

При попытке осмыслить наше мировоззрение некой очевидностью представляется вывод о том, что современное нам общество находится в весьма затруднительном положении. Как ни удивительно, эта затруднительность состоит в том, что общество получило свободу выбора, и выбор этот весьма широк. И хотя, казалось бы, в этом нет ничего плохого, однако это новшество в диковинку людям, особенно на постсоветском пространстве и в странах бывшего социалистического лагеря. Об этих людях и странах и пишет один из самых популярных современных русскоязычных писателей В. Пелевин, в творчестве которого центральными проблемами оказываются свобода выбора и иллюзорность реальности.

На первый взгляд, со свободой выбора всё более-менее ясно: рушатся тоталитарные режимы по всему миру; современные государства в своём большинстве являются светскими; в условиях демократического общества человек волен выбирать, во что ему верить, или каких взглядов придерживается. Это, безусловно, является огромным шагом вперёд для демократии и огромным прорывом для всего человечества. Но в этой же свободе кроется и главная проблема. И здесь художественный взгляд писателя четко схватывает и извлекает на свет то, что мы зачастую предпочитаем не замечать.

Известность Пелевину принесла повесть «Омон Ра», сюжетная основа которой заключалась в том, что у СССР нет никакой космической программы, а все, что советские люди видят про Космос по телевидению, есть лишь ее имитация. Это совершенно особая тема, которую, учитывая, насколько быстро развивается современный мир, вполне можно назвать архаичной тоталитарной виртуальностью. В Советском Союзе не были распространены компьютеры, наркотики также не были популярны, но была специфическая виртуальность – пропаганда и агитация. Понимать этот двойной термин надо в предельно широком смысле: все государство и весь народ был огромным органом пропаганды, пытаясь изобразить нечто для иностранцев, и одновременно убедить в этом самих себя. Народное сознание в СССР твердо усвоило не вполне сформулированную

истину – что вся могучая и составляющая чуть ли не сущность государства система секретности была призвана охранять не расположение войск, не военную тайну, а некие пороки, которые стыдно показывать.

Люди жили в параллельном мире, оторванном от действительности, созданном мощной пропагандой, верили в светлое будущее и необходимость усердного труда на благо родины – по мнению писателя, чистой воды солипсизм: в действительности не существует ничего. Реальность же, которую видит человек и в которую он верит, создана либо им самим, либо, что вероятнее, кем-то другим. Конечно, эта мысль довольно радикальна, но почему же так узнаваемы для нас образы, созданные В. Пелевиным?

Где же эта иллюзорная действительность сейчас? Осталась ли она навсегда в советском прошлом или просто приобрела новую форму? Несложно заметить, что значительная часть постсоветского общества по-прежнему тяготеет к той реальности, которая привычна для нее, свободу выбора и убеждений считает неправильной и ненужной, не может справиться с ношей, которую возлагает на них необходимость делать выбор, продолжая жить той виртуальной, внушенной десятилетиями жизнью. Новое же поколение живёт совершенно в другом мире и по другим законам, в реальности, которую, вполне возможно, кто-то для них создал.

Марія Вовк, Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,
10 факультет, 2 курс, 2 група

ФОРМУВАННЯ НОВОГО ТИПУ МИСЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО БУТТЯ

В умовах інформаційного оточення людина занурюється і пізнає принципово нову сферу – сферу інформаційного буття. Беззаперечним є той факт, що настає нова форма інформаційної культури. Інформаційна культура – вміння цілеспрямовано працювати з інформацією і використовувати для її отримання, обробки і передачі комп'ютерну інформаційну технологію, сучасні технічні засоби і методи. Інформаційну культуру слід розглядати в широкому та вузькому сенсі. В широкому значенні — це сукупність принципів і реальних механізмів, що забезпечують позитивні

взаємодії етнічних і національних культур, а також сполученість у загальному досвіді людства. У вузькому значенні – це рівень досягнутого у розвитку інформаційного спілкування людей, а також характеристика інформаційної сфери життєдіяльності людей, в якій ми можемо відзначити ступінь досягнутого, кількість і якість створеного, тенденції розвитку, ступінь прогнозування майбутнього. Розробкою та дослідженням цієї проблеми займалися такі видатні дослідники як: Морзе Н. В., Оленев С. М., Когарян А. Б., Гущина Н. І. та інші.

Логічно виникає питання: «Що нового несе в собі ця культура? Що корисного може взяти з неї людина?» Мабуть є декілька відповідей на це питання. Звичайно, по-перше зароджується новий тип спілкування, що дає можливість вільного виходу особи в терени інформаційного буття. По-друге доступ до інформаційного буття відбувається на всіх рівнях від локального до глобального, він не обмежений ніякими рамками та кордонами. По-третє людина звільняється від механічної, одноманітної роботи, що підвищує продуктивність мислення. Через це змінюється його форма і зароджується новий тип мислення.

Слід зазначити, що цей новий тип мислення орієнтований на самопізнання та саморозвиток. В процесі цього людина використовує всі новітні засоби «інформаційної техніки», такі як комп'ютери, радіо, відео-техніку, кабельне телебачення, тобто ті засоби, які допомагають подолати простір і час.

Очевидно, що орієнтація сучасної людини на самоосвіту – це ще не докорінна зміна типу мислення, а ось поява надновітньої комп'ютерної техніка, яка не тільки використовує заданий алгоритм, а й здатна на прийняття більш-менш самостійних рішень і виконання автономних дій, з неминучістю призведе до переосмислення типу мислення сучасної людини. Виходячи з цього твердження, ми бачимо, що виникає так би мовити небезпека знецінення людського мозку. В процесі комп'ютеризації відбувається розширення інтелектуальних можливостей комп'ютера, яке в сполученні з людиною започатковує процес формування кардинально нового типу мислення в усіх сферах життєдіяльності.

Отже, можна стверджувати, що у сучасному світі, одним з головних продуктів і ресурсів є інформація. Інформація виступає як нова категорія матерії, а більшість людей зайняті зберіганням, переробкою й реалізацією інформації. Тобто змінюється не тільки зовнішня оболонка інформаційної діяльності, а й сама людина. Інформація відіграє принципово важливу роль в життєдіяльності людини. В результаті формується нове бачення людиною свого оточення – інформаційна картина світу.

ЭВТАНАЗИЯ: ФИЛОСОФСКОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ

Проблема эвтаназии является достаточно актуальной. Она поднимает очень важные вопросы, такие как: имеет ли человек право добровольно распоряжаться своей жизнью, всегда ли сохранение жизни – благо для человека, является ли человек абсолютной ценностью и другие. Актуальность этой темы сложно переоценить, поскольку она затрагивает самое дорогое, что есть у человека – жизнь.

Общепринятого определения эвтаназии до сих пор не существует. В медицинской, правовой, философской литературе она определяется по-разному. Под эвтаназией подразумевают практику прекращения врачом жизни человека, который страдает неизлечимым заболеванием, испытывает невыносимые страдания, по просьбе больного в безболезненной или минимально болезненной форме с целью прекращения страданий. Проблема эвтаназии сложна тем, что обусловлена двумя аспектами: она принадлежит к медицинской сфере, но в то же время затрагивает антропологические экзистенциалы, фундаментальные основания человеческого бытия в мире. Философское обоснование эвтаназии является парадигмальным для решения современных противоречий бытия людей. Проблема эвтаназии в контексте темы смерти начала обсуждаться ещё в античности. Осмыслением этой проблемы занимались: Сократ, Платон, Эпикур, Марк Аврелий, Августин Блаженный, А. Шопенгауэр, Ф. Ницше, К. Юнг, М. Хайдеггер, Э. Фромм и другие. В XX веке развернулись дискуссии, касаемые эвтаназии. В советское время эвтаназия рассматривалась как узкоспециальный раздел медицинской этики. Отношение к данному феномену было крайне негативным. Существовало утверждение, что у советских людей есть лишь право на жизнь. В 2000-х годах актуальность данной проблемы снизилась. Это объясняется тем, что проблема эвтаназии была зафиксирована биоэтикой. Достижения современной науки породили проблемы эвтаназии, поскольку было создано огромное количество аппаратуры, препаратов, которые поддерживают жизнь человека. Это привело к тому, что граница между жизнью и смертью стала подвижной, управляемой.

Проблемой эвтаназии описывается изменение соотношения бытийных начал «естественного» и «искусственного». Вследствие достижений в науке природа попадает под контроль культуры. Медицина вследствие этого превращается в совокупность инструментальных манипуляций. Само возникновение проблемы эвтаназии в культуре и медицине является своеобразным сигналом тревоги, индикатором изменения её базиса и выхода на предельную границу, т. е. переход культуры в пустоту, небытие.

Эвтаназию нельзя легализовать, поскольку нет достаточных оснований для этого, и это может привести к необратимым последствиям. Я считаю, что решение проблемы эвтаназии должно иметь три аспекта: медицинский, правовой и социальный. Что касается медицинского аспекта, то необходимо развивать паллиативную медицину – применение средств, которые временно облегчают течение болезни. Необходимо создать эффективное правовое регулирование данного феномена. Относительно социального аспекта, мероприятия в данной сфере предполагают изменения социальных институтов образования, воспитания и других сфер, задействованных в воспроизводстве разумной способности человека.

Эвтаназия – это явление, которое отрицает образ человека как целеполагающего существа, человека разумного, указывает на изменения в основаниях культуры, сдвиги в бытийном статусе человека и на угрозу исчезновения человека вообще. Таким образом, проблема эвтаназии онтологически конститутивна для всей культуры.

Гамаюнова Виктория, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОЮ, 2 курс, 15 группа

ФАУСТ КАК АРХЕТИП

После работ О. Шпенглера в культурфилософском сознании прочно утвердилось понятие «фаустовской культуры». Обращение к проблеме Фауста в научной литературе – свидетельство как актуальности и постоянно утверждающейся символичности фаустовского героя, так и тех процессов, которые происходят в культурном сознании того или иного геополитического целого.

Фауст считался основополагающей фигурой эпохи Возрождения, со всеми ее позитивными и негативными аспектами. С тех времен Фауст превратился в главный архетип и парадигму современного западного человека, основной миф самоидентификации западной культуры и западной цивилизации.

К середине XVI века Фаустус прочно утвердился в лютеранских проповедях в качестве отрицательного примера. В одной из них он открыто сравнивается с Симоном-волхвом: «Симон-волхв пытался взлететь на небеса, но молитва Петра заставила его упасть... Фауст попытался проделать то же самое в Венеции. Но он был с силой брошен на землю». В глазах церкви его вина состоит в жажде знаний и в поиске средств для утоления своей жажды. Эти средства лежат за пределами христианского учения. Именно поэтому они должны быть объявлены дьявольскими.

В более поздних версиях истории – особенно в поэме Гете – стремящегося к знаниям Фауста не всегда ждет печальная судьба. Не признается он также виновным с точки зрения морали или теологии. В частности, Фауст Гете в финале поэмы не только обретает спасение, но и становится фигурой, равной Прометею. Здесь образ Фауста воплощает в себе такие черты раннего нового времени, как увлечение наукой, неразрывно связанное с магией, индивидуализм, трансгрессию как стремление выйти за веками установленные границы, будь то социальное положение, уровень знаний, пределы Ойкумены и тому подобное. А также страх перед дьяволом, боязнь греха и редкостное бесстрашие.

Фауст с точки зрения философии последующих столетий приобрел качество метафоры архетипического поведения. Фигура доктора Фауста, соединяющая в себе все вышеперечисленные качества, может быть рассмотрена как некий культурный тип, объединяющий в себе черты европейского человека: и Фауст, и человек западной культуры стремятся к аналитическому познанию Вселенной, превозносят разум в качестве высшего авторитета, часто забывая при этом об известных духовных истинах; Фауст, как и человек западной культуры конца XIX – начала XX века, переживает кризис, который заключается в нехватке некоторой полноты жизни, её интенсивности и насыщенности, которые были доступны предшествующим поколениям; Фаусту, в отличие от человека западной культуры, привыкшего рассчитывать только на себя, практически и рационально решать реальные жизненные задачи, недостаёт развитости адаптивных способностей, рационализма и практицизма.

Таким образом, осмысление образа фаустовской души позволяет глубже понять концепт фаустовской культуры, в характеристике которой

умовно можна виділити три ключових моменти: волю к прорыву в беспредельное, заключающую идею преображения пространства; вечное познание как волю к власти и тоску по прошлому (неразрывность традиции).

Гапон Юлія, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОЮ, 2 курс, 4 група

КОНЦЕПЦІЯ НАДЛЮДИНИ У ТВОРІ «ТАК ГОВОРИВ ЗАРАТУСТРА»

Як відомо, найвищим типом людини Ніцше вважав надлюдину, що звільнилася від слабких сторін своєї природи. Фрідріх Ніцше бажав вчити людей не моралі і не буттю, а смислу буття. Для нього світ є воля до влади й інтерпретація. Якщо світ для філософа – це воля до влади, то потрібно сприяти тим, хто її здатен уособлювати. А це – надлюдина – найбільш суперечливе поняття в етиці Ніцше. З одного боку, ці люди у ставленні один до одного стримані, горді, приємні. З іншого боку, у ставленні до «чужих» вони не відрізняються від тварин, бо звільнені від моральних обов'язків і керуються у своїх діях інстинктами. Надлюдина – це «блискавка з темної хмари». Звідси імператив Заратустри, не будь як кожний, більше сили, свободи, мужності, пориву, веселості, небезпеки, знатності, могутності, самоствердження, панування, веселої жорстокості, спокійної совісті, агресивності, ризику, відваги, твердості, піднесеної бойовитості. Менше сірого, плебейського, низького, стадного, середнього, смирення, почуття вини, послуху, наукової поміркованості. Ніяких цілей і програм для волі до влади як ефективного пориву не існує. Отже, потрібно постійно повертатися до самого себе, сильного і неслухняного. Бог помер! Шукайте себе як зірку, яка танцює, і лева, який сміється. Ніцше зверхньо ставиться до «посередньої» людини, для якої є характерним пошук релігії та Бога, оскільки необхідно чомусь або комусь підкорятися. «Посередня» людина шукає, де б позичити світорозуміння і саморозуміння, щоб не думати самій. Все це не властиве «надлюдині».

«Так говорив Заратустра» – це один з найвідоміших та дискусійних творів Ніцше, який, на мою думку, змінює бачення як світу в цілому, так і власного місця в ньому. Це своєрідна біблія, заповідями якої є ідеал людини, людини довшеної, владної, сильної. Адже воля до влади – це не лише панування сильного над слабким, а й намагання зробити слабшого

сильним. Де слабкість проявляється не лише у відносинах людини з суспільством, а, передусім, слабкість у ступені самопізнання. Цю тезу підкреслюють наступні рядки твору: «Мораль надлюдини відрізняється від моралі попів і крамарів». Стосовно трактування центральної ідеї твору, то мені імponує думка Р.М. Гречкосій, яка зводиться до наступного. Вища людина повинна вести людство до досконалості, аж до повної її здійсненості. Вона повинна відновити в собі всі якості людини, подолати її відчуженість, побороти саму себе і в решті решт самоствердитись. Вища людина виступає як невидима сила, рушій, що знаходиться в самій людині. Проте не відразу людина може самореалізуватися. Перш за все повинен змінитися людський дух, який для цього проходить певні стадії, які Ніцше описав наступним чином: «Назву я вам три перетворення духу: як дух стає верблюдом, левом верблюд і, нарешті, дитиною лев». Перша стадія – це стан верблюда, який на своїх плечах носить тягар усіх зобов'язань, що диктує йому мораль суспільства. Він почуває себе рабом тих добродетностей, що уже давно стали нормою. На другій стадії людина не хоче більше так жити, вона скидає з себе ці моральні пута і стає гордим левом. Така людина вже може сама творити нові цінності. І от тоді, коли верблюд стає левом, починається процес перетворення людини у надлюдину. Що ж відбувається далі? Лев перетворюється на дитину, котра є символом нового життя. Людина, котра прагне вийти за межі своєї індивідуальності, подолати себе і стати надлюдиною, повинна розвивати свою волю до могутності, стати сильною зсередини, полюбити своє власне «Я».

Устами Заратустри Ніцше закликав до того, що потрібно навчитися любити самих себе любов'ю цілісною і здоровою: «Слабкі і невдахи повинні загинути – перша заповідь нашого людинолюбства».

Головін Олексій, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОПУ, 2 курс, 5 група

«1984» і «2013»: ДЖОРДЖ ОРУЕЛЛ І СУЧАСНИЙ СВІТ

Джордж Оруелл – англійський письменник та публіцист, найбільш відомий за своїм антиутопічним романом «1984», у якому він продемонстрував неможливість співіснування тоталітарної системи управління з механізмом реалізації прав і свобод людини. У створеному ним світі держава повністю контролює всі сфери діяльності людини. Для Океанії

характерні: повний контроль держави над пресою та широка система пропаганди, управління суспільною думкою через радіо та печать; жорстока боротьба з «думкозлочинцями», які піддаються тортурам, а потім страчуються; контроль за особистим життям громадян за допомогою широкої системи слідкування; діяльність влади за принципом: «Хто керує минулим, той керує майбутнім; хто керує теперішнім, той керує минулим»; держава намагається повністю знищити будь-які прояви особистості, за допомогою «двоєдумства», «новоязу», поступового обмеження статевих відносин та ін. Наскільки ж фантастичною є ця держава? Чи можливе щось подібне в дійсності? І, якщо так, то чи можна цьому запобігти?

Вочевидь, у сучасному світі також існують певні прояви тоталітаризму: спецслужби різних країн слідкують за особистим життям громадян; преса піддається тиску з боку влади, а журналістів вбивають; ув'язнені піддаються тортурам, а деякі країни досі застосовують смертну кару. Про що ж йде мова: про винятки чи загальну тенденцію?

У 2013 р. колишній співробітник ЦРУ та АНБ США Е. Сноуден розкрив масштабну програму «Prism», яка була спрямована на стеження за громадянами шляхом доступу до їх особистих даних у мережі Інтернет, а також шляхом прослуховування телефонних розмов, чим здійняв паніку в суспільстві. Адже наявне пряме порушення ст. 12 Загальної декларації прав людини, у якій йдеться про неможливість втручання в особисте і сімейне життя. Схожим чином діяла влада Океанії Дж. Оруелла, де «поліція думок» вела постійне стеження за особистим життям громадян, для чого в кожній квартирі існував «телекран», який окрім трансляції новин ще мав камеру і мікрофон, щоб зручніше було знаходити «думкозлочинців».

З «телекранів» постійно велась офіційна пропаганда та дезінформація. Люди не знали про справжній стан речей у країні, а оскільки не було незалежних ЗМІ, то вірили всьому, що їм казали, а тих, хто не вірив, або не погоджувався з політикою влади, вбивали. Нажаль, питання реалізації права на свободу слова залишається актуальним і у наш час. Міжнародна організація «Репортери без кордонів» щорічно складає індекс вільної преси, та формує відповідні рейтингові списки. Станом на 2012 р. останні місця в ньому займають Туркменістан, Північна Корея та Еритрея, у яких держава повністю контролює новини на розповсюдження інформації. Інша ж організація «Комітет із захисту журналістів» щорічно представляє рейтинг найбільш небезпечних для журналістів країн. У відповідному рейтингу за 2012 р. на перших трьох місцях розташувалися Ірак, Сомалі та Філіппіни, в яких за період з 2003 р. по 2012 р. було вбито 183 журналіста (помста за професійну діяльність).

Масово порушується ст. 5 Загальної декларації прав людини: ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує його гідність, поводження і покарання. Так, у 2008 р. американська влада продовжувала утримувати 270 ув'язнених в Гуантанамо без суду чи обвинувачення, піддаючи їх тортурам. У Демократичній Республіці Конго службовці державних органів безпеки і члени збройних угруповань регулярно піддають тортурам затриманих. Так, у «1984» яскраво описані тортури над Уїнстоном Смітом, який піддавався жорстоким випробуванням.

За даними міжнародної організації «Amnesty International» досі існує 21 держава, яка застосовує смертну кару, що є порушенням ст. 3 Загальної декларації прав людини: кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність. За офіційними даними у 2012 р. було застосовано 682 смертні кари, проте тут не врахована кількість страт здійснених в Китаї, оскільки ця інформація є державною таємницею, але за неофіційними відомостями це ще близько тисячі осіб. Це жахлива статистика, але чи не казав про це Дж. Оруелл? У «1984» він показав, як можуть діяти тоталітарні режими. Навіть Уїнстон, який повністю «зламався», почав вірити всьому, що йому казали, став зручним для партії, врешті-решт був страчений.

Таким чином, можна із впевненістю казати про наявність в сучасному світі непоодиноких проявів тоталітаризму. Відповідно, залишається і загроза створення держав, подібних до Океанії. Ми ж продовжуємо тішитися тим, що живемо у демократичних державах, не помічаючи, як винятки стають закономірностями, а наша свобода – добре режисованою виставою.

Гончар А., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2 факультет, 2 курс, 6 група

СУСПІЛЬСТВО СПОЖИВАННЯ: ІСТОРИЧНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ

Споживання — це процес задоволення потреб матеріальними і духовними благами. Саме споживання породжує мотивацію до праці, являється невід'ємною частиною людського життя. Разом із розвитком суспільства, зародженням майнової диференціації та нерівності, благам в основному

матеріальним і споживанню, як процесу задоволення цих потреб почала відводитися дедалі більша роль.

Зазвичай споживацтво асоціюється із розвинутим капіталізмом та Заходом, проте необхідно зазначити що споживацтво є явищем мультикультурним та негеографічним і є та було присутнє різним культурам в різні часи. Бажання заволодіти більшою кількістю речей ніж потрібно для демонстрації свого статусу було присутнє ще в Стародавньому Єгипті, Вавилоні та Римі, проте, головним чином завдяки існуючому стану розвитку науки, технологій та суспільства, досягло або є близьким досягненню апогею в наші дні. Відомий афоризм давньогрецького філософа Сократа: «Їсти, щоб жити, а не жити, щоб їсти» фактично спростовується в контексті сучасного споживацького суспільства.

Становлення сучасного споживацького суспільства почалося на початку 20-х років минулого сторіччя в США. Перш за все це було пов'язано з економічним зростанням, формуванням доволі чисельного середнього класу та появою великого асортименту доступних споживчих товарів. По завершенню Другої Світової із відновленням економіки це явище перекинулося і на капіталістичну Європу. Веблен вважав, що в ринковій економіці споживачі зазнають усіх видів громадського і психологічного тиску, що змушують їх приймати нерозумні рішення. Саме завдяки Веблену в економічну теорію ввійшло поняття демонстративного споживання, тобто таке метою якого є не задоволення необхідних потреб, а демонстрація статків, належності до вищого соціального стану. Дуже влучною є фраза з розмовної англійської «keeping up with the Joneses» («бути не гірше людей»). Е. Фромм легалізує значення споживання у житті сучасного суспільства і визначає останнє як «суспільство споживання». Людина та суспільство намагаються «мати» замість «бути», втікають від свободи заради володіння. Ж. Бодрійяр у своїх поглядах на споживацьке суспільство звертається до повсякденності, яка поглинає сучасну людину, направляє її свідомість на вирішення побутових проблем, що й формує власний світ індивіда. Філософ зазначає що відмовитися від споживання людина не в змозі, та й це не є потрібним оскільки ми маємо задовольняти свої потреби. Для суспільства споживання Ж. Бодрійяра — головна риса рівень споживання, як метафора щастя; споживацькі практики і зразки споживання — це нові ознаки соціальної позиції, тому споживання формується не на основі потреби, а на основі мети; суспільство споживання — це соціалізація індивіда в суспільстві споживання.

Вище описані процеси в свою чергу викликали доволі широку критику з боку багатьох соціологів, філософів релігійних та культурних діячів.

Вони акцентують свою увагу на негативних явищах які породжує споживацтво, таких як: поглиблення соціальної нерівності, формуванню регіонів виробників та споживачів, нераціональне використання ресурсів для задоволення другорядних потреб та погіршення стану навколишнього середовища в наслідок цього. Іоан Павло II писав, що споживацтво є одним із найнебезпечніших наслідків радикальної форми капіталізму.

Підсумовуючи вищезазначене не можна говорити лише про негативні явища. Синонімом споживацтва є консюмеризм (consumerism, власне споживацтво є перекладом слова з англійської) проте останній розуміється, як рух спрямований на захист прав споживачів та покращення обслуговування, що в свою чергу спричинив значне покращення якості надаваних товарів та послуг.

Гульгоров Вадим, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОПУ, 2 курс, 19 група

СОЛІПСИЗМ У КІНОМИСТЕЦТВІ

Соліпсизм як світоглядна позиція залишається сьогодні цікавим як для філософів, так і для митців, будучи доктриною, яку, за висловом Б. Рассела, важко прийняти і так само важко спростувати. Проте чому, діставши своє обґрунтування ще у Новий час, саме сьогодні це вчення набуває надзвичайної популярності?

Логічною підставою соліпсизму може слугувати судження про те, що єдина реальність, яка існує достовірно, – це власне свідомість, доступна людині безпосередньо, а також відчуття, що сприймаються безпосередньо (К. Свасьян). Інакше кажучи, соліпсизм – це вчення, яке стверджує, що єдиною реальністю є мій власний психічний досвід. В європейській думці, мабуть, вперше подібну ідею сформулював Р. Декарт у своєму знаменитому принципі радикального сумніву, втім, використовуючи його лише як метод. Соліпсизм як такий розробляли Н. Мальбранш, Дж. Берклі, Е. Гуссерль, К. Брjоне, Л. Вітгенштейн та ін. Існують різні версії соліпсизму: 1) сумнів у реальності та/або достовірності всього суцього; 2) заперечення реальності всього, крім свідомості певної людини; 3) заперечення духовності всього, крім свідомості певної людини. Пізніше із соліпсизму виокремився відкритий індивідуалізм, «дружній до незалежності» (Д. Колак), за яким усі люди – насправді одна і та ж особа. На від-

міну від соліпсизму, згідно з яким інших розумів не існує, і тіла інших людей нерозумні, відкритий індивідуалізм стверджує, що інших розумів не існує, але тіла інших людей розумні.

Соліпсизм покладено в основу найпопулярніших мотивів у сучасному мистецтві: твори про віртуальну реальність, сни, наркотичні галюцинації та інших абстракції впираються у думку Р. Декарта про те, що сумніватися можна у всьому, крім самого сумніву. Ніщо сумніватися не може. До соліпсизму зверталось мистецтво античності (образ Нарциса), риторичної епохи, доби бароко, романтизму, класицизму. Але особливої популярності він дістає у неотрадиціоналізмі, а потім – у постмодернізмі. Найяскравіші приклади соліпсизму у сучасному мистецтві спостерігаємо у кіно, що пов'язано як з виражальними можливостями кінематографа, так і з його популярністю у світі. Йдеться, наприклад, про фільми «Трикутник» К. Сміта, «Залишся» М. Фостера, «Матриця» братів Вачовські, «Тринадцятий поверх» Дж. Руснака, «Екзистенція» Д. Кроненберга, «Ванільне небо» К. Кроу, «Соліпсист» Е. Хуано, «Пан Нікто» Ж. В. Дормалья.

Так, у фільмі «Пан Нікто» (2009) головний герой створює безліч альтернативних реальностей у своїй свідомості, і, в принципі, одна іншої не суперечать. Причому з кожною наступною дією ці реальності розгалужуються на ще кілька, які існують незалежно одна від одної. Коли ж головний герой доживає до своєї старості, то згадує, що весь світ – це уява маленького хлопчика, яким він є. Хоча у його сні й були певні підказки, що він спить. Старий Пан Нікто – остання смертна людина на Землі. Дні, що залишилися до його смерті, стали об'єктом реаліті-шоу і транслюються для безсмертного населення планети – вічно молодих клонів. Сам Нікто стверджує, що нічого не пам'ятає про своє минуле, але психіатр і журналіст, що потайки пробралися до його палати, витягають з Пана Нікто подробиці його життя, все більше і більше заплутуючи себе і глядача. Весь фільм являє собою хаотичні уривки спогадів Пана Нікто, з яких складається кілька взаємовиключних історій його життя. Незрозуміло, які зі спогадів реальні, а які – просто можливий розвиток життя Нікто, яке так і не відбулося.

Таким чином, через можливість створення найзаплутаніших сюжетів та неможливість довести чи спростувати соліпсизм на практиці, його ідеї активно використовуються в мистецтві, а завдяки технічним можливостям кінематографа у ньому стала популярною тема «іншої реальності», «множинної реальності», «спотвореної реальності» і т.п. Можливо, причини такої популярності соліпсизму слід шукати в природі людини, зокрема у її одвічному прагненні до свободи та самоти. З іншого ж боку, можна

стверджувати, що така популярність є певною «патологією», і проблема прихована в об'єктивній реальності, що більше не задовольняє особистість, а подекуди стає просто нестерпною. Тому людина змушена відмовитись від цієї реальності і створити нову.

Дейнега Кирило, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОПУ, 2 курс, 23 група

ФІЛОСОФСЬКА ГЕРМЕНЕВТИКА: «ОСОБИСТЕ» ІСНУВАННЯ ЮРИДИЧНОГО ТЕКСТУ

Проблему розуміння права без перебільшення можна віднести до числа «вічних». Починаючи з виникнення професійної юридичної діяльності й до сьогодні не було й немає, мабуть, жодного юриста, який би не замислювався над питанням, що таке право, і не намагався дати відповідь на нього.

Кожній галузі знань, у тому числі й юриспруденції, властива своя термінологія з характерними значеннєвими і понятійними особливостями. Використовувані в юридичній науці терміни також вимагають узгодженості, однозначності тлумачення тощо.

Текст не може існувати без його творця, що реалізує в тексті якийсь задум. Учасниками юридичного тексту є, з однієї сторони, професійний юрист, який створює інформаційне повідомлення, а з іншої – реципієнт, який сприймає та інтерпретує отримане повідомлення. Саме адресант і адресат породжують юридичний текст, який належить до інституційних текстів і є комплексом усіх текстів права.

Філософська герменевтика була започаткована німецьким філософом Гансом-Георгом Гадамером. Герменевтика, за його словами, – це насамперед «вправна практика», це мистецтво повідомлення, усного перекладу, пояснення та викладання і охоплює, звичайно, мистецтво розуміння, яке лежить в його основі й потрібне всюди там, де смисл чогось не відкритий і двозначний. Терміни «розуміння» та «інтерпретація» є центральними в герменевтиці. Об'єктами розуміння та інтерпретації в герменевтиці є різного роду тексти. І сьогодні герменевтику часто визначають як діяльність, націлену на розуміння та інтерпретацію текстів. Ця наука створює певні правила тлумачення та способи їх застосування, сам процес інтерпретації.

Тлумачення юридичних текстів (норм права) необхідне через ряд причин:

1) норми права, що викладені у нормативних актах, виражаються за допомогою слів та певних формулювань; щоб зрозуміти їхній смисл та значення, а також логічний зв'язок між ними, потрібна конкретна розумова праця;

2) норми права мають загальний і абстрактний характер, а застосовуються до конкретних фактів та ситуацій; складність та багатоманітність останніх викликають у процесі вирішення юридичних справ різноманітні питання, що належать до змісту норм права;

3) особливості формулювання норм права проявляються у їх стислості, лаконичності, можливості неспівпадіння тексту статті і смислу норми, у використанні різної спеціалізованої термінології посилаць на інші норми;

4) недосконале і неадекватне використання законодавчої техніки, відсутність якісної, точної і зрозумілої мови нормативного акта викликає неконкретність або неоднозначність формулювань тексту норми;

5) норми права регулюють суспільні відносини лише у взаємодії, тобто у системі, де дія однієї норми викликає дію іншої.

Герменевтика як загально-філософська наука має вплив на всіх етапах правового регулювання, здатна полегшувати розуміння та інтерпретацію юридичних текстів, що є підставою для застосування цієї науки у загальнонотеоретичному правознавстві. В герменевтиці нині вироблено такі поняття, положення, процедури, методики, використання яких дозволяє піднести наукову і практико-прикладну розробку тлумачення юридичних норм на якісно новий рівень. Так поняття смислу, інформативності тексту, класифікації текстів, адекватність смислової інтерпретації, переосмислювання тексту дозволяють виявити ступінь відповідності тлумачення закону задуму (волі) законодавця, рівень інформативності закону, ступінь підготовленості, здатності юристів, зокрема прокурорів, правильно їх тлумачити та застосовувати на практиці.

Дейнега Максим, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ШКОПУ, 2 курс, 23 група

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ МЕТИ ПОКАРАННЯ В ІСТОРИКО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ

Проблема даного питання зумовлена потребою розв'язання низки актуальних проблем у сфері формування політики боротьби зі злочинами

в Україні, з чим і пов'язана необхідність реалізації інноваційних підходів кримінально-правової протидії злочинності та філософсько-правового осмислення мети покарання в історико-правовому вимірі.

Особливу увагу заслуговує трактування «покарання» італійським юристом і філософом епохи Просвітництва Ч. Беккарія, однак філософсько-правове осмислення мети покарання в історико-правовому вимірі у рамках історико-культурологічних епох не здійснювалось. Серед вчених сучасності цю проблему досліджували В.В. Мина, Н.Ю. Мельничук та інші.

Мета цієї роботи полягає у виявленні специфіки філософсько-правового осмислення мети покарання в історико-філософській вертикалі. Для досягнення мети необхідно проаналізувати специфіку цього осмислення філософами у добу Античності, Середньовіччя, Відродження та у Новий Час.

У параметрах філософсько-правового осмислення Беккарія не намагався дати визначення, однак, виводячи принцип верховенства профілактичної карної політики, він окреслив покарання не як помсту чи відплату, а як засіб запобігання злочинності чим він чітко підкреслив домінування профілактичної політики в запобіганні злочинам.

Розгляд поняття покарання в контексті базових концептів основних історико-культурологічних періодів дає право зробити висновок, що у рамках кожного з цих періодів трактування мети покарання мало свою специфіку. Зокрема, в Античну добу мета покарання осмислювалася у контексті космоцентризму – як така, що полягає у структуруванні деструктурованого злочином мікро- та макрокосму. У класичну добу покарання, а відтак і його мета розглядалися крізь призму антропоцентризму. Зокрема, мета покарання осмислювалася як така, що полягає у сумірній відплаті, виправленні злочинця та запобіганні іншим злочинам – в інтересах не лише суспільства, а й самого злочинця. В епоху Середньовіччя мета покарання розглядалася у контексті геоцентризму, тобто йшлося про покарання як кару, що включає у себе і Господню кару, і відплату у площині законодавчого права. Специфіка такого елемента мети покарання, як виправлення, полягала у тому, що останнє розглядалося перш за все як «оздоровлення», очищення душі. У добу Відродження мета покарання осмислювалася у контексті ренесансного гуманізму, тобто наголошувалося на превентивному аспекті покарання та на карі як співмірній відплаті за умови рівності громадян перед законом. Особливістю трактування покарання було те, що воно розглядалося крізь призму не лише антропоцентризму, а й раціоцентризму, з акцентуацією на інте-

ресах як постраждалого, так і суспільства, держави. У добу Просвітництва покарання розглядалося крізь призму антропо- та раціоцентризму і, яке будучи за своєю суттю карою, має на меті запобігання злочинам, охорону суспільства і, за можливістю, виправлення злочинців. У Новий час вчені намагалися обґрунтувати мету покарання з гуманістичних позицій. Отже до гуманістичної серцевини належить звертатися й нині – як такої, що в історичному вимірі засвідчила свою життєздатність та цивілізаційну роль. Головне – правильно трактувати суть самого гуманізму в його антропологічній парадигмі. Але в життєвих реаліях теоретичний гуманістичний вектор здебільшого знівельовувався.

Таким чином, треба наголосити, що у сучасному світі, який глобалізується та стрімко змінюється, глибинна суть гуманістичного виміру мети покарання полягає не лише у теоретичній кореляції її складових з гуманістичними цінностями, а й у їх адекватній об'єктивній у законотворчій діяльності та у сфері правозастосування.

Дубровин Сергей, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс, 26 группа

ВОЗМОЖНА ЛИ АНТИУТОПИЯ В РЕАЛЬНОЙ ЖИЗНИ? (по роману «О дивный новый мир» О. Хаксли)

Современное общество характеризуется гиперзанятостью населения (люди находятся на «связи» с клиентами на протяжении 24 часов). Это объясняется развитием технического прогресса. Все, что окружает человека – техника. Много специализаций кануло в лету. Теперь почти все выполняется роботами, компьютерными системами, сверхсложными программами.

Мир принимает оболочку сверхтехнологического единого общества. В нем люди подразделяются на так называемые касты. Одни из них – более умные, способные контролировать и создавать сложные технологические программы и процессы, а другие – пользователи, которые по умственному развитию уступают первым, и, в свою очередь, подразделяются по умственным способностям и интеллекту на классы людей от среднего к низшему уровню знаний.

Анализ научной литературы показывает, что характерный для западного общества на протяжении последних двух столетий непрерывный рост

материального благосостояния впервые в истории обеспечивает людям комфортабельный уровень потребления, но, вместе с тем, создает явление, обозначаемое термином «потребительство». Это особая идеология, специфический тип общественного (и индивидуального) сознания, для которого потребление во всех его формах и разновидностях становится конечной целью и смыслом существования. Все эти факторы О. Хаксли показал в своем романе «О дивный новый мир». При создании модели будущего «дивного нового мира» он синтезировал наиболее обезчеловечивающие черты «казарменного социализма» и современного О. Хаксли общества массового потребления. «Дивный новый мир» — вот то единственное, до чего может прийти человечество на пути «научного» переустройства собственного бытия. Действие происходит в будущем, в обществе царит культ Генри Форда, а его экономическая концепция, связанная с конвейерным производством и удешевлением товаров с целью повышения их доступности для потребителя, лежит в основе миропорядка.

Так же как и сейчас, в «дивном новом мире» присутствуют касты. Но если в романе людей разделяют на высших и низших еще до рождения, а детей, кстати, выращивают в пробирках, то в нашем современном обществе деление на так называемые «касты» пока еще не имеет четких критериев и очень индивидуально. Хотя, учитывая научно-технический прогресс, кто знает, что нас ожидает в будущем.

Хотя роман и был написан в 1932 году, О. Хаксли еще тогда заметил, что мы все больше и больше движемся к концепции «нового мира». Спустя 30 лет он выпускает нехудожественное продолжение своего произведения, «Возвращение в дивный новый мир», в котором рассуждает, насколько приблизился или отдалился мир от описанного в романе. В книге писатель анализирует, почему это происходит, например, как перенаселенность (с момента написания первой книги, население планеты увеличилось на 800 миллионов) может привести к образованию тоталитарного режима. Не меньшую роль он уделяет наркотикам и подсознательному воздействию, сравнивает способы пропаганды Геббельса и современные способы «промывки мозгов» через телевидение.

И, похоже, наше общество действительно медленно превращается в антиутопию. С высоты XXI века, по сравнению с веком XX, мы можем наблюдать еще более стремительную деградацию общества в сторону потребительства, разделения на касты и установления мирового порядка. Невозможное будущее обретает место здесь и сейчас, окончательно стирая и без того тонкую грань между антиутопией и реальностью.

ВЕЛИКІ УТОПІСТИ ТА ЇХ ПОГЛЯДИ НА СУСПІЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

Сьогодні наше суспільство настільки поляризоване, що стає практично неможливо знайти якісні соціальні орієнтири до яких можна було б прагнути більшій частині населення.

У вибраній темі розкриваються ідеї великих утопістів 19 століття – Сен-Симона, Ш. Фур'є, а також Томаса Мора і Томмазо Кампанелли. Теорії утопістів розглядають досить примітивно, але глибоке їх вивчення свідчить про те, що як і в будь-якому великому вченні так і в цих є раціональні зерна, які можуть бути використані у рішенні сучасних філософських, політичних і економічних проблем.

Починаючи дослідницьку діяльність у цьому напрямку неможливо не почати з відомого соціального реформатора Сен-Симона Анрі Колда. У 1802 р. він пропонує нову релігію відмінністю якої є «н'ютонізм» – керівництво світлом і керування жителями всіх планет. А вже у 1808 р. в нього розвивалася думка про планомірну організацію подальших наукових відкриттів. Він виступав з різкою критикою приватної власності як основи експлуатації, усіх привілеїв від народження, наголошуючи на тому щоб «... всі знаряддя праці, землі, капіталу, які утворюють нині розрізнений фонд приватних власників», необхідно з'єднати в «суспільний фонд і щоб цей фонд експлуатувався асоціацією і ієрархічно так, щоб завдання кожного було відображенням його власності».

Щодо ідей Фур'є, то завдяки ним, його часто трактували як божевільного. Він уявлявся, як своїм сучасникам, так і нашим, ультра соціалістом та комуністом, це обумовлено назвою «фаланстер», що він дав своїй асоціації – Великому готелю, де існували фаланги в яких збирають всіх мандрівників під одним дахом і за одним столом. Фаланга є тим, що ми нині називаємо кооперативним суспільством інтегрального споживання.

Таку програму можна об'єднати за допомогою формули: збереження і розширення приватної власності, але знищення найманої праці.

Розглядаючи тему утопістів, необхідно зупинити свою увагу на вченні утопічного соціалізму, висунутого передовими мислителями того часу: Томасом Мором і Томмазо Кампанеллой.

У творі «Утопія» Томас Мор піддав критиці існуючий в Англії громадський і політичний лад та змалював політичний устрій майбутнього. Мор вважає головною причиною проблемою суспільства – приватну власність. Соціалістичний ідеал Мора був яскравим протестом, як проти феодалізму, так і проти капіталістичних відносин.

Томмазо Кампанелла, який був автором твору «Місто Сонця», слідуючи за Мором, приходять до висновку, що причиною всього зла в суспільстві є приватна власність. Природно, що в поглядах Кампанелли є багато найважливішого й утопічного: він змішує право з моральністю, не зумів порвати повністю з релігійною ідеологією.

Незважаючи на історичну обмеженість соціалістичних утопій цих мислителів, в їхніх творах знайшли яскраве вираження народних низів про краще майбутнє.

Отже, видатні мислителі-утопісти:

- започаткували глибоку критику існуючого суспільного ладу, його суперечностей і спонукали до роздумів над проблемами еволюції людського суспільства;

- висловили ряд цікавих здогадок про напрямки майбутньої еволюції суспільства, сприяли розвитку суспільної свідомості й віри в можливість побудови більш досконалого суспільного устрою;

- вплинули на розвиток робітничого руху та соціалістичних ідей.

Ермак Артем, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс, 1 группа

КОНЦЕПЦИИ ПОНИМАНИЯ ПРАВА В СИТУАЦИИ «ПОСЛЕ СОВРЕМЕННОСТИ»

Крайне скептические теории права, подобные теориям Дерриды, который отрицал автономию права, определяя саму сущность права, как принуждение, являются неудовлетворительными и неполными.

Если все правовые системы воспринимаются как такие, что по сущности своей производны от принуждения, как же тогда отличить те системы, в которых преобладает справедливость, от тех, которые в корне несправедливы.

Право может быть тесно связано с принуждением и властью, но власть – это сложное понятие (как, например, указывал Фуко, она имеет

способность быть продуктивной или наделять полномочиями), а не просто сводится к принуждению.

У тех мыслителей, чья трактовка права является больше исторической, мы находим или отрицание автономии права или более неоднозначное отношение к ней.

Согласно марксистской теории, «в конечном счете», экономические условия имеют приоритет и определяют характерные признаки и содержание права; право – это элемент надстройки и зависит оно от экономического базиса.

По сравнению с марксизмом, позитивистская теория Вебера о рационализме власти права скорее связывает осознаваемую власть права с его легальностью, чем отстаивает какие-либо моральные устои для него.

Более современная теория права, та, которая пытается изложить, каким образом право может восприниматься как легитимное и обладать властью, полученной, с одной стороны, не из принуждения, а с другой стороны, не из свободного от оценочных суждений здравого рассудка, предоставляется Юргеном Хабермасом.

Но, в то время как категорический императив Канта монологичен, с индивидуальным рассуждением в своем ключевом моменте, для Хабермаса эти универсальные нормы – диалогичны и дискурсивны по своей природе, они принимают во внимание все существенные интересы; и таким образом достигается консенсус.

Для Бонавентуры де Соуза Сантос, большая часть социального мира принимает форму права, включая случаи, которые являются неформальными и неписаными.

Фуко принял довольно анахроничное определение права, к которому немногие бы сейчас присоединились, отделяя право от «системы управления» и определяя его, как верховную власть, которая выявляет принудительную власть государства.

В конце XX века Тойбнер предположил, что должно развиваться «рефлексивное» право, свободное от груза прямых предписаний, ключевым моментом которого будет саморегуляция.

Более широкий подход к праву имеет несколько преимуществ. Он позволяет избежать решения дилеммы философии права «Что есть право?», так как отрицает эссенциализм, позволяя праву быть многими вещами.

Банальный позитивизм признает право как некую социальную конструкцию, определяемую широким и разнообразным спектром социальных стандартов, но он предоставляет нам понимание законной силы,

которая ничего не говорит нам о том, почему считается, что право способно обладать властью или создавать обязанность ее подчинению.

Для полного представления о сущности права, необходимо изучить его с различных точек зрения, включая, происхождение прав в обществе (и в различных его группах, которые порождают разные виды права) и различные концепции права.

Задерей Олександр, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОПУ, 2 курс, 26 група

ТОТАЛІТАРНІ АНТИУТОПІЇ В КІНО

Тоталітаризм став однією з хвороб ХХ ст. Нацистська Італія, фашистська Німеччина, соціалістичний Радянський Союз однозначно показали, наскільки жорстокою, необмеженою, централізованою може бути державна влада, і як це може відобразитися не лише на долі окремих осіб, а й на історії всього людства. Напевно, саме тому одне з найважливіших завдань сьогодення – не допустити встановлення подібних режимів.

Тоталітаризм як форма політичного режиму з'явився в Новітній час і в основному характерний для диктаторських режимів ХХ ст. Іспанський філософ Х. Ортега-і-Гассет пов'язує появу тоталітаризму з виходом на політичну арену «масової людини», яка у кризових ситуаціях легко підпадає під вплив антилюдських ідей. Для просування тоталітаризму використовувалася різного роду пропаганда, важливу роль в чому відіграло німе кіно. Новий жанр мистецтва, як ніщо інше почав приваблювати народні маси. Так, виникнувши у 1894 році, до 1920-х воно набуло масового характеру і, як ніщо інше, підходило для пропаганди, а пізніше, навпаки, для критики тоталітаризму. Тоталітарна антиутопія в кіно навіть відокремилася в окремий жанр, який водночас являє собою глибоке дослідження природи тоталітаризму як політичного явища, висвітлюючи різні аспекти цієї проблеми.

Незалежно від того, що зображують ці фільми, чи то тоталітарний режим у вигаданій Англії («1984»), чи тоталітарний режим бюрократичної машини («Бразилія»), чи генетичний фашизм («Гаттака»), гіпербола дозволяє глядачу схопити саму суть цього політичного явища. Так, авторка знаменитих «Джерел тоталітаризму» Х. Арендт в якості однієї з головних рис останнього відзначає вождизм, підкреслюючи, що головною характе-

ристикой вождя мас стала безмежна непогрішимість, засновок якої «грунтувався не стільки у вищому інтелекті, скільки у правильній інтерпретації сутнісних сил в історії чи природі, сил, хибність яких не здатні довести ні поразка, ні руїна, бо їм призначено виявити себе через дуже тривалий час. При владі вожді мас мають лише один клопіт, який переважає всі утилітарні міркування: домогтися, щоб їхні пророкування справдилися». У кінематографі вождизм яскраво втілено в особі Великого Брата («1984»), чий рішення, найсуперечливіші і найжорстокіші, апіорі вважаються істинними і гуманними. Інша ознака тоталітаризму – панування над усіма сферами життя суспільства – цікаво зображені режисером Е. Ніколом («Гаттака»), який позбавляє своїх героїв права вибору ще до народження, визначаючи і створюючи новонародженому ідеальну школу, роботу і життя ще до того, як він виголосить свої перші слова, шляхом внесення змін на генетичному рівні. Ще яскравіше ця ознака демонструється у фільмі «Еквілібріум» з його антисенситивним режимом (позбавлення людей емоцій, шляхом введення спеціального медичного апарату). Так, Х. Арендт зазначає, що «інтелектуальна, духовна й художня ініціатива настільки ж небезпечна для тоталітаризму, як і бандитська ініціатива юрби». Тотальне панування не припускає жодної діяльності, яка не є цілком передбачуваною, і замінює всі першорядні таланти, незалежно від їхніх симпатій, «тими навіженими й дурнями, чий брак розумових і творчих здібностей завжди є найкращою гарантією їхньої вірності». У фільмі «Метрополіс» відображається така ознака тоталітаризму як відсутність громадянського суспільства: люди поділяються на дві групи – правляча еліта і робочі, які виступають своєрідним додатком до машин, що забезпечують існування перших. У «Бразилії» ж, де не можлива жодна громадянська ініціатива, будь-який прояв свободи узгоджується із десятком інстанцій, а всі спроби відстояти справедливість розбиваються об опір системи.

Мабуть, не дарма жанр тоталітарної антиутопії, що висвітлює визначальні ознаки тоталітарного режиму – наявність вождя, визначення ним законності та порядку, контроль над приватним життям та мораллю, постійну мобілізацію населення для досягнення поставлених урядом цілей, легітимність режиму, що впливає з його підтримки масами, – став одним з найпопулярніших і до сьогодні збирає біля екранів мільйони глядачів. Адже й у ХХІ ст. перехідні держави, які перебувають у стані швидких економічних, політичних і соціальних змін, в силу зіткнення з кардинальними реформами, можуть спрямувати свій розвиток у протилежному напрямку, що призведе до нових форм диктатури. Ба більше, саме сьогодні, завдяки швидкому науково-технічному прогресу, все – від релігійних сект

до впливу техніки – може бути тоталітарним. І, як це було завжди, на відміну від інших людей, митці бачать на крок попереду. Втім, чи здатні ми їх почути?

Зайкова Яна, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2 факультет, 2 курс, 5 група

«Я ВРАНЦІ ТА Я ВВЕЧЕРІ – ДВІ РІЗНІ ЛЮДИНИ»: ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Кожну хвилину нашого життя ми щось вирішуємо, аналізуємо, плануємо, згадуємо, уявляємо, одним словом – над чимось розмірковуємо. Думки становлять сутність людини. Це твердження прокладає багатоглибий історичний шлях від найдавніших часів існування людства. Ще в Біблії у Притчах 23:7 сказано: «які думки в душі його, такий і він сам», адже саме думки формують нашу поведінку. Досліджувати особистість людини можливо лише розуміючи її ставлення до світу, до інших людей, до природи, до самого себе – такою є позиція Еріха Фрома. Але що робити, коли наші думки часто змінюють свій напрям? Мається на увазі зміна поглядів, почуттів, переконань щодо однієї й тієї самої справи протягом якогось часу. Як в цьому разі дійти згоди з самим собою? Саме цим питанням присвячена дана робота. А точніше – зміні напрямку думок протягом однієї доби. Що керує нашими думками вранці, вдень, ввечері та вночі? Чи є якісь закономірності щодо цих змін?

Тільки згадайте з якими думками ви прокинулись сьогодні чи день назад, та чи відповідали вони вашим міркуванням стосовно цього ж самого питання ввечері перед сном. Відповідь «так» буде далеко не у всіх і не завжди. З цього приводу є дуже гарне висловлювання невідомого, нажаль, автора: «Я вранці та я ввечері – дві різні людини, в них ніколи не збігаються думки, переконання, емоції та плани на життя». Прибічником цього твердження свого часу був Альбер Камю: «Щодо одного й того самого явища вранці ми думаємо одне, ввечері інше. Але ж де істина – в нічних чи в денних роздумах?»

Напрямок наших думок вранці та ввечері залежить декількох чинників: рівня фізичної та психологічної активності; щойно пережитих подій, емоцій, вражень тощо. Як правило, всі ці переживання накопичуються ввечері. Це породжує або певний емоційний вибух – формування у свідомості яскравих образів майбутнього, будування планів та шляхів досяг-

нення поставлених задач; або ж навпаки – спад – опанування свідомістю песимістичними настроями, що не дозволяють використання яскравих барв у змалюванні майбутнього. З відповідними думками ми лягаємо спати: в процесі відпочинку бурхливі емоції приходять у стан спокою, а песимістичні настрої на ранок змінюються більш жвавими. Це призводить до того, що частина похмурих думок зникає разом з частиною втоми і навпаки – плани та шляхи досягнення цілей, якими ввечері великою мірою керував збуджений емоційний стан здаються не геніальними, а в край безглуздими. Отже, однією з причин зміни думок є фізичний стан людини у відповідний проміжок доби. Щодо різниці між нашими поглядами вдень і вночі, то варто згадати висловлювання Ернеста Хемінгуея: «Доволі легко бути бездушним вдень, а от вночі – зовсім інша справа». Всі ті, кому хоч раз у житті доводилось спілкуватись зі знайомою людиною вдень і вночі, впевнювались, що нічні розмови вирізняються особливою ширістю. Чому? Вдень наші думки обтяжені проблемами існування: як швидше діратися до місця роботи, не запізнитися, розподілити свій час тощо. В силу цієї метушні в нашому розумі немає місця для глибоких роздумів, час яких приходить вночі, адже вона надає широкий часовий простір для міркувань. В такому аспекті ніч можна порівняти з тією самою «прикордонною ситуацією», котра на думку екзистенціалістів визначає справжню сутність людини, адже як ніч так і «межова ситуація» характеризуються певною ізольованістю від зовнішніх чинників.

Виходячи з того, що зовнішнім проявом думок є дії, саме їх я вважаю шляхом вирішення суперечностей між власними думками. Не дарма Піфагор говорив: «Прокидаючись вранці, запитай себе: «Що я маю робити?». Ввечері, лягаючи спати: «Що я зробив?»». Саме це є вірним способом віднайти баланс між своїми думками. Приводячи думки в дії, ми приймаємо певне рішення і переходимо на інший етап розмірковування, тим самим рухаємося вперед.

Зарандія Анжеліка, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОЮ, 2 курс, 18 група

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРАВОСУДДЯ

Актуальність даної теми полягає у теоретичному та практичному значенні явища правосуддя. Філософське осмислення правосуддя є складною

проблемою, що зумовлена його методологією і окрім того потребує постійного переосмислення в межах філософії права. Слід також зазначити про недостатній ступінь наукової розробленості даної проблеми, що підкреслює інтерес до цього питання.

Перш за все, при філософсько – правовому осмисленні правосуддя слід виокремити підходи до розуміння даного явища та його проблематику. Проблематику можна конкретизувати зокрема за допомогою таких підходів: дескриптивного, атрибутивного та сутнісного. Окрім того, при дослідженні правосуддя в філософсько – правовому аспекті можна виділити наступні підходи, що різняться критеріями поділу: проблемний підхід (проблема незалежності суду); дослідження за певними напрямками серед яких аксіологічний, онтологічний та антропологічний; дослідження правосуддя в певній його функції. Також не можна не зазначити матеріалістичний, ідеалістичний, метафізичний та діалектичний підходи, які в свою чергу можуть складати основу інших підходів.

Розглядаючи методологію дослідження правосуддя, слід зазначити наступні методи: загальнонаукові та конкретні методи та загальні і спеціальні методи.

Окрему увагу хотілося б звернути на діалектику правосуддя як «належного» та «сущого», «можливого» та «дійсного». В один і той же час правосуддя може визначатися як належне і суще, різниця полягає у тому, що суще правосуддя може відповідати чи не відповідати уявленню про «правосуддя як належне». На мою думку, це можна пояснити тим, що суще правосуддя є частиною дійсності, а належне є уявленням про те, яким має бути правосуддя, тобто не завжди те, що уявляється як ідеальне може бути застосовано на практиці. Я вважаю, що дане питання вимагає глибокого дослідження, розробки методів та прийомів його вирішення задля розвитку інституту правосуддя. Варто також зазначити, що зв'язок «сущого» та «належного» правосуддя виявляє в свою чергу взаємозв'язок «можливого» та «дійсного» правосуддя в чому, я вважаю і проявляється діалектика даного поняття. Також можна звернути увагу і на діалектику понять «правосуддя» і «судочинство». Виходячи з різного змісту даних понять, можна сказати, що є обґрунтованим їх співвідношення і розмежування. Однією з ознак, що їх відрізняє є спрямованість їх діяльності, зокрема судочинство не завжди спрямоване на здійснення ідеї права на протигагу правосуддю. Однак осмислюючи діалектичний зв'язок цих понять, слід зазначити, що вони не завжди заперечуються.

Окрім того, на мою думку, особливу увагу при філософсько – правовому осмисленні поняття «правосуддя» слід приділити парадигмі віднов-

ного правосуддя, оскільки вона, я вважаю, має безпосереднє прикладне значення і при належній розробці та вивченні даного питання може стати дієвим чинником забезпечення правопорядку в країні, сприяти реформації діючої судової системи та взагалі сформувати позитивний імідж України як демократичної держави на світовій арені. Проте, варто ще раз наголосити, що це можливо лише у тому випадку, якщо вдасться розробити такі методи за допомогою яких держава не припиняючи свого контролю, однак зможе мінімізувати свій вплив щодо застосування заходів примусу, і направити його на залагодження вини злочинця, відшкодування шкоди потерпілому та на вирішення соціальних проблем, які стали результатом злочинного діяння.

Підсумовуючи викладене, хочу відзначити, що поняття правосуддя має безліч підходів до його розуміння і належна увага до цього питання, на мою думку, уможливить вирішення актуальних проблем сучасного правосуддя.

Захаренков Олександр, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 5 факультет, 2 курс, 1 група

ІНТЕГРАЛЬНА КОНЦЕПЦІЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ ЯК ЗАСАДНИЧИЙ ПРИНЦИП ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Усвідомлення правової дійсності в суспільстві відбувається через розуміння різних правових теорій та концепцій. Так, правосуддя може визначатися через призму юснатуралістичного, позитивістського соціологічного чи інтегративного праворозуміння.

В інтересах ефективного судочинства використовувати саме інтегративний підхід на різних рівнях праворозуміння: як на суто теоретичному, науковому, так і практичному – при застосуванні права щодо суб'єкта права. Це зумовлює актуальність даної теми в правовому полі України, що знаходиться під впливом різних концепцій.

Інтегративна юриспруденція набула вжитку в амереканській школі права в 60-х роках ХХ ст. завдяки Джерому Холлу, який поєднав природно-правову традицію з цінносним підходом у праві. Для інтегративної концепції характерно, що цінність і норма права ідентичні. Такий підхід не шукає виправдання діючого права поза ним, займається дослідженням

належності в діючому праві, в той час, як природне право диктує позитивному праву вимоги «належного».

Значний внесок у розвиток інтегративного підходу здійснив представник юридичного неопозитивізму Ганс Кельзен. Зокрема, він зазначив, що поняття справедливості слід відрізнити від поняття права. Проблема справедливості як ціннісне питання лежить поза межами правової теорії, але норма справедливості видає припис, як змістовно має формуватись право. А те, що вона спонукає людей поводитись певним чином, то вона посилається на той акт, яким запроваджується право.

Заслуговує на увагу те, що інтегральна концепція дозволяє узгодити кардинально відмінні положення різних теорій права. Послідовниками інтегративної концепції стали П.Г. Виноградов, В.В. Лазарєв, М. В. Цвік та інші вчені, хоча більшість з них додали своє бачення інтегративного підходу.

Конструктивний підхід інтегративного праворозуміння полягає у зближенні різних правових вчень, оскільки поєднання нормативістського, соціологічного та природно-правового напрямків дає переваги синтезу поняття, цінності та факта.

Здійснення правосуддя ще більше потребує інтегративного підходу, що зумовлено практичною потребою прийняття певного оптимального рішення. Таким чином можуть зніматися протиріччя сторін і самих суддів.

Йдеться про значення інтегрального праворозуміння для застосування правових приписів з огляду на те, що визнавати чи не визнавати нормою права, яка є обов'язковою у правозастосуванні, щоб розв'язати проблему неправового законодавства. З цієї точки зору саме суди визначають, що є правом. Інтегративний підхід виявляє різні чинники того, що складає підґрунтя судових рішень, зокрема і таких, які можна назвати позаправовими.

Таким чином, інтегративна концепція праворозуміння є черговим необхідним етапом розвитку правової думки, що зробив спробу об'єднати різні підходи не штучно і фрагментарно, а синтетично і конструктивно. В подальшому дослідженні необхідно вивчити проблему співвідношення права та справедливості, виходячи з того, що судовий процес і його результат є наслідками синтезу різних праворозумінь. Отже, інтегральна концепція праворозуміння як засадничий принцип філософії права дозволяє досягнути філософське бачення права, його призначення і сенс, а також впливає на судову правотворчість, формує правосвідомість суб'єктів права.

ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОСМИСЛЕННЯ СУДОВОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ

Інтерпретатор і не підозрює про те, що він привносить у тлумачення самого себе і свої власні поняття.

(Г.-Г. Гадамер)

Яке семантичне значення слова «провідник»? Провідник – це той, хто вказує дорогу в незнайомій місцевості, супроводжує. Провідником у подорожі Пеклом у Данте був Вергілій. Проте на порозі чистилища Вергілій покинув Данте. Провідник супроводжує лише до певної межі. Далі подорожній мусить йти один. Хто ж є провідником для судді у вирішенні питань справедливості?

Однією із прикметних і, видається, невідповідних тенденцій розвитку методології сучасного правознавства є її, так би мовити, герменевтизація, тобто поширення використання надбань загальної теорії розуміння у пізнанні правових і державних явищ.

Так, будь-який письмовий текст є системою певних семантичних значень і тих знаків, якими останні позначаються. Він покликаний бути «носієм» того чи іншого смислу. Отже, саме текст, з точки зору герменевтичного підходу, виступає отим «провідником» у правовому просторі. Хоча існує і певна межа, де власне праворозуміння інтерпретатора стикається із завданням осмислити відповідні норми, факти, докази і, таким чином, з'ясувати повну картину події та встановити об'єктивну істину, замикаючи герменевтичне коло.

Відповідно, постає питання: «Чи можна зробити висновок, що наявність у герменевтичному механізмі суб'єктивних та інтерсуб'єктивних детермінант обумовлює подвійне авторство?» Адже, з одного боку, суддя тлумачить текст закону, конвенції чи іншого правового акта, автором якого є інша особа (особи), а з іншого, він тлумачить його крізь призму конкретної життєвої ситуації певної людини та свого духовно-соціального досвіду. Вважаємо, що тут дійсно можна говорити про подвійне авторство, оскільки під впливом інтерсуб'єктивних детермінант смисл певних приписів може змінюватись внаслідок їх переінтерпретації судом. Знання судді, його досвід – це не що інше як зміст одиничних випадків, що «про-

йшли крізь нього». Вирішення одиничних випадків поступово наповнюють його знання про право новими, більш конкретними елементами. І ці знання визначають його подальшу практику. Отже суддя не лише застосовує закон, але й своїм вибором робить внесок у розвиток права.

Саме конкретністю та казуальністю судова правотворчість відрізняється від закону. У текстах законів право є статичним, наче мертвим, у той час як у судовому процесі воно оживає, виявляючись у своїй дієвості, збагачене силою правових аргументів, фактів, суддівського світогляду. Сама справедливість набуває процесуального характеру, оскільки від принципів і способу вирішення судової справи залежить зміст правової норми: принцип застосування норми справляє зворотний вплив на її семантичний зміст. Норма права виявляє свій подвійний сенс (номінальний і застосовний) завдяки різноманітним правилам її тлумачення. Отже, суддя не тільки тлумачить право у межах, визначених законом, — він творить право на етапах тлумачення правової норми, застосування норми до фактичних обставин справи, обрання принципу вирішення конфлікту і, нарешті, прийняття судового рішення.

Отже, виявлення герменевтичних смислів судової правотворчості дозволяє зробити висновок, що будь-яке рішення, винесене судом, є за своєю сутністю новим актом, новим «джерелом права». І якщо воно справедливе, то чому б не брати його за «провідника» у схожих справах?

Івасишин Ірина, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2 факультет, 2 курс, 8 група

СПРАВЕДЛИВІСТЬ У КОЖНОГО СВОЯ

У нашому повсякденному житті та професійній діяльності ми постійно оперуємо такою філософською категорією, як «справедливість», однак, який зміст вона в собі несе? Маю зауважити, що жоден правовий документ не дає визначенню такому терміну, як «справедливість», тобто весь час ми використовуємо суто філософську категорію, що створює додаткові труднощі у зв'язку з тим, що філософія як будь-яка система знань невпинно розвивається, а, отже, змінюється і наукове навантаження, яке воно в собі несе.

Це можна довести, проаналізувавши найпопулярніші вчення минулих віків: роздуми про справедливість займали значне місце в працях прак-

тично всіх античних філософів. Зокрема, за Платоном – це найвища чеснота, що утримує мужність, поміркованість і мудрість в повній рівновазі і гармонії («кожному своє»). Виникненню середньовічного суспільства передує зміна в суспільно-політичному світогляді, що зумовлює зміну ідеалів та поглядів. В цей час християнство стало пануючою ідеологією. Одним із відомих представників християнської філософії був Августин Блаженний, який вважав, що істинної справедливості немає ніде, крім тієї республіки, засновником і правителем якої є Христос, тобто в Граді Божому. В наступні століття філософія звільняється від релігійного навантаження, на перший план виходить людина, її розум та високе покликання. Т. Гоббс схилився до договірного розуміння справедливості, а Д. Юм розумів справедливість як підтримання правопорядку і стабільності, зокрема врегулювання відносин власності. І. Кант, в роботах якого можливо побачити підсумки філософського розвитку ідеї справедливості за період 16–18 століть, вперше виокремив моральну та правову справедливість, визнаючи при цьому першість правової справедливості перед моральною. Протягом наступних років ідея справедливості безперервно розвивалася, так, від пошуків справедливості як абстрактного явища акцент було перекладено на соціальну, економічну, політичну та юридичну справедливість, а самі науковці дійшли згоди в тому, що юридична справедливість є передумовою для реалізації будь-якого істинного морального вчинку.

Повернімося до сучасності. Сьогодні справедливість є надбанням кожної людини, її скарбом, важливістю якого для миру і спокою у світі є беззаперечною. Даний термін використовується у численних міжнародних актах, проте, як вже зазначалося раніше, про принцип справедливості ні в Конституції України 1996 р., ні в законі «Про судоустрій і статус суддів» 2011 р. не йдеться. До чого ж це веде? По-перше, до складності сприйняття даного визначення широкими масами, на захист цього аргументу хоча використати відоме прислів'я «Скільки людей – стільки ж думок», тобто кожна людина має індивідуальне сприйняття світу, а, отже, й бачення: одні й ті ж явища викликають зовсім різну реакцію. Так, абсолютно логічне і справедливе для одного, можливо, не буде таким для іншого.

Тому, я вважаю, що наступні заходи є абсолютно необхідними для реального розуміння даного терміну та вдалого його застосування:

– створити суто правове визначення поняттю «справедливість», яке виключить можливість некоректного застосування останнього. Законодавчо закріпити термін «справедливість» в нормативно-правових актах України, що забезпечить прозорість його використання;

– проведення виховних годин у школах та лекцій у вищих навчальних, що забезпечить усвідомлення цього поняття.

Отже, принцип справедливості є одним із найважливіших і найфундаментальніших принципів права в наш час. Вона є своєрідним індикатором, який дає конкретне уявлення про відповідність моделі соціальної та правової держави її фактичному стану в суспільстві.

Івахнюк Олесь, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 5 факультет, 2 курс, 2 група

ТЕОРІЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ ДЖОНА РОУЛЗА

Моя робота присвячена дослідженню теорії справедливості, її принципам та структурним компонентам.

Актуальність роботи пояснюється очевидною кризою відсутності морально-етичних принципів та об'єктивною потребою реструктуризації вітчизняної партійної системи, зокрема, на основі еволюції уявлень щодо справедливості.

При виконанні роботи були опрацьовані такі наукові праці, як: «Індивідуалізоване суспільство» Баумана Зігмунта, «Про Суспільний договір» Жан-Жака Руссо, «Моральний вибір у політиці» Капустіна Бориса і сама книга Джона Роулза «Теорія справедливості».

В «Теорії справедливості» дається найбільш розгорнутий і цілісний виклад та обґрунтування морально-політичної концепції Роулза.

Розглядаючи поетапне становлення роулзовської концепції, можна виділити три різні моделі. Перша модель, без сумніву, складає основу його теорії, предметом якої є виключно соціальна справедливість. Роулз також вводить термін «практика» для позначення будь-якого роду діяльності. На першому етапі Роулз розглядає справедливість на мікроекономічному рівні. Роулз детально описує те, якими саме якостями володіють його гравці, а саме: раціональність; їх інтереси і потреби такі, що єдиною можливою формою взаємодії між ними являється співпраця заради досягнення цих інтересів і реалізації потреб; відсутність у них відчуття заздрощів. Друга модель – це спеціальний аналітичний інструмент під назвою «завіса незнання». Сенс цього нововведення полягає в тому, що гравці повинні абстрагуватись від особливостей свого природного і суспільного положення, а також від певного знання про інших гравців і суспільство взагалі. Третя

модель – поширення дії «принципу диференціації» на все суспільство в цілому і застосування принципу до його «основної структури».

Джон Роулз розглядає певну гіпотетичну ситуацію, яку він називає вихідним положенням. У це вихідне положення він поміщає раціональних, рівних та вільних людей, що призвані обрати принципи справедливого устрою суспільства, у відповідності з якими їм в подальшому доведеться жити. Людина не повинна піддаватися дискримінації, в залежності від її соціального походження – по ознакам статі, раси або ж соціальної групи. Людина в момент свого народження отримує розподілені не лише соціальні признаки, а й природні якості – здоров'я, рівень інтелекту, фізичні та розумові вади або ж переваги. Отже, національність або родовід не є в діапазоні вільного вибору людини, так само ж і не є вільним вибором наявність фізичної чи розумової вродженої вади. Джон Роулз вважає, що справедливість повинна бути у всьому, стверджує, що повинен бути перерозподіл певних благ, які служать поліпшенню шансів менш процвітаючих членів суспільства. Обставини народження не повинні впливати на досягнення успіху, всі повинні бути рівними. Роулз спрямовує ідею справедливого суспільства на побудову справедливої, політичної конструкції, що закріплює за собою право та свободу людини. Для того, щоб забезпечити стабільність, люди повинні мати почуття справедливості або турботу про обділених ними.

На моє глибоке переконання, дана «Теорія справедливості» має ту безперечну перевагу, що може знайти собі гарячих прихильників української бюрократії. Принципи справедливості Роулза передбачають необхідність значного державного регулювання стосунків розподілу і вельми сильної соціальної політики. Ця обставина не може не додати нашому «загальному стану» настільки необхідне для його існування етичне виправдання, яке воно нині безуспішно намагається знайти в «національній ідеї».

Кабиш Дарина, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОПУ, 2 курс, 8 група

ТЕОРІЯ МОРАЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ ПРАВА

В основі моєї роботи покладено дослідження ідеї одного з найяскравіших філософів останніх сорока років Дворкіна щодо морального тлумачення права. Актуальність і необхідність висвітлення цієї теми полягає

у тому, що більшість правових концепцій не в змові повно та доцільно вирішити усю складність людського існування без тісного зв'язку з мораллю, що призводить до значних прогалин у регулюванні суспільного життя.

Щодо позитивізму, то в ньому правилом є те, що визначено в відповідних актах. М'який позитивізм погоджується з існуванням «принципів права» (що часто дублюють норми моралі) поза межами нормативних актів, але він не надає цим принципам важливого значення. Вони не є імперативними для суддів – судді лише повинні брати принципи до уваги. Тобто м'який позитивізм встановлює певний зв'язок між правом та мораллю, проте не робить цей зв'язок визначним.

Наступна концепцією розуміння права – конвенціоналізм є інтерпретаційною формою позитивізму. Він проголошує, що найкращою інтерпретацією правової практики є дотримання юридичних конвенцій. Під конвенцією розуміється домовленість юристів між собою, що вважати правом, а що ні. Як ми бачимо конвенціоналізм є радикальною формою позитивізму. Він заперечує будь-який зв'язок права і моралі.

Антиподом конвенціоналізму є гнучкий прагматизм. Його суть полягає в тому, що хоча він і не заперечує значення нормативних актів, при вирішенні спорів він посилається на внутрішні переконання судді щодо справедливості, судді мають силу відійти від прецедентів, якщо це необхідно для досягнення гнучкості. Прагматизм більш точно розуміє, що є кращим для суспільства, а тому є більш пріоритетним, ніж конвенціоналізм.

Розглядаючи поняття «початкового наміру», доцільно зазначити, що це є певним духом закону, тим чого хотіли досягти його автори. Проте, відносини міняються, а тексти законів та прецедентів самі по собі не міняються. Тому, Дворкін називає низку недоліків від такого «зчитування» форми від початкового наміру.

Щоб показати зв'язок між правом і мораллю необхідно звернутися до часу, коли конкретні права тільки з'являлись. Вивчивши історію виникнення та розвитку права на невтручання у приватне життя, можна простежити, що опора на «ствердження» або «згадування» прав не є хорошим аргументом при захисті. Навпаки, щоб впоратися з конкретними вимогами певної стадії змін у суспільстві, потрібне визнання раніше «відключених» прав.

В правовій концепції наміру законодавця, існують версії, що намір законодавця – це лише психічний стан, але Дворкін говорить, що теорія і практика застосування права – це мораль зверху до низу. Не соціальні факти визначають право, а оцінка таких фактів.

Проголошуючи філософсько-моральний підхід до права, філософ ніби глузує з соціологічного підходу до права. До того ж він вимагає надання морального обґрунтування правовим інститутам, фокусуючись на моральному розумінні юридичної практики.

Отже, висловлюючи свої аргументи проти позитивізму, можна зазначити, що сама ця теорія – це своєрідна підміна цінностей. Нам слід захищати суспільні відносини, які є доволі динамічними, а не сухий текст закону. Закон покликаний захищати мораль, для цього він і пишеться. Тому на сьогодні, треба брати до уваги ідею Дворкіна щодо концепції тлумачення, яка містить ретельну оцінку сутності та схвалена в людській практиці.

Кисіль Анастасія, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2 факультет, 2 курс, 5 група

САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЯК ПОТРЕБА СУЧАСНОГО СВІТУ

Наше життя та час, який ми маємо, – це безцінний скарб, найважливіше, що є у кожної людини. Розвиток як прогресивна форма руху – це те, що супроводжує нас з народження. В процесі становлення особистості у кожного формуються власні життєві орієнтири, цінності, мета. У філософії існує ціла низка теорій розвитку людини як особистості. Яскравим прикладом є протилежні погляди двох відомих мислителів – Дж. Локка, який вважав, що людина народжується «чистою дошкою», та Ж. Ж. Руссо, який обґрунтовував позицію наділення людини певними вміннями та почуттями від природи.

Для того, щоб зрозуміти своє призначення та віднайти себе справжнього у буденному житті, треба завжди до чогось прагнути. Саме з появою певних потреб та виникненням перших життєвих невдач у їх задоволенні науковці пов'язують початок формування кожної особистості.

Щодня людина проживає маленьке життя. Хтось повністю віддається навчанню заради майбутнього, хтось цілодобово працює заради забезпечення своєї родини – у кожної людини є свої власні пріоритети. Життя чимось схоже на механізм велосипеда, де ти їдеш доти, доки докладаєш зусиль. Деякі ще порівнюють його з драбиною – де, для того, щоб під-

нятися вище, слід подолати кожну сходинку. Аристотель зазначав: «Життя вимагає руху». Все це стало передумовою того, що науковці прийшли до висновку, що головною рушійною силою розвитку є боротьба суперечностей. Наше життя сповнене проблем, переживань, турбот. Іноді складно повірити в те, наскільки воно є насправді непередбачуваним. Рухаючись до своєї мети, кожного дня ми зустрічаємо сотні людей на своєму шляху. Хтось з них дарує нам безцінний досвід та йде далі, а хтось залишається з нами до кінця життя. На жаль, іноді люди, йдучи до своєї мети, здатні на все, навіть якщо це завдає шкоди іншим.

Але ніколи не слід зупинитися, ніколи не слід припиняти вірити, бо лише за підтримки близьких ми зможемо по-справжньому жити. Так, саме жити, а не просто існувати. Один з найвидатніших представників античної філософії Геракліт сказав: «Рух – це життя». А життя – це все, що ми маємо. Іноді здається, що цього недостатньо, але це не так. І рухаючись своєю дорогою, неможна забувати про тих, з ким ми починали, про тих, хто заради нас закривав очі на свої інтереси, про тих, радісний погляд та щаслива посмішка яких важливіша понад усе, понад будь-які цілі. Так, життя дійсно з кожним роком, з кожним днем, з кожною хвилиною набирає все більше обертів. І ми не можемо цього змінити. Нічого не дається нам просто так, і нічого не трапляється випадково.

Існує явище, яке не можна вивчити за допомогою ніяких сучасних технологій. Це явище – настрої людини. Жодна наука не може повністю пояснити всього того, що ми здатні відчувати. Наскільки важливими іноді бувають всього лише декілька правильно підібраних слів, що йдуть від чистого серця. Наскільки цінним є щирий погляд близької людини, яка здатна зазирнути у душу. Вміння розуміти, вміння відчувати – все це дається людині у процесі набуття життєвого досвіду. Ми постійно рухаємося, часто помиляємося, переживаємо іноді те, що здається неможливо пережити, але розвиток – це єдиний спосіб досягти гармонії, досягти своєї мети, зрозуміти своє призначення. «Людина створена для дій. Не діяти і не існувати для людини – одне і те саме» – Вольтер. Не можна зупинитися, якщо щось не виходить, якщо здається, що немає сенсу. Адже сенс є завжди, у будь-чому. Лише постійний розвиток сприяє удосконаленню особистості, яка є первинною сходинкою суспільства.

Кисличенко Інна, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Полтавський юридичний інститут, 2 курс, 25 група

СПРАВЕДЛИВІСТЬ У КОНТЕКСТІ ДОТРИМАННЯ ОСНОВНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Основні права людини – це природні можливості індивіда, які відповідно до досягнутого рівня еволюції людства в змозі забезпечити його існування і розвиток. Зміст і обсяг прав людини визначається її інтересом, справедливо збалансованим з інтересами суспільства. У свою чергу, це повинно мати закріплення у праві держави та виступати як правова цінність, оскільки нормативно закріплена справедливість захищає людину від посягань на її права і свободи. Також, справедливість є особливим механізмом підтримки рівноваги правових цінностей, які забезпечують дотримання основних прав і свобод людини, що й доводить актуальність обраної теми.

Дослідженню питання справедливості як цінності права приділяється значна увага, зокрема, у працях таких науковців як Козловського А., Нерсисянца В., Палкіна Ю., Неновскі Н., Рабіновича П., Сакари Н., Данильяна О. та ін.

Юридичний зміст категорії справедливості в контексті дотримання основних прав і свобод людини найдоцільніше розкривати через право. Правотворчість неможливо уявити без розуміння права як засобу досягнення конкретної соціальної мети. Правотворчість — це відносно тривалий процес формування юридичних норм, який починається з визнання державою певних суспільних відносин, й полягає в формальному закріпленні й державному захисті юридичних приписів. Правотворчість важко уявити без розуміння права як засобу досягнення певної соціальної мети, адже в такому разі зникають критерії оцінки ефективності прийнятих законів. Варто зазначити, що з позицій філософії права метою правотворчості є забезпечення його реальної дієвості й ефективності в суспільстві, що може бути досягнуто лише за умови його відповідності ідеальній моделі буття права, яка проголошує панування справедливості. Козловський А. А. зауважував, що право приймається суспільством тою мірою, якою воно забезпечує справедливість; справедливість же воно забезпечує настільки, наскільки йому відкрита істина. Справедливість становить зміст правових норм та є критерієм оцінки поведінки людей, а тому

право втрачає свою суть, якщо воно не забезпечує справедливості. В такому разі, лише нормативно закріплена справедливість може забезпечити людині захист від посягань на її права і свободи. Тому, справедливість позбавлена реальної сили, якщо вона не забезпечена правом. Це означає, що суть феномену справедливості становлять як її моральне розуміння, гуманістична спрямованість, так і практичне її нормативне закріплення.

Проте, норми, закріплені у законах, не завжди виражають справедливість, адже, справедливе, правове та законне не збігаються. Правова норма, яка ґрунтується на правовій єдності закону і справедливості, має інтегрувати уявлення про справедливість нашого суспільства у його правовій системі, і як наслідок – почуття й уявлення людей про справедливе зможуть набувати загальнообов'язкового характеру, спиратися на силу й авторитет держави. При визначенні законності необхідно враховувати пріоритет верховенства права. Варто зазначити, що це матиме місце тоді, коли закони держави відповідають вимогам природного права і на справедливій основі забезпечується рівна міра прав, обов'язків та юридичної відповідальності людини, громадянина, держави та посадових осіб. Таке розуміння законності, яке базується на принципах справедливості, стабільності, дотримання основних прав і свобод людини.

Таким чином, нормативно закріплена справедливість, не тільки захищає людину від посягань на її права і свободи, а й запобігає правопорушенням. У демократичній правовій державі, яка забезпечує дотримання основних прав і свобод людини, право є засобом забезпечення соціальної справедливості.

Коваль Регина, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс, 4 группа

СВОБОДА МЫСЛИ В КОНТЕКСТЕ НЕЙРОЛОГИИ

Эта тема является очень важной на сегодняшний день, потому что свобода мысли – одно из самых главных прав человека. Европейский Суд по правам человека считает его «основой демократического общества», а некоторые учёные называют его «основой и источником всех остальных прав метафизического значения». Эта тема являлась объектом исследования такого талантливого философа, как Ян Кристоф Бублиц, выступившего на Всемирном конгрессе по философии права.

Мысли являются объектом защиты, внутренний мир человека, в свою очередь, не подпадает юрисдикции государства. А исходя из этого любой вид принуждения, который используется для выражения или изменения мнений запрещен и никакая санкция не может быть наложена на владельца точки зрения. Чрезвычайно важным является то, что целью государства, которое оправдывает правовое принуждение, является охрана равных свобод всех граждан. Свобода одного может быть несовместимой с равными свободами всех остальных, только если их действия конфликтуют друг с другом, сталкиваясь во внешнем мире.

Необходимо подчеркнуть, что свобода слова идет от мысли. А свобода мысли должна пониматься как право одного человека по отношению к другому человеку оставаться свободным от вмешательства в свои мысли.

Одним из способов вмешательства в человеческие мысли является функциональная магнитно-резонансная томография. В то время как люди лежат в мозговом сканере, магнитные свойства их мозгового кровотока записываются, создавая красочно затененные фотографии мозга. Эти картинки не являются изображениями реальной деятельности, а являются лишь математическими абстракциями.

Еще одним примером способом является прямое вмешательство в мозг человека, потенциально изменяющее мысли. Примером является вживление электродов в мозг для того, чтобы стимулировать конкретные целевые области. Глубокой стимуляции мозга сильно меняется настроение человека, изменяется тип мышления человека. Также таким образом можно изменить мысли человека о попытке совершить преступление.

В своём докладе Ян Бублиц говорит, что смысл и сфера действия права могут быть заключены в четырех принципах. Во-первых: *Ни к кому не могут быть предъявлены требования быть в каком-то определённой психическом состоянии, или поддерживать определённые мысли.* Из первого принципа можно получить второй: *Никто не несет наказания за мысли* – нет наказания за определённые мысли. В-третьих: *Никто не может быть подвергнут обработке, направленной на изменение процесса мышления.* И в-четвертых: *нет открытия мыслей без предварительного одобрения пострадавших лиц.* Государства должны быть обязаны информировать лица, возможно, аналогично самооговорочного положения: в сканере у вас есть право думать, что вы хотите, но все, что вы думаете, может быть использовано против вас.

Следует заметить, что свобода мысли бессмысленна без свободы слова и любое значение свободы слова предполагает свободу мысли. Это не право произносить слова, а, скорее, право на участие в критическом обсуждении. К тому же если закон обращается с людьми как со свободными, он должен

предоставить правовые полномочия оставаться на свободе. Во времена нейрологии, когда нейротехнологии могут преодолеть естественные границы разума, закон должен установить нормативные границы обеспечения свободы.

Корицький В'ячеслав, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОПУ, 2 курс, 1 група

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Питання верховенства права (ВП) є надзвичайно гострим, насамперед внаслідок: *по-перше*, сприйняття західноєвропейської філософсько-правової парадигми ідеалів та цінностей; *по-друге*, гуманістичного та всеохоплюючого характеру відповідного феномену; *по-третє*, визнання первинної ролі та пріоритету індивіда у взаємовідносинах із державою; *по-четверте*, фіксації його прав і свобод як невід'ємних та невідчужуваних, можливості юридичного захисту індивіда, а також створення підстав для існування громадянського суспільства й *по-п'яте*, створення розмежовувальної лінії між індивідом, суспільством і державою та визнання останньої як вторинної відносно індивіда, визначення меж та простору існування суспільства.

Постають проблеми *створення філософських механізмів* обґрунтування онтологічних та гносеологічних складових відповідного явища; *визначення межі його інституціоналізації та впровадження на всіх рівнях існування суспільства* для всебічного його розкриття; *реалізації в системі органів державної влади та їх побудови відповідно до цієї концептуальної парадигми* у широкому значенні і *відповідності* структурно-змістовним складовим-у вузькому; *створення філософських меж понять* ВП і правової держави, ВП і демократії, ВП і громадянського суспільства, ВП і верховенства закону.

Актуальність питання зумовлюється глибинністю онтологічної і гносеологічної природи цього феномену та його практичного втілення в соціально-правову сферу існування суспільства, *значимість* ВП розкривається в інституційно-правових аспектах його реалізації на всіх рівнях функціонування суспільства і держави.

Розробкою питань *верховенства права* займалися *М. Крігер, Л. Лещинський, О. Рабан, П. Вестерман, А. Цзот, М. Паздзіора, А. Чарнота* та інші, поряд із суміжними питаннями *деліберативної демократії* (*Ю. Хаббермас (J. Habermas), Д. Роулз (J. Rawls), Р. Дворкін (R. Dworkin)*), зма-

гальної і ліберальної демократії (П. Бордьє (P. Bourdieu), Ш. Муффе (Ch. Mouffe), Е. Лаклау (E. Laclau).

У свої працях філософи наголошують на доктринальних складнощах адаптації та створення реальних механізмів здійснення *принципу верховенства права і його конституційному закріпленні* на рівні правової доктрини як проблему характерну для країн постсоціалістичного табору та з перехідною системою цінностей (А. Чарнота). Західноєвропейські та американські філософи наголошують на підвищенні уваги до *вивіски ВП (П. Вестерман)*, політизації та маркетинга феномену як ринкового бренду, приводу політичної чи економічної маніпуляції, тиску і втраті його реального глибинного значення і завдань.

Гносеологічний зміст ВП фокусується на двох аспектах: *формальному (матеріальному) та ідеальному (ціннісному)*(Л. Лециньський), й на двох вимірах *концепції ВП і умовах та наслідках його здійснення та реалізації* (М. Крігер). Гносеологічні параметри розглядаються у вимірі фактичного втілення ВП у певних суспільних відносинах та втіленні у ВП об'єктивних ідеалів суспільства. Автори обґрунтовують *ідеальну складову верховенства права, засновану на Моралі, Справедливості, Чесності*. Проте, фактичне матеріальне розуміння верховенства права призводить до його фіктивності, створенні шаблонних стереотипних картин, які не відповідають існуючому стану речей, індекс ААА як показник інвестиційної та правової привабливості (П. Вестерман). ВП виступає прямим механізмом сприяння *формуванню «гарної влади»* (А. Цзот). В цьому контексті розглядається *співвідношення ВП і демократії* (консенсусної та неконсенсусної) і *виробляється концепція нового типу демократії-змішаної, який поєднує консенсусну і неконсенсусну демократії*.

Ключовим питанням є вплив ВП на національну парадигму цінностей і усвідомлення того, що відповідна доктрина є їх універсальним джерелом (М. Бодіг).

Косінова Дарина, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОЮ, 2 курс, 1 група

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасних умовах, коли відбувається глибока трансформація суспільного буття, зміна соціальних цінностей, норм діяльності та поведінки

людей, особливого значення набуває ефективне нормативно-правове впровадження процесів суспільного розвитку. Вирішення цього завдання зумовлює необхідність підвищення ролі та значення правової культури, посилення впливу її цінностей на унормування суспільних відносин.

Сучасний стан правової культури громадян українського суспільства яскраво свідчить про те, що її рівень бажає кращого і знаходиться ще на стадії формування. На цьому наголошують і дослідники цього процесу. Так, професор Данильян О.Г. з приводу цього говорить, що формування правової культури в транзитивному суспільстві, в тому числі й в українському, являє собою досить складне і суперечливе завдання. З одного боку, створення демократичної, правової держави припускає досить високий рівень правової культури населення, з іншого боку, у транзитивному суспільстві відсутні необхідні умови для формування правової культури, що знаходиться, як правило, на досить низькому рівні. Не випадково, що в Україні завдання з підвищення рівня правової культури населення і правосвідомості людини і громадянина, формування поваги до закону підняті до рівня основних напрямків державної політики.

Формування правової культури наших співвітчизників можливе за умови, коли будуть враховуватися особливості сучасного стану формування громадянського суспільства та правової держави. Звідси можливо зробити висновок, що головним засобом подолання негативних рис і деформацій правової культури має стати реалізація великої спільної мети нації, а саме: побудова суверенної, правової, демократичної української держави, в якій індивідуальна свобода органічно поєднуватиметься з громадянськими обов'язками і відповідальністю.

Крім того, включення України у світове співтовариство, активна міжнародна співпраця та конкурентні відносини мають сприяти формуванню цілеспрямованості та прагматичності у громадян. Усі ці об'єктивні чинники можуть бути підсилені і доповнені, в першу чергу, завдяки правильно організованому навчально-виховному процесу, адже саме в такому віці людина формує власний світогляд та власну життєву позицію. Тобто, важливим шляхом запобігання деформації правової культури виступає вища школа.

Перш за все, потрібно посилити увагу у навчально-виховному процесі до політичних цінностей, до людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Майбутні фахівці повинні ставитися до людини як міри всіх речей. А для цього треба забезпечити комплексне засвоєння студентами теоретичних знань про людину, включену до політичної системи. Це, у свою чергу, потребує якісного викладання таких дисциплін, як політологія, соціологія, філософія, що відображають розкриття зна-

чення людської діяльності у суспільстві, показ політичних і гуманітарних цінностей, наслідків політичної діяльності в історичному минулому і на сучасному етапі.

Розробляючи інші напрямки розвитку правової культури громадян України, можна вказати ще й на такі пріоритетні шляхи: правовий захист громадян, заохочення позитивних чинників правовиховного впливу, протидія негативним чинникам формування правової культури та цілеспрямоване формування позитивних правових настанов. Саме ці способи можуть бути застосовані в практиці та сприятимуть покращенню загального стану правової культури сучасного українського суспільства.

Косінова Катерина, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОЮ, 2 курс, 1 група

ФЕНОМЕН ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Природним еволюційним етапом цивілізаційного розвитку є входження до інформаційної ери, де основними стратегічними ресурсами є знання та інформація. Саме ці компоненти стають основою нового – інформаційного суспільства, яке радикально відрізняється від попередніх цивілізацій.

Сучасний інформаційний потік не має аналогу по силі впливу на світове співтовариство та характеризується всепроникністю. Постійне поглиблення й розширення цього процесу вимагає від людства невпинного пошуку шляхів запобігання можливим негативним наслідкам вторгнення інформації в структуру людської свідомості. Можливість такого вторгнення пов'язана з її ідеологічним, ціннісно-орієнтованим характером, здатністю до деформування духовного життя, загальнолюдської культури окремих суспільств і людства в цілому.

Пошуки адекватних відповідей на запитання про ступінь впливу інформації на людину передбачають знання і глибоке розуміння основних тенденцій розвитку інформаційного суспільства. До них належать підвищення ролі інформації й інформатизації як вирішального чинника суспільного розвитку, буття людства, формування правової свідомості та правової культури українського суспільства.

В цих умовах правова культура формується високотехнологічними інформаційними і комунікаційними засобами, що стали всепроникаючою культурною силою. Інформаційна революція породжує інформаційну

і моральну кризу, змінюється система цінностей, що неминуче змінює саму природу нашого світу.

Демократичні трансформації українського суспільства, розвиток інформаційних технологій та інформаційного простору мають наслідком появу у громадян нових можливостей отримувати інформацію про діяльність державно-владних інституцій, що призводить до формування якісно нового рівня правової культури громадян, зростання їхньої правової активності і, зрештою, поступового виникнення нового типу правової комунікації, що є найважливішою передумовою становлення в Україні громадянського суспільства.

Синтез інформаційної та правової культури в умовах формування інформаційного суспільства створює таке соціальне явище, як інформаційно-правова культура — культура інформаційних правовідносин. В цьому зв'язку правову культуру можна розглядати як важливий складовий аспект інформаційної культури людини, групи людей, суспільства. Так, правова культура охоплює тільки позитивні психічні процеси і стани (у формі інформації), виявляється в них, а також у правомірній діяльності та поведінці. Наприклад, можна говорити про культуру правового мислення, спілкування, про інтелектуальну культуру, про емоційно-правову культуру тощо. Зовнішньо вони виявляються через інформацію.

У зв'язку з цим правову культуру можна поєднати з інформаційною культурою у категорії «інформаційно-правова культура», яка відрізняється від правового безкультур'я у сфері інформаційних правовідносин і його крайніх форм — правового нігілізму, протиправної діяльності та поведінки (правопорушень, злочинів). Сутність даної категорії полягає в тому, що інформаційно-правова культура являє собою множину знань, які виявляються в інформації, правомірній діяльності чи поведінці суб'єкта суспільних відносин, об'єктом яких є комп'ютерні техніка, технології, засоби електронної телекомунікації.

Кравченко Дарья, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс, 8 группа

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПРАВА

Интерпретация является одной из двух областей понимания в человеческом познании, и она стоит на одном ряду с наукой. В интерпретации

необходимым является критерий лучшего. В разных отраслях этот критерий отличается. В «Справедливости для ежей» Рональд Дворкин дает обозначение данному понятию: «Интерпретация является социальным феноменом. Мы можем только потому, что есть практики или традиции интерпретации, к которым мы можем присоединиться. Мы ищем ценность – смысл – в интерпретации и имеем ответственность поддержать эту ценность»

В природе некоторых понятий они могут быть поняты только интерпретативно и являются оценочными понятиями. Самый быстрый способ понимания через идею о «смысле». Парадигмы не «концептуально» отличны от интерпретаций. Парадигмы имеют свой смысл, потому что они действуют как стабильное плато, из которой смысл может быть создан методом смещения аргументов. В этом смысле тот, кто отвергает парадигмы – делает ошибку, поскольку, как Дворкин говорит: «парадигмы – якорь интерпретации».

Дворкин говорит, что мы должны создать «лучшее» из толкования концепции. Правильная интерпретация означает взаимодействовать с соответствующими аргументами. Он не утверждает, что каждая идея должна быть понята как морально хорошая, но ее следует увидеть в наилучшем свете возможных аргументов. Мы можем понять право тремя способами: предварительно интерпретированным, интерпретированным, и постинтерпретированным. Возьмем предварительное интерпретирование в первую очередь. В начале общество просто принимают эту практику. Мы утверждаем существование этого социального правила, без ссылки на его смысл. Вторая фаза толкования возникает, когда люди ставят под сомнение смысл правила и предлагают ограничения или расширения сферы применения. Третья фаза происходит, когда есть согласие о смысле правила и ограничении.

Дворкин считает, что главным смыслом закона является то, что он обеспечивает моральное оправдание государственному принуждению. Он утверждает, что наше общее понятие права – это сдерживающие и разрешенное государственное принуждение. Концепции охватывают отдельный набор идей, которые используются во всех интерпретациях. Концепция является «скрытой» в понятии. Наиболее важным для понимания правового позитивизма являются «критериальные» понятия. В большинстве случаев наше использование одинаковых критериев означает, что наш фокус на пример концепции является точным. Существуют понятия известные как природные. Мы ссылаемся на одно и то же, хотя используем различные критерии.

Целостность означает, что закон должен всегда создаваться или интерпретировать, чтобы сформировать единое целое. Идея целостности впервые появится в «Law's Empire» и является основной добродетелью в философии права Дворкина. Согласованность должна «выражать одно и всеобъемлющее видение справедливости». Дворкин видит специальную силу – «единое видение справедливости», которая представляет собой, идеал сообщества или, как он предпочитает называть его, идеал «равенства». Этот идеал обеспечивает лучшее оправдание для персонификации государства. Своим существом человек порождает определенные общественные добродетели, среди которых обязанность государства гарантировать, чтобы с людьми обращались как с равными. Связь между целостностью и идеалом равенства имеет решающее значение для Дворкина. Именно через единое виденье права, он говорит, что государство относится к своим гражданам как к равным. Уникальная природа целостности заключается в том, чтобы сдерживать государства в реальном мире, где решения часто несправедливые, но законные.

Кушнарченко Д., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ШКОПУ, 2 курс, 17 група

БЕЗСМЕРТЯ В КОНТЕКСТІ ТРАНСГУМАНІЗМУ

Смерть для людини постає могутнім і абсолютним обмеженням. Ціна нашого життя зазвичай така висока тому, що ми знаємо про його кінченість. Проте, якби людина могла жити вічно чи цінувала б вона життя настільки ж високо?

Одним із сучасних напрямків філософії, який передбачає можливість подовження тривалості життя, є трансгуманізм. Це раціональний, заснований на усвідомленні досягнень і перспектив науки світогляд, який визнає можливість і бажаність фундаментальних змін у стані людини за допомогою передових технологій з метою ліквідації страждань, старіння, смерті та значного поліпшення фізичних, розумових і психологічних здібностей людини. Також однією з цілей трансгуманізму є створення транслюдини – перехідного етапу до формування більш могутнього виду – постлюдини – розумної істоти, модифікованої до такого ступеня, що вже не

являється людиною. Трансгуманізм пропонує нам безсмертя в технологічному варіанті, грубо кажучи, майбутнє кіборгів, а не людей. Проте вторгнення в природний процес є одним із принципів такого світогляду. Оскільки людина не є довершеною (на думку трансгуманістів), то вона повинна вжити всіх можливих заходів для фізичного і психічного самовдосконалення.

Проте слід замислитися як у перспективі будуть співіснувати звичайні люди і постлюди. Як більш оптимістичний варіант – постлюди і звичайні люди будуть мирно співіснувати. Сильніший вид буде допомагати слабшому і всіляко йому сприяти. Песимістичний варіант припускає неприйняття одним видом іншого, тобто постлюди вважатимуть людину непотрібною формою життя, яка лише використовує простір і ресурси.

Безсмертя змогло б надати нам безліч нових можливостей, проте доки людина знає про існування смерті, вона намагається використати кожен момент свого життя, конечність надає йому сенсу. Смерть є логічним завершенням людського життя, можливо саме тому немає сенсу їй протистояти.

Слідуючи ідеям трансгуманізму, з часом людина просто втратить свою людську сутність. Вона перестане бути єдністю тілесного і духовного, стане поєднанням технологій і психіки, яка теж буде управлятися технологіями. Противники трансгуманізму стверджують, що позиції цього напрямку повністю суперечать загальноприйнятій моралі, і річ навіть не у втручанні в природу, а в самій перспективі вічного життя. Хоча людина ніколи і не зможе змиритися з тим, що помре, думки про безсмертя також викликають страх. Людина не знає, що буде у випадку можливості вічного життя.

Створення повністю невразливої людини може поставити під загрозу життя простих людей. Безсумнівним є те, що знайдеться багато людей, які не сприймуть ідей трансгуманізму, тобто людство може розділитися на дві ворогуючі половини. Проте, розглядаючи і інший варіант співіснування, майбутнє трансгуманістичного суспільства є досить сумнівним, його моделі можуть не вміщуватися в межі світосприйняття сучасної людини. Проте, незалежно від цього фактору, можливість втілення ідей трансгуманізму в життя все одно існує, і цей факт не можна заперечити. Основним є те, щоб такі ідеї були реалізовані розумно, оскільки нераціональне впровадження може призвести до катастрофи.

ПРОБЛЕМЫ ЛЮБВИ В ЖИЗНИ ЧЕЛОВЕКА

Духовный мир человека, его эстетическая сущность – это, пожалуй, одна из наименее познанных наукой сфер жизни на Земле. И именно поэтому практически невозможно дать четкого определения высшим человеческим чувствам, одним из которых является любовь. Сложность и важность любви обусловлены тем, что в ней сливаются в одно целое и физическое и духовное, индивидуальное и социальное, личное и общечеловеческое, понятное и необъяснимое.

Однако, что же такое любовь? Достаточно четкого определения еще не удалось дать никому. А почему? Ведь кажется, что здесь все просто: эмоции, чувства, эйфория и безрассудства, но это лишь только последствия, которые возникают в результате такого заболевания как любовь.

С моей точки зрения понятие любовь, это совокупность факторов, вирусов своеобразных, которые проникают в самосознание, само чувство человека и приводит к не обдуманым поступкам, словам, эмоциям. Своеобразная радость человека, толи счастье, толи болезнь, без которой ты в принципе и жить не можешь, которая дает тебе силу, смысл жизни, привязанность. В принципе без этого человек просто не живет, а так существует.

Флорентийский неоплатоник XV в. Фичино говорил о возможности существования трех видов любви:

- любовь высших существ к низшим (одно из проявлений – опекунство);
- любовь низших существ к высшим (например, почитание) ;
- любовь равных существ, которая и составляет основу гуманизма.

Для нашей жизни больше подходит третий вариант, ведь любовь это проявление своеобразных прав и свобод человека. В состоянии любви, человек проявляет свою свободу: в мыслях, действиях, словах. Тем самым проявляет нежность, обаятельность, вежливость, толерантность потому что все это является неотъемлемой частью любви, убрав хоть один компонент, человек теряет интерес, эмоцию и проявление каких либо знаков внимания к другому человеку, в этом случае человек живет в мира как никто и ничто.

Любовь проявляется у каждого человека и без нее невозможно существование самого человека. В повседневной речи мы часто слышим выражения «высшие человеческие чувства», «любовь», которые как правило употребляют в достаточно узком смысле, не подозревая о всем богатом разнообразии эмоций, которые скрываются за этим словом.

Рассмотрим сущность любви в немецкой классической философии. Два классика немецкого идеализма конца XVIII – первой трети XIX веков – Кант и Шеллинг – выразили свое определенное философское отношение к проблеме любви, к тому же подходили к ней с глубоким осмыслением, но не определяя её во всём многообразии, отсекая отдельные проявления.

В «Метафизике нравов» Кант рассматривает явление любви с этической точки зрения и только. По его мнению, любовь мы понимаем здесь не как чувство (не этически), то есть не как удовольствие от совершенства других людей, и не как любовь-симпатию, а как внутреннее состояние человека.

Фридрих Шеллинг, провозгласил любовь «принципом наивысшей значимости». С его точки зрения, каждый из влюбленных в равной мере ищет себе подобного, чтобы слиться с ним в наивысшем тождестве.

Таким образом только в любви и через любовь человек становится человеком. Без любви он неполноценное существо, лишенное подлинной жизни и глубины и не способное ни действовать эффективно, ни понимать адекватно других и себя. В подтверждение высказанного приведу слова Аристотеля «Любовь – это значит желать другому того, что считаешь за благо и желать при том не ради себя, но ради того, кого любишь, и стараться по возможности доставить ему это благо».

Лебедюк Д., Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого,
ІПКОПУ, 2 курс, 24 група

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ «СВОБОДИ» ЖАНА-ПОЛЯ САРТРА

Проблема «свободи» цікавила філософів усього світу ще з моменту виникнення людини як індивіда, який прагне не просто бути вільним від інших, а й постійно мати можливість проявити себе – цим кожен доводить свою «свободу». Дана проблема є досить-таки актуальною і для сучасного

етапу розвитку нашого суспільства. Але що ж все-таки являє собою дане поняття, що таке «свобода» і як її розуміти? Щоб дати відповідь на поставлене питання, необхідно зазначити, що кожна людина сама обирає цінності власної моралі, сама проектує своє життя, наповнює його змістом або робить порожнім і безмістовним. І саме така здатність вибирати від- різняє людину від об'єктів живої та неживої природи.

При дослідженні філософії Сартра як екзистенціаліста, потрібно від- мітити, що його початковим принципом було наступне положення: люди- на є те, що вона робить. Саме людське життя – це можливість. Немає раз і назавжди даної та незмінної людської природи, немає детермінізму, людина вільна, людина є свобода. Людина, на думку Сартра, обирає свій спосіб буття на тлі абсолютної випадковості «тут – буття», але саме вона тримає в своїх руках усі зв'язки зі світом. Не маючи змоги вибирати свою епоху, вона обирає себе в ній, своє місце і діяння у ній.

«Філософія свободи» є ядром екзистенціалізму Сартра, який ствер- джував, що свобода ставить людину поза закономірністю і причинною залежністю, вона виражає розрив з необхідністю. Свобода не терпить ні причини, ні основи, вона не визначається можливістю людини діяти від- повідно до того, якою вона є, оскільки сама її свобода є вибір свого буття: людина така, якою вона себе вільно обирає. Філософ вважав, що ніякі об'єктивні обставини не можуть позбавити людину невід'ємної від неї свободи. Вона зберігається в будь-якій ситуації і є здатністю вибирати – вибирати не реальні можливості, а своє ставлення до певної ситуації. Суб'єктивація свободи означає сприйняття індивідом своєї залежності: він може «вільно» примиритися з нею; при цьому він такий же вільний, як і тоді, коли повстає проти неї.

У сучасному суспільстві неможливо говорити про поняття «свободи» без врахування впливу на нього права. Адже, зважаючи на світові тенден- ції у розвитку демократії, прав і свобод людини, ми розуміємо, що наша «свобода» досить яскраво відображається у наших же правах та певних обов'язках щодо інших людей як суспільства в цілому. І дійсно, право – це завжди можливість, це свобода у вчиненні тих чи інших дій, адже саме воно було створене як соціальний регулятор, як інструмент, який наділяє всіх рівною здатністю до самореалізації. Але це можуть розуміти не усі. Тут доцільно буде згадати про вислів «де починається свобода одного, там закінчується свобода іншого». Розуміє його кожен по-своєму, але врахо- вуючи філософію Сартра та власний життєвий досвід, хочу наголосити на наступному: незважаючи на всі проблеми й негаразди життєвого шляху людини, вона ніколи не повинна забувати про її «внутрішню свободу», про свободу її особистості; що б там не стверджувала історія та інші на-

уки, ми завжди маємо невід’ємне право на вибір, але чи кожен його бачить, чи приймає його – відповідь неоднозначна.

«Філософія свободи» Жана-Поля Сартра заслуговує і, як на мене, завжди буде заслуговувати на увагу серед людей будь-якого віку та соціального статусу. Адже суспільство розвивається разом з правом, яке у ньому існує, і яке ним же і створене, тому на завершення хотілося б додати: свобода кожного з нас розпочинається тільки з того моменту, коли ми наважуємося на наступний вибір: свобода (я) чи існування.

Левко Василь, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 5 факультет, 2 курс, 3 група

ПОЗИТИВІЗМ У ТЕОРІЇ ПРАВА

З другої половини ХІХ століття поширеним напрямом світової правової думки був юридичний позитивізм, який за об’єктивних причин почав формуватися в Англії, а пізніше і в континентальній Європі. Даний напрям в кожній країні мав свої особливості виникнення та розвитку. Головним представником і засновником такого напрямку в Англії в юридичній літературі вважається відомий правознавець Джон Остін (1790–1859), який працюючи в Лондонському університеті, видав у 1832 році працю «Лекції по юриспруденції чи філософія позитивного права», що в подальшому стала взірцем теоретичних положень юридичного позитивізму. На думку Джона Остіна, позитивне право – це наказ, який виходить від монарха або групи суверенів до особи або осіб, які знаходяться в підпорядкуванні.

Право, на думку юристів – позитивістів, є сукупністю законодавчо-закріплених норм, які не потребують обґрунтування. Єдиним джерелом права є державна влада, наділена примусовою силою. Надзвичайно підносячи значення закону, позитивісти зазначали, що закон з’являється не тому, що цього вимагають суспільні відносини, а навпаки — певні суспільні відносини з’являються тому, що є відповідний закон. Таким чином, представники юридичного позитивізму ототожнювали право з законом, виданим верховною державою владою. Зокрема австрійський вчений Г. Кельзен, підтримуючи та розвиваючи ідеї юридичного позитивізму намагався вивчати право «в чистому вигляді», відмовившись від його моральної і політичної оцінок. Джерелом єдності і значимості норм права виступає, за Г.Кельзенем, постульована людською свідомістю основна норма, яка надає об’єктивного характеру актам людської волі. Основна

концептуальна відмінність чистої теорії права від класичного позитивізму полягає у трактуванні співвідношення держави і права. Якщо Остін вважав право похідним від держави, то Кельзен ототожнює державу і право, оскільки «державна тільки і існує в своїх актах». У цілому чиста теорія права Г. Кельзена є проявом радикалізації правового позитивізму.

Правовий позитивізм — напрям у філософії права, згідно з яким право у суспільстві — це система норм, тобто правил поведінки, що прийняті або санкціоновані авторитетним державним органом. Апологети цього напрямку стверджують, що ні право, ні правова система не мають зв'язку з такими нормативними системами, як, наприклад, мораль та релігія. Відповідно до теорії правового позитивізму право у суспільстві встановлюється («позитивується» — від англійського *to posit* — затверджувати, визначати) людьми, тобто являє собою соціальний факт штучного характеру. Для позитивістів будь-яке належно ухвалене писане право — чинне право, якому мають коритися та узгоджувати з ним свою поведінку всі члени суспільства. Позитивне право складається із правових норм, до яких належать штрафні санкції як підстави для застосування державного примусу за порушення цих норм. Таким чином, для позитивістів правом є тільки формалізовані, позитивно зафіксовані (писані) норми, що виникають як результат державного волевиявлення. Тобто право походить виключно із державних джерел.

Досягнення неопозитивістських шкіл права свідчать про те, що нормативно-аналітичне, формально-логічне дослідження права є необхідним. Справа в тому, що чіткі поняття про належну поведінку та засоби захисту її носіїв, що втілюють норми позитивного права, є тією формальною основою, яка допомагає людині почувати себе впевнено і безпечно. Позитивне визначення права робить акцент на тому, що «право є система загальнообов'язкових правил поведінки, які встановлюються і охороняються державою, виражають загальні й індивідуальні інтереси населення країни і виступають загальним регулятором суспільних відносин.

Лимборская Яна, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс, 1 группа

ПРОБЛЕМА ИНДИВИДУАЛЬНОЙ СВОБОДЫ В ФИЛОСОФСКОМ ДИСКУРСЕ

Свобода и равенство, индивидуальные права и социальная интеграция, справедливое и эффективное общественное устройство – ценность каж-

дого из этих идеалов, как правило, не вызывает у нас сомнений. Вместе с тем, очень хорошо известно, как сложно не только на практике, но и в теории примирить эти идеалы, разрешить столь часто возникающие конфликты между вытекающими из них требованиями. Эту задачу, а параллельно с ней и задачу обновления либеральной политической философии, попытался выполнить так называемый «эгалитарный» либерал, американский философ Рональд Дворкин. В своей работе Дворкин вставал на защиту индивидуальных прав: «Я не одобряю, что Вы делаете, но я решительно поддерживаю ваше право делать это» или «У нас есть право делать неправильно».

Дворкин выдвинул оригинальную теорию, базирующуюся на концепции равенства ресурсов. Равенство ресурсов представляет собой сочетание либерального и социалистического подходов к распределению равных долей всего, что люди могут получить в собственность. Ресурс, по мнению философа, является абстрактным понятием, указывающим на часть того, что может находиться во владении человека. Равенство ресурсов – это система, которая обеспечивает отношение ко всем людям как к равным. Такое отношение возможно тогда, когда каждому предоставляется равное количество долей ресурсов.

Теория Дворкина пытается решить следующие задачи: равенство ресурсов представляет собой сочетание либерального и социалистического подходов к распределению равных долей всего, что могут получить в собственность люди. Инструментом распределения является рынок, роль которого выполняет аукцион. Цель аукциона заключается в решении проблемы «уникальности» – прохождения всеми участниками «теста на зависть» (envy test). При распределении с помощью «теста» необходимо добиться такой равной ситуации, в рамках которой никто не предпочел бы ресурсы, полученные остальными, своей доле. При успешном прохождении аукциона, «тест на зависть» оказывается выполненным; выполнение теста означает, что люди получают равную заботу и уважение, так как различия между ними – это лишь отражение различий, присущих их стремлениям и представлениям о том, что составляет ценность жизни. В основе данной аргументации философа находится современная версия общественного договора.

Фундаментом для концепции либерального равенства выступают два принципа этического индивидуализма. Первый, принцип равенства значимости (principle of equal importance), сводится к признанию равенства любого смысла человеческой жизни: важным представляется лишь то, что человек должен преуспеть в том, что он считает нужным. Вторым

принципом являється принцип відповідальності (principle of special responsibility), представляючий собою поєднання об'єктивної і особистої відповідальності за проживання життя людиною. Це, по думці філософа, допомагає уникнути головної помилки, заключаючоїся в представленні о тому, що рівність можливо тільки в тому випадку, якщо у кожного людини має бути рівна частка благ, незалежно від того, хто він і який внесок був ним зроблений в формування цієї частки.

Таким чином, основу лібералізму Дворкін бачить саме в концепції рівності ресурсів, в відповідності з якою люди роблять свій вибір виходячи з інформації і реальної вартості свого вибору і витрат.

Лотоцька Марія, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОЮ, 2 курс, 1 група

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Питання захисту прав і свобод людини та громадянина на сьогодні є найважливішою проблемою внутрішньої і зовнішньої політики усіх держав світової спільноти, а також одним із керівних напрямів діяльності Європейського Союзу. Історія розвитку інтеграційного процесу засвідчує, що захист прав людини і громадянина не завжди входив до сфери комунітарної політики ЄС. Зближення правової системи ЄС із механізмом захисту прав і свобод людини та громадянина відбувалось поступово. Сучасна система захисту прав людини і громадянина представляє собою удосконалену багаторівневу структуру, що включає в себе міжнародні організації і їх спеціалізовані органи, регіональні та національні інститути. Проблема європейського захисту прав людини існує як на національному, так і наднаціональному рівнях. Національний рівень характеризується існуючою системою захисту в рамках конкретної держави-члена ЄС, кожна з яких є специфічною як за своєю структурою, так і за своєю динамікою.

Механізм захисту прав людини ЄС, представляє собою певну сукупність структур та інституцій, що наділені відповідною компетенцією та забезпечують захист прав людини та громадянина. Серед них можна виділити: Суд Європейського Союзу, Європейського Омбудсмена та Агентство основних прав Європейського Союзу.

Судові належить провідне місце у захисті прав і свобод людини. На сучасному етапі розвитку інтеграційних процесів Суд ЄС захищає, по-перше, функціональні права громадян, які випливають із змісту установчих договорів; по-друге, основні права громадян Союзу, що передбачені Маастрихтським договором; по-третє, основні права і свободи людини в загальнозживаному розумінні цього поняття, що є наочним свідченням еволюції Європейського Союзу в напрямі запровадження повномасштабного захисту прав і свобод людини. Другою важливою і доволі молодою інституцією, що була запроваджена Маастрихтським Договором, є Уповноважений з прав людини. Роль Омбудсмена насамперед проявляється в тому, що він уповноважений отримувати скарги від громадян ЄС, а також надавати допомогу щодо усунення прогалин управління та недоліків у діяльності установ та інститутів Європейського Союзу. Таким чином, створення посади Уповноваженого з прав людини стало підходящою можливістю зміцнити системний підхід до заохочення і захисту прав людини та громадянина в рамках ЄС.

І останньою, досить ефективною ланкою захисту прав людини виступає Агентство Європейського Союзу, що виникло в результаті скликання Ради в Тампере, яка відбулась 15–16 жовтня 1999 р. Його основною метою є надання інститутам або іншим органам ЄС та державам-членам допомоги та інформації, необхідної для того щоб повністю гарантувати дотримання основних прав і свобод при реалізації положень ЄС.

Отже, систему захисту прав людини, що сформувалася в рамках Європейського Союзу, можна розглядати в якості необхідної складової становлення і розвитку ЄС у взаємозв'язку з міжнародно-правовими проблемами і проблемами політичного та інтеграційного характеру. Необхідність даної системи проявляється в першу чергу у захисті найслабшої ланки цієї системи, а саме індивіда, захист прав і свобод якого, повинні бути першочерговим завданням сформованого механізму.

Мартиш Ольга, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОЮ, 2 курс, 18 група

ЗНАЧЕННЯ АНТРОПОЛОГІЧНОГО ВИМІРУ ПРАВА ДЛЯ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА

На перетині права та філософської антропології виникає порівняно нова дисципліна у сфері юриспруденції та філософії права – правова

антропологія. Як відомо, філософською антропологією називається частина філософії, яка вивчає людину як особливий рід сушого, висвітлює проблеми людської природи і людського буття, аналізує модули людського існування, виявляє потенціал антропологічної картини світу.

Щодо правової антропології, то більшість провідних фахівців визначають її як науку про людину як соціальну істоту в її правових проявах, вимірах, характеристиках. З одного боку вона вивчає правові форми громадського життя людей від старовини до сьогодення, з іншого – досліджує антропологічні засади права, права людини як вираження особистісної цінності права. Виходячи з цього, варто характеризувати значення правової антропології з різних сторін.

Якщо вважати предметом дослідження науки генезис правових форм громадського життя, то варто звернутися до Гоббса, який вважав, що людина – це абстрактний індивід, подібний до таких, як і він, абстрактних індивідів, котрий прагне задовольнити свої потреби і бажання, керуючись винятково своїми інтересами. Загалом, ця думка справедлива, проте чи можемо ми говорити про розвиток людської спільноти, коли бажання окремого індивіда не лише ставлять на перше місце, а й цей індивід «керується винятково своїми інтересами». На мою думку, така позиція не може обґрунтувати сучасні правові процеси, оскільки людина за своєю суттю є соціальною істотою, яка прагне жити в злагоді, формуючи в собі волю до права. Таким чином кожен окремий індивід цією волею сприяє поступальному розвитку та вдосконаленню, як своїх прав, так і правового суспільства цілому. Також варто звернутися до теорії суспільного договору Руссо, в якого індивід керується власною розсудливістю, прагненням до самозбереження і щастя, він поступається деякими своїми правами на користь держави та інших рівних йому індивідів, саме таке ставлення кожної особи і стає рушійною силою еволюції правових форм в ході історії.

Отже, правова антропологія вивчає природні джерела права. Їх сфера не вичерпується позитивним законодавством, яке діє у певний час в певному місці. Проте юридичні закони потребують постійного внесення змін, у зв'язку із розвитком суспільних відносин та виникненням нових сфер поширення правового регулювання.

Антропологія права є досить значущою при дослідженні правових явищ та інститутів. Перш за все це пов'язано з тим, що людина є соціальною істотою, і норми права не можуть бути сформовані окремо від діяльності людини. Саме право є вираженням взаємозв'язків індивідів і виникає на їх підставі. Більш того, якщо розглядати правову антропологію як еволюцію правових форм існування людей, то саме на основі висновків,

отриманих при дослідженні цих форм ми можемо вдосконалювати нормування суспільних відносин, виробляти нові методи їх врегулювання. Також права антропологія може використовуватись і використовується як предмет досліджень в юридичній науці, оскільки науковці вбачають в її вивченні можливість глибшого проникнення в сутність права через пізнання природи людини, а пізнання природи людини через пізнання сутності права.

Масловская Юлия, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс, 18 группа

ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНЫЕ МОТИВЫ В СОВРЕМЕННОМ КИНЕМАТОГРАФЕ

На современном этапе человек воспитан динамизмом противоречиво-го мира и поставлен в сложные условия жизни. Растущее напряжение, связанное с изменением ценностных ориентаций, необходимостью поиска и быстрого нахождения решений, стрессовые ситуации – все это проблемы человеческого бытия, сохранения и развития личности, ее внутреннего мира, формирования личности.

Главная идея экзистенциального подхода заключается в том, чтобы дать людям возможность вновь открыть для себя свои смыслы, верования и жизненные цели. Его цель состоит в том, чтобы снова, а, может, и впервые, ощутить себя реально живущим. Это значит, прийти к осознанию самого себя, живущего среди ограничений и возможностей человеческой жизни, всем сердцем участвовать в ней, жить так, чтобы жизнь приносила наибольшее удовлетворение.

Направление философии, называемое экзистенциализмом, зародилось во Франции, поэтому ничего удивительного нет в том, что в наибольшей мере оно проявилось именно во французском кино. С другой стороны, влиянию экзистенциализма подверглось киноискусство и многих других стран. Экзистенциализмом принято называть философское течение, предметом интересов которого является индивидуальное человеческое существование. Основное влияние на зарождение экзистенциализма в кино оказали Хайдеггер и Ж.-П. Сартр.

Сейчас направление экзистенциализма набирает «обороты» популярности среди режиссеров современности.

Очень яркими и одними из первых проявлений экзистенциализма, на мой взгляд, являются фильмы: «Жить» (1952г) Акиры Куросавы, «Женщина в песках» (1963г) Хироши Тешигахары, «Затухающий огонек» (1963) Луи Маля, «Если» (1968) Линдсей Андерсона, «Пасторальная симфония» (1946) Жана Деланна, «Салемская ведьма» Раймона Руло и многие другие.

«Ты отгребашь песок, чтобы жить или живешь, чтобы отгребать песок?» – ключевая фраза в фильме Хироши Тешигахары «Женщина в песках». Главная загвоздка философии экзистенциализма в том, что поиски им смысла всегда приводят в тупик. Песок – это символ мироустройства, пространства, в котором существует человек. Есть сыпучий песок-это все проходящее, временное, не имеющее истинной ценности, жизнь этим засорена так, что мы и не видим ничего другого. Между тем сама эта субстанция пространства не безжизненна, она тоже живет, в ней происходят различные процессы, изменения. Женщина понимает власть песка над собой и покоряется тем законам, которые он ей диктует. Так и в жизни происходит: люди зависят от окружающих процессов, которые в основном никакой ценности из себя не представляют. Так и главный герой, он привязан всем своим существованием к прошлому, только с течением времени, когда герой освобождается от груза нависшей на него повседневности, он обретает истинную свободу и понимает смысл жизни, извлекает его, как драгоценную воду из бесплодных песков пустыни. Истинность его новой реальности – в обретении себя через отказ от сверхнеобходимого, в помощи другим и борьбе за насущное.

Следующим примером является фильм «Пыль» (2005) Сергея Логана. «Ты ведь ничто. Сор, пылинка. Пылинка вселенной. Что такое желание пылинки? Какая-нибудь тупость.» Великое ничто — и великое всё. Начало — и конец. Что такое пыль? С неё всё начинается, ею же и заканчивается в итоге. Если убрать из уравнения душу и веру, без них ничто не имеет смысла и становится просто прахом.

Мількевич Дар'я, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 5 факультет, 2 курс, 2 група

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Правосвідомість є одним з найважливіших регуляторів діяльності людини. Вона має власний об'єкт впливу — право як систему юридичних

норм, правовідносини, законодавство, правову поведінку, правову систему в цілому На сучасному етапі вивченням цієї проблеми займалися Є. А. Аграновська, П. П. Баранов, Н. Л. Гранат, А. В. Грошев та інші. Проте, в процесі дослідження я зіштовхнулась з тим, що це питання дуже рідко стає об'єктом дослідження сучасних вітчизняних вчених. Тому, вважаю необхідним більш детальне вивчення цієї проблеми. Збільшення випадків деформації правосвідомості працівників правоохоронних органів та пошук шляхів вирішення цієї проблеми робить дослідження цього питання дуже актуальним.

Я пропоную розглянути правосвідомість, як одну з найважливіших складових свідомості, саме як філософської категорії. Правосвідомість складається з певних аспектів і має низку особливостей, пов'язану з практичним виконанням ними своїх службових обов'язків.

Першим аспектом є знання законодавства і можливостей юридичної науки. Відсутність цієї основи, базису, призводить до формування правового нігілізму. Адже важливим моментом при формуванні правосвідомості є переконаність у необхідності і соціальній корисності законів, в усвідомленні права як міри свободи і справедливості.

Другим аспектом виступає мислення. Саме за допомогою нього правоохоронець дає відповідь на запитання, які не можна вирішити шляхом безпосереднього чуттєвого відображення. У професійному мисленні працівника встановлюється відношення умов його діяльності до мети, здійснюється перенесення юридичних знань з однієї ситуації в іншу, перетворення даної ситуації у відповідну узагальнену схему. Уміння професійно мислити означає цілеспрямовано застосовувати свої знання для вирішення юридично значимої практичної задачі.

Вищим рівнем мислення є розум. Розумне мислення — це не просто оперування готовими поняттями, але й зміна, розвиток самих понять, це вміння враховувати єдність протилежностей та їх взаємопереходи. Розумне мислення працівника правоохоронних органів повинне відходити від стереотипів, порушувати звичні стандарти. Саме тому воно повинно бути адогматичним (не визнавати застиглих положень — догм, спрямованим на пошук нових шляхів розкриття злочинів), критичним — все піддавати сумніву, перш ніж прийняти за істину, воно повинно мати пошуковий, евристичний, тобто орієнтований на відкриття або створення нового, характер. У своїй діяльності працівники правоохоронних органів повинні керуватися лише холодним розумом, звільненим від почуттів та емоцій, і, водночас, мати загострене почуття справедливості. Саме на цьому рівні відбувається формування розуміння права, як найвищої цінності, і як найважливішого регулятора суспільних відносин. Формування розумного

мислення дозволяє уникнути виникнення у працівників таких протилежних типів деформацій правосвідомості, як правовий ідеалізм та переродження правосвідомості (останнє виявляється у свідомому порушенні правових норм).

Отже, правосвідомість є однією з найважливіших складових свідомості і знаходить свій вияв на всіх її рівнях. Саме формування високого рівня правосвідомості дозволяє уникнути можливості її деформації, забезпечує високий рівень виконання ними своїх службових обов'язків, робить та ефективною їх діяльність.

Мух Олена, Национальний юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОЮ, 2 курс, 7 группа

КРИТИКА ДЕМОКРАТИИ В УЧЕНИИ ПЛАТОНА

Наиболее показательные аргументы Платона против демократии сводятся к тому, что при такой форме правления граждане перестают почитать законы как писанные, так и неписанные, повсюду распространены потребности, крайнее отчуждение друг от друга, эгоизм; заканчивается все это тем, что крайняя свобода оборачивается крайним рабством; произвол толпы переходит в произвол одного, демократия превращается в свою диалектическую противоположность — тиранию.

Аргументы Платона включают в себя как бы несколько слоев и связаны со всеми составляющими его философии в целом: с учением о душе, с космологией и т.д. Так, например, онтологический аспект платоновской критики демократии состоит в том, что демократия признается «текучим», становящимся, удаленным от совершенства («идей») и приближенным к «материи» (хаосу) общественным устройством. При демократии, по Платону, люди следуют не наилучшему и потому не нуждающемуся в изменениях Мировому Закону, а непостоянным мнениям толпы, которой Истина недоступна в принципе. Любопытна метафора корабельного бунта, где Платон сравнивает современное ему государственное устройство, т. е. демократию с кораблем, на котором власть захватили матросы, изгнав своего кормчего.

Платоновскую критику демократии следует рассматривать в контексте его общеизвестной критики релятивизма вообще. Определение демо-

кратии как социального релятивизма, к примеру, позволяет увидеть под другим углом этические аргументы против демократии. Крайняя нравственная распущенность большинства граждан, которой, по Платону, характеризуется демократический строй, есть не случайное, а необходимое, существенное и сущностное свойство демократии: строясь на отрицании абсолютных ценностей, демократия неизбежно усваивает и нравственный релятивизм. Некоторые места в «Государстве» позволяют говорить, что Платон видел в демократии именно власть софистов. Софиста он определяет как человека, который, зная повадки толпы, умеет повести ее, куда ему нужно; при этом философ сравнивает толпу с диким зверем, а софиста — с дрессировщиком. Наконец, из этого следует, что любое последовательное развитие идеи демократии неизбежно должно привести к софистике, т. е. к учению релятивистского толка.

Демократическое, эгалитаристское государство есть государство, построенное по принципу мертвого тела. При демократии тело-«демос» господствует над душой — «высшими сословиями», материя — над идеей, хаос — над порядком, наконец, небытие — над бытием. В то же время наиболее характерным признаком мертвого тела является отсутствие самодвижения.

Космос, по Платону, — живой и мыслящий организм. Отсюда можно заключить, что творчество философ понимает как порождение жизни. Теперь ясно, почему Платон изгоняет из своего совершенного государства поэтов и художников — творцов в современном профанном смысле: ведь они, с его точки зрения, лишь создатели мертвых подобию живых образцов, тогда как правители государства — философы — истинные творцы, потому что своими воспитательными усилиями они творят живое тело общества, подобно человеческой душе, которая, будучи идеей, посредством диалектического порождения также по Платону ежеминутно творит человеческое тело. Демократическое государство же, которое современному человеку представляется в высшей степени творческим, ввиду обилия в нем социальных проектов, инициатив и т.д., с точки зрения такого понимания творчества — как реализации принципа жизни есть вовсе и не творческое, а, напротив, охваченное началом разрушения государство.

Найдина Виктория, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс, 10 группа

МЕТАФИЗИКА ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Вопрос глобализации и ее последствий для мирового сообщества уже стал довольно актуальным. Именно перед философией стоит задача расширить границы познания процесса глобализации. Разобраться в сложных вопросах современности представляется возможным лишь воспользовавшись понятием «метафизика глобализации», которое стало новаторским нововведением А. Н. Чумакова и было обосновано им в одноименной работе.

Термин «метафизика» можно рассматривать как философию глобализации, соединяя, таким образом, философское и социологическое начала данной проблемы. Не следует забывать, что сущность глобализации проявляется в двух весьма распространенных понятиях – «культура» и «цивилизация». Такой подход к рассмотрению общества и мира в целом позволяет увидеть его внутреннюю (через культуру), внешнюю (посредством цивилизации) стороны, а также со стороны вектора развития (сквозь призму глобализации). Поэтому важно ставить эти три понятия в один ряд. Разобраться в проблемах современной глобалистики представляется возможным путем рассмотрения социума и в статике (с точки зрения культуры и цивилизации), и в динамике (с позиции глобализации) одновременно. Это позволит спрогнозировать поведение как целого мира, так и отдельных общественных систем. Перманентность спора «глобалистов» и «антиглобалистов» должна быть решена именно путём соединения культуры, цивилизации и глобализации в единое целое по принципу системности и комплементарности.

Глобализация как процесс, начавшись ещё в XIV веке, уже практически завершена по форме, но не по содержанию, так как человечеству ещё предстоит стать глобальным сообществом. Это становление будет происходить в условиях борьбы с глобальными проблемами, такими, как: «демографический бум» на фоне экономических, экологических и сырьевых проблем, постоянная обстановка конфронтации и региональных военных конфликтов, деструктивное стремление определённых сил, сообществ, стран доказать субъективный характер глобализации.

Глобалізація як об'єктивний процес породжує далеко неоднозначні наслідки. Преодолення цих глобальних проблем в першу чергу залежить від того, готові чи кожен людина взяти на себе глобальну відповідальність за кожне своє діяння. В іншому випадку уникнути ситуації «глобального маргіналізму» не представляється можливим.

Окремого уваги заслуговує момент, стосуючийся причин появи глобалізації. Можливо стверджувати, що глобалізація породжується модернізацією і присутня їй. Отсюдова простежується причинно-наслідкова зв'язь: якщо припиняється модернізація, то зникає і глобалізація.

В силу різної природи культури (може як об'єднати, так і розділити людей) і цивілізації (несе в собі об'єднане початок) неможливо повністю уникнути суперечностей і конфліктів в глобалізованому суспільстві. Однак можна їх хоча б пом'якшити, що є однією з завдань глобалістики і філософії в частині. Політика конфронтації і нав'язування чуждого даним суспільству людей норм, ідеалів, стандартів ніколи не принесуть успіх. Тільки цивілізовані форми взаємодії, культурний діалог, політика співпраці в політиці, економічних, соціально-культурних сферах є прийнятними в умовах тотальної глобалізації. В умовах сучасної глобалізації зміна уявлення про світ дозволить впоратися з обрушившимися на суспільство проблемами глобального характеру.

Немашко Катерина, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОЮ, 2 курс, 9 група

ІСТОРІЯ У СИСТЕМІ І. КАНТА

Історія розглядається І. Кантом як історія всього людського роду. Історія має початок і кінець, що задає телеологічну спрямованість історичного розвитку. Тіло визначається Кантом як повна реалізація людської сутності. Однак така реалізація можлива в роді, але не в індивідумі. Оскільки ж всі народи об'єднані між собою, природно, що розвиток роду розуміється не як розвиток окремого народу, а як становлення всього людства в цілому, і тільки в такому розвитку можлива реалізація тілоса. З іншого боку, людська сутність, за Кантом, є не що інше, як розум. Тому

актуалізація цієї сутності є актуалізація розуму, що, згідно з Кантом, тягне за собою актуалізацію волі.

Мета Канта – витлумачити історичний процес, зробити його зрозумілим і зрозумілим, а також знайти закономірності світової історії в безодні випадкових історичних фактів. Внесок Канта в історичну науку можна назвати революційним підходом до дихотомії: спостерігач – об'єкт. За уявленнями Канта історія виявляється драмою, для якої необхідно відшукати концепцію, принцип, що робить цю драму зрозумілою. У той же час, важливо мати на увазі, що, займаючи позицію спостерігача, Кант прагне лише до розуміння процесу, а аж ніяк не до повчання акторів. Продовжуючи метафору, можна сказати, що без апріорної історії ми перебували б серед акторів і були повністю збиті з пантелику «цим ідіотичним плином людських речей». Тепер же, навпаки, ми стоїмо на стійкій позиції розуму, і в цьому випадку історія представиться нам чимось більшим, ніж проста непостійність. Але який же керівний принцип повинен бути покладений в основу апріорної історії? Відповідь Канта свідчить, що коли незабаром у людей не склалося такого плану, він повинен бути у природи. Рішення виглядає дещо несподіваним і довільним: яким чином у кантівські роздуми проникає природа? Спочатку, стверджує Кант, людина була повністю продуктом природи «підкоряючись їй зову», розум ще не має впливу, хоча відлік історії вже почався. Природно тому очікувати, що і вся наступна історія проходить у згоді з «природним секретним планом», який має справу не з окремим індивідом, а з людським родом в цілому.

Отже, Кант пропонує розглядати історичні дані з точки зору апріорно заданої ідеї історичної науки. Тут важливо підкреслити, що філософ прагне саме до науки, яка протистоїть простому набору пояснень, формул тощо, де будь-який елемент, існуючи у відриві від іншого, може бути видалений так само легко, як і доданий, до єдиного знання.

Людина – арена боротьби між людяністю (силами розуму) і тваринністю. Тут – витік знаменитої «нетовариської товариськості» людей. «Людяність» спонукає людину прагнути до суспільства її подібних, бо саме в спілкуванні, стверджує Кант, розвивається розум. З іншого боку, тваринна природа людини посуває її до самотності, оскільки в той час як індивід має намір влаштувати справи за своїм смаком, він зустрічає жорсткий опір оточуючих. У протистоянні між розумом і природою, перший, на думку Канта, повинен перемагти, оскільки таким чином задано загальний напрямок розвитку роду. Отже, природні задатки людини будуть за-своєні і використані самим розумом. Іншими словами, це означає, що природні нахили людини ні хороші, ні погані самі по собі. Все залежить

від підходу: при природному підході вони вертаються до негативних рис характеру, а при роботі розуму вони ж обертаються талантами і, в кінцевому підсумку, чеснотами. Ось чому те, що ми спостерігаємо в історії, дійсно виглядає як драма, сюжетом якої є «таємний план» природи.

Нечитайло Маргарита, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 10 факультет, 2 курс, 2 група

ФІЛОСОФІЯ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ

На вершинах світової філософії висіюють нам славетні імена філософів, що прославили свої народи. І ми, напевне, не помилимося, якщо скажемо, що серед них Григорій Савич Сковорода є чи не найяскравішою зіркою світового рівня. Мандруючи Україною і світами, він цікавився життям, звичаями, мистецтвом, віруваннями інших народів, вкраплював у свої твори враження від спостереженого й почутого. Сковорода був незвичайним учителем: писав байки, викладав стародавні мови, глибоко цікавився математикою, географією, економікою. «Учив, як жив, а жив, як навчав» – найкраща риса педагога. Підручника з етики не було, і Григорій Савич написав його сам. Це був перший філософський твір, основною думкою якого є: ледарство – це найбільша людська вада. Сковорода привселюдно заявив: «Весь світ спить, пора прокидатися!». Своєю творчістю і життям Г. Сковорода продемонстрував можливість здійснення глибинних перетворень. Філософія Г. С. Сковороди є яскравим прикладом існування філософії українського духу як динамічної, здатної до розвитку і постійного вдосконалення оригінальної системи поглядів, ідеалів, вірувань, надій, любові, честі, совісті, гідності і порядності; вона є своєрідним пошуком і визначенням українським народом свого місця в суспільно-історичному процесі, закликом до гуманізму і «спорідненої» людській природі дії. Викладаючи свою теорію «спорідненості», Г. С. Сковорода оговорює й випадок, коли поневолена людина не може, в силу своєї поневоленості, жити за спорідненостями, тобто бути вільною. Щасливою, на думку українського філософа, людина може бути лише тоді, коли вона живе й працює згідно зі своєю «спорідненістю», а щастя – одна з центральних категорій його етики. Той, хто не дає можливості людині так жити, робить її нещасною і, згідно з філософськими поглядами Г. С. Сковороди, морально засуджується. Надзвичайно цінним у поглядах

Г. С. Сковороди на сутність спорідненості як визначального чинника буття істинної людини є те, що він чітко усвідомлює соціальну, культурну зумовленість та детермінованість особистості. Це означає, принаймні, що для нього позасумнівними були і висновок про соціальну сутність особистості, і висновок про те, що споріднена людина можлива лише в спорідненому суспільстві. А, відповідно, людина «остолбенелая» – в суспільстві «остолбенелом». І це саме так, бо творчість можна формувати лише у творчому суспільстві. Велику увагу український філософ приділяє самопізнанню. Людина, як вважає Г. С. Сковорода, повинна пізнати свою істинну природу. Тільки тоді вона стає здатною правильно побудувати своє життя. Як окрема людина, так і цілий народ, який не дійшов до стадії самоусвідомлення, розцінюється як глибоко нещасний народ. Про нього можна сказати словами Г. С. Сковороди: «Грустит и мечется, будто пчела, запертая в горнице, а солнечный светлейший луч, окошко пронизывающий, зовет ее на цветоносные луга».

Отже, серед великих світочів духу, яких дала людській цивілізації наша країна, одне з найперших місць належить геніальному синові України Григорію Савичу Сковороді. Саме він є одним із найвидатніших представників історії української філософії. Мандрівний поет і вчитель мудрості, шукач особистого шляху осягнення божества, істинного сенсу буття людини – все це створює образ оригінального мислителя, який посідає видатне місце в історії української і світової духовної культури. Він універсальний, як саме життя в його протиріччях і вічному русі. Для багатьох поколінь українців – і не тільки українців – Сковорода означає так багато, що виникає враження, ніби ми про нього знаємо все. Та це лише ілюзія. Сковорода – невичерпний і нескінченний. Він росте й розвивається в часі, в історії, і нам ще йти і йти до його осягнення. Ми на вічному шляху до Сковороди.

Новожилов Віктор, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 7 факультет, 2 курс, 1 група

ФЕНОМЕН ПОЛІГРОМАДЯНСТВА ТА ПРОБЛЕМА САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ БІПАТРИДА

Останніми роками українські суспільствознавці, політологи та політики все частіше висловлюють думки про доцільність запровадження

в Україні принципу полігромадянства. Варто констатувати жваву дискусію в суспільстві, зокрема в телевізійних та друкованих засобах масової інформації, на радіо, в побуті та Інтернеті. Багато визнаних науковців, громадських діячів та відомих журналістів підіймають проблему неоднозначного впливу подвійного громадянства на самоідентифікацію громадян України як складової українського народу. Дана проблема набирає свого значення у зв'язку з масштабними інформаційно-глобалізаційними процесами, які сьогодні спостерігаються.

Самоідентифікація особи – це процес, в ході якого особа на основі фактичного стану речей та своїх інтелектуальних і особистісних якостей включає себе в обсяг іншого, більш широкого утворення. Існують різні наукові підходи до формування самосвідомості особистості та фактори, що її обмежують.

Біпатрид – це особа, яка перебуває в громадянстві більш як однієї держави. До відомих біпатридів можна віднести Володимира Познера, Альберта Ейнштейна, Герту Мюллер та ін. Громадянство включає в себе величезний масив політичних прав. Здійснення, ґрунтовна їх реалізація особою вимагає від неї не тільки достатнього рівня правової культури, але й глибокого знання політичної «кухні» в державі, загального рівня добробуту інших громадян тощо. Усі ці умови доволі складно виконати в межах одного суспільства та, відповідно, одного громадянства.

Можна прослідкувати два вагомих фактора, які спричиняють зацікавленість особи до політичного життя певної держави: фактичне місце проживання та місце її походження. Ці два фактори відповідають двом рівням самоідентифікації особи: рівень етносу-нації та рівень суспільства-народу.

Проблема самоідентифікації біпатрида є новітньою. Ще двісті років тому ця проблема поставала вкрай рідко. Це зумовлювалося низьким темпом міграційних процесів, нерозвинутістю транспортних засобів, засобів комунікації, рівнем тодішньої моралі, звичаями та традиціями.

Самоідентифікація біпатрида-громадянина сусідніх держав може проявлятися в асиміляції, якій піддаються як прикордонні регіони, так і все населення держави. У першому варіанті така асиміляція матиме чітко виражений характер: народ, що продовжує існувати, та народ, що асимілюється з першим. У другому варіанті, окрім вищевикладеного, можливий ще й варіант асиміляції двох народів з утворенням нового. Дана проблема може розглядатися як з погляду сучасності (біпатридство громадян України, поширене в Закарпатті, Північній Буковині, Криму), так і з ретроспективного погляду (асиміляція в межах гетьманської автономії в Московському князівстві).

Запровадження в Україні інституту множинного громадянства може мати позитивні аспекти, зокрема право на безвізові подорожі до іншої держави громадянином, право на освіту в іншій державі, відчуття приналежності до країни мешкання тощо. Проте існує реальна можливість настання негативних наслідків для самоідентифікації членів української нації як таких, посилення асиміляційних процесів з боку держав-сусідів, втрати своєї культурної та мовної самобутності, втрати патріотизму.

Отже, феномен самоідентифікації біпатрида викликає більше проблем, ніж позитивних наслідків, зокрема проходження біпатридами державної служби, особливо у випадку, коли вони є громадянами держав-конкурентів, реалізація ними своїх політичних прав у повному обсязі тощо.

Пахомов Микита, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2 факультет, 2 курс, 6 група

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ СОЦІАЛЬНОГО НАСИЛЛЯ

Поняття насилля у філософії має довгу історію свого осмислення. Насилля постає формою суспільних відносин, за яких одні індивіди, а також їх групи та організації частково чи повністю підкорюють інших, використовуючи методи примусу та загрози життю. Поняття «насилля» розуміється у соціально-філософському змісті, по-перше, як невинуватене, несправедливе використання сили для вирішення певних соціальних завдань, по-друге, як примус, до якого вдається особа, група, держава для досягнення цілей, що пов'язане з прямим заподіянням фізичного, психічного чи морального збитку чи шкоди. Насилля реалізується через дію, що не отримала схвалення від об'єктів, на які вона спрямована, їх права та інтереси ігноруються. Насилля є засіб та форма організації деструктивного соціального простору, тому його слід розглядати у зв'язку з процесами будівництва та дезорганізації суспільства. Проблема насилля постійно переосмислюється на кожному етапі історичного розвитку людства. Античні філософи розуміли насилля як прояв сили та боротьби, що мали зовнішній прояв – війну. Цицерон висунув тезу про справедливу війну, що завжди веде до миру. Августин Блаженний вважав, що у війні люди прагнуть «свого» миру, який відповідав їхнім інтересам. Нікколо Макіа-

велі в трактаті «Володар» вважав насилля універсальною ознакою суспільства і пояснював це природною порочністю людини. Мішель Монтель говорив про загальну агресію суспільства як вихід внутрішньої енергії індивіда. У філософії Нового Часу з появою поняття держави розвивалось юридичне осмислення насильства. Т. Гоббс у трактаті «Левіафан» розробив теорію суспільного договору. Він вважав, що головна причина насилля полягає у притаманному людині почутті конкуренції та бажанні рівності з іншими людьми, що і породжує суперництво, яке переростає в насилля. Тільки держава може врятувати від тотального насильства шляхом його монополізації у вигляді примусу. Д. Локк та Ж.-Ж. Руссо вперше говорили про насильство як замах на природні права людини. Представників німецької класичної філософії розглядали насилля за етичним підходом. Так І. Кант у трактаті «До вічного миру» говорить, що насилля не виправдовується практичним розумом, а підкоряється моральній свідомості, свободі та волі тому кожний може встояти перед ним. За Гегелем боротьба з насиллям неможлива тими ж насильницькими методами примусу та заборони, вирішальну роль має утвердження поняття моралі, справедливості та милосердя. На початку ХХ ст. поняття насилля та терору знайшли відображення в ідеології фашизму та комунізму. Так в марксизмі терор є елементом існування політичної держави. Насилля в революції є сповивальною бабкою в старіючому суспільстві, що прагне змін, що супроводжується класовою боротьбою. Насилля в історії ХХ століття пов'язане з кривавими політичними злочинами, трагічною загибеллю мільйонів ні в чому не винних людей. З. Фрейд розумів насилля як потяг кожної особистості до самоствердження в суспільстві, що закладено на рівні інстинкту. Вторгнення колективного несвідомого як прояву морального нігілізму на психіку індивіда, за К. Юнгом, є причиною не тільки індивідуальних, але й колективних психозів, масових заворушень, революцій та хаосу. У роботі «Душа людини» Е. Фромм вперше наводить класифікацію форм насилля з точки зору розуміння людини як вічної боротьби протилежностей – добра та зла.

Сьогодні глобалізація, розвиток технологій, віртуалізація культури та формування інформаційного суспільства культивують насилля та агресію особливо серед молоді, що виявляється зокрема у посиленні протиправної поведінки та злочинності. Процеси маніпулювання масовою свідомістю за допомогою інформаційного насильства посягають на права і свободи людини, загрожують безпеці держави.

ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ ТА МОЖЛИВІ НАПРЯМКИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Питання захисту прав людини є однією з найважливіших проблем яка не може оминати жодну державу світової спільноти. Природне прагнення людини – захистити свої права і законні інтереси, домогтися створення суспільства, заснованого на основоположних принципах справедливості, рівності, гуманізму та свободи. Не є виключенням і наше суспільство, яке приділяє вагомому значенню інституційній системі захисту прав людини.

Інституційна система захисту прав людини складається з державних та міжнародних інститутів, основна діяльність яких спрямована на захист прав і свобод людини і громадянина. Серед таких інститутів провідне місце займають: інститут Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Конституційний Суд України та Європейський суд з прав людини .

Розвиток в Україні інституту омбудсмена став логічним наслідком конституційно визначеної орієнтації на побудову правової, демократичної держави. Завдяки специфічним повноваженням, що виокремлюють цей орган державної влади з-поміж інших правозахисних органів, його запровадження дало змогу значно посилити гарантії дотримання прав людини, надати кожній особі ширші можливості щодо захисту порушених прав. Підвищення ефективності захисту прав людини і громадянина в діяльності омбудсмена може відбуватися одразу ж у кількох напрямках: а) формування регіональних представництв омбудсмена та інституту регіональних представників, які б частково наділялись повноваженнями останнього; б) формування інституту спеціалізованих омбудсменів (омбудсмен з прав національних меншин).

Стосовно ж конституційної юрисдикції, то вона повинна захищати права та свободи людини і громадянина під час розгляду справ щодо відповідності законів та інших актів положенням Конституції. Фізичні особи мають право на розгляд справ в Конституційному Суді України стосовно конституційності законів під час їх звернення щодо офіційного тлумачення цих законів. Якщо тлумаченням закону встановлюється його невідповідність Конституції України, тоді єдиний орган конституційної юрисдикції вирішує питання щодо неконституційності та неправомірності

даного закону в тому ж провадженні. КСУ може взаємодіяти із судами загальної юрисдикції під час захисту прав і свобод, оскільки правосуддя, яке здійснюється судами загальної юрисдикції, пов'язується, перш за все, із захистом прав людини, окремо взятого індивіда. Конституціоналісти з впевненістю заявляють, що введення інституту індивідуальних конституційних скарг підвищить ефективність захисту прав людини Конституційним Судом України.

Судовий захист прав людини не обмежено національною системою судів, він включає міжнародні судові органи, зокрема Європейський суд з прав людини, що функціонує, на думку багатьох вчених, як найефективніший правозахисний механізм. У 2006 р. було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Він, зокрема, встановлює вимогу до судів України при розгляді справ застосовувати Конвенцію про захист прав людини та практику ЄСПЛ як джерело права.

Підсумувавши, можна зробити висновок, що інституційна система захисту прав людини перебуває в стані розвитку і ще потребує вдосконалення. Успіх цього процесу значною мірою залежить від доброї волі як законодавця, так і представників юридичної науки, від сумлінного виконання ними взятих на себе обов'язків, від бажання співпрацювати між собою, а головне – від прагнення до захисту прав людини.

Плющаківа Вікторія, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОПУ, 2 курс, 24 група

ЕВТАНАЗІЯ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

З давніх-давен проблема життя і смерті є предметом філософського осмислення. Вже античні філософи намагалися вирішувати такі питання, як ставлення до смерті, шляхи подолання страху смерті, сенс страждання, співвідношення задоволення і страждання у зв'язку з визначенням сенсу життя і щастя. На сьогодні навколо проблеми евтаназії та шляхів її вирішення ні на мить не втихає полеміка, адже це одне з найбільш актуальних і невіршених питань сучасності.

Евтаназія — це умисні дії чи бездіяльність медичних працівників (або інших осіб), які здійснюються ними за наявності письмово оформленого клопотання пацієнта (або «заяви на випадок смерті») або ж усного клопо-

тання, якщо фізичний стан унеможливило письмову форму клопотання пацієнта, який перебуває у стані, коли усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, з дотриманням законодавчо встановлених умов, з метою припинення його фізичних, психічних і моральних страждань, у результаті яких реалізується право на гідну смерть.

Залежно від характеру дій, спрямованих на здійснення евтаназії, розрізняють наступні форми. Активна евтаназія — зумисне припинення медиками підтримуючої терапії хворого. Пасивна (негативна) евтаназія — введення помираючому ліків або інші дії, котрі викликають швидку смерть.

Крім цього, необхідно розрізнити добровільну і недобровільну евтаназію. Добровільна евтаназія здійснюється на прохання хворого або з попередньо висловленого згоди. Серед відомих людей згадаємо Зігмунда Фрейда, який через невиліковну форму раку порожнини рота за допомогою доктора Шура здійснив евтаназію 23 вересня 1939 року, перш переживши 31 операцію з видалення пухлин під місцевою анестезією. Недобровільна евтаназія здійснюється без згоди хворого, який, як правило, знаходиться в несвідомому стані. Вона проводиться на підставі рішення родичів, опікунів.

Англійський філософ Ф. Фут наголошує, що при евтаназії саме смерть, а не форма смерті, повинна бути благом для того, хто помирає, або, принаймні, що смерть не повинна бути злом для нього. Для того щоб побачити, як важливо, щоб евтаназія не розумілась просто як легка або швидка смерть, достатньо лише згадати, що гітлерівська Програма умертвіння «Т-4», згідно з якою майже 275 тис. людей були відправлені в газові камери, спекулювала на цій двозначності. Кожен міг бути відправлений у газову камеру, якщо було вирішено, що він «непридатний» до корисної праці.

Аналіз сучасних правових доктрин у сфері права на евтаназію дає змогу виокремити три основні групи:

1. Правові доктрини, які категорично заперечують право на евтаназію (С. Стеценко, І. Сенюта, Н. Козлова, А. Зябров, Г. Борзенков, С. Бородін, П. Таракін, О. Капінус). Представники цієї групи наполягають на тому, що легалізація евтаназії може призвести до зловживань, до втрати хоспісів, а також до паралізації наукового прогресу в медичній сфері.

2. Правові доктрини, які обґрунтовують, що право на евтаназію залежить від волі людини (Ю. Дмитрієв, Е. Шленева, В. Глушков, І. Сіулянова, Л. Мінеллі). Відповідно до цієї правової доктрини найголовнішим

постулатом є визнання автономії особистості, права людини самій розв'язувати всі питання, що стосуються її організму, психіки, емоційного статусу.

3. Правові доктрини, які обґрунтовують, що право на евтаназію витікає із права на життя (А. Коні, Н. Маклеїн, Е. Те, Г. Романовський, М. Малейна), оскільки право на смерть є складовою права на життя, а без урахування цього право на життя перетворюється на обов'язок.

Однозначний висновок щодо можливості застосування евтаназії зробити складно. У випадку дозволу проведення евтаназії потрібно врахувати безліч аспектів, чітко визначити процедуру виконання евтаназії, коло осіб, щодо яких вона може проводитися, визначити, яку кримінальну відповідальність нестиме та особа, яка якимось чином порушила процес евтаназії.

Пономаренко Олена, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 10 факультет, 2 курс, 2 група

ПРОБЛЕМИ СЕНСУ ЖИТТЯ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ

Проблема життя розглядалася в різні епохи. Починаючи з античності, а саме з Сократа, Платона, Аристотеля, Епікура, Сенеки та інших, які сформуvalи різні підходи к дослідженню даної проблеми. Так для Аристотеля метою всіх людських вчинків було щастя, а Епікур вбачав сенс життя в отриманні насолоди (гедонізм), але не тільки в чуттєвій насолоді, а й в порятунку від фізичного болю, душевного неспокою тощо.

В епоху Середньовіччя сенс життя вбачався в спогляданні та пізнанні Бога. Пізнання – вище призначення людини, а Бог є невичерпним джерелом пізнавального процесу. Саме такі думки висловлювали Августин Блаженний і Фома Аквінський.

Мислителі епохи Відродження перетворили людину у вищу цінність, центр світоглядної перспективи і сенс життя шукався у внутрішньому світі людини. Робилися спроби зв'язати формування особистості з реальними, земними умовами її буття Н.Кузанським, М.Монтенем, Леонардо да Вінчі та іншими.

Німецька класична філософія стала новим етапом у розробці проблеми сенсу. Німецькі ідеалісти протиставляли культу особистих насолод вимоги боргу, кодексу обов'язків, моральні закони. І. Кант уважав, що сенс життя іманентний особистості й факторам, його утворюючої, є ідея. Г. Фіхте людський сенс життя бачить у досягненні індивідом повної згоди із самим собою, у розумі, у волі, у діяльності в тому, щоб людина із простого продукту природи зробилася вільною, розумною істотою. Вершиною німецької класичної філософії є філософська система Гегеля, її значення для рішення питання про сенс життя М. М. Рубінштейн оцінює так: «Цікаву й повчальну у своєму краху спробу охопити всю повноту дійсності й рішення проблеми сенсу життя ми знаходимо у філософії Гегеля, у якій панлогізм сполучався з безмежним оптимізмом й огортався при цьому серпанком своєрідного фаталізму».

Новий імпульс дослідження даної проблеми був даний основоположником «філософії життя» Ф. Ніцше, який вважав, що сенс життя полягає в примиренні її безглуздістю. У новітній час досить глибоко цією проблемою займалися представники екзистенціалізму.

Філософи-екзистенціалісти пов'язують призначення людини з повнотою переживання власного життя, пошуками й проявом унікальної самостійності особистості через боротьбу, любов, страждання, радість, самореалізацію.

Філософи-прагматики вважають, що замість сенсу життя люди повинні шукати корисне розуміння життя. Вільям Джеймс стверджував, що істина може бути створена, але не знайдена.

Аналізуючи різні погляди на цінність життя, наявні на сьогоднішній день, можна згрупувати їх наступним чином:

1. Цінність життя полягає в житті для суспільства, а не в житті для себе, тобто ступінь цінності життя визначається ступенем відповідності життєдіяльності індивіда інтересам розвитку суспільства.

2. Життя є цінністю і само по собі, об'єктивно, і в думці про нього суб'єктивно.

3. Цінність життя обумовлена сенсом життя, тобто життя цінне при наявності в ньому сенсу.

4. Людина й людство, тобто і їхнє життя є вищими цінностями, тому що вони є вершиною космічної еволюції.

5. Час і погляд людини на самого себе змусили його цінувати життя й знаходити в ньому сенс.

МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У США

Проблема забезпечення прав і свобод людини та громадянина завжди поставала досить-таки гостро. Навіть сьогодні, в епоху глобальних перетворень, модернізації та широкої демократизації світу, питання механізму захисту прав людини залишається не вирішеним до кінця. Чим це зумовлено? Очевидно, що відповідь є надзвичайно простою, оскільки проблема лежить на поверхні. Права людини – це постійно діюча та динамічна категорія, котра змінюється практично кожного дня в залежності від розвитку світових тенденцій у тій чи іншій сфері нашого з вами життя. Саме тому для кожної демократичної країни головним завданням є створення досконалого механізму захисту невід’ємних прав людини на найвищому державному рівні.

Сполучені Штати Америки, які за оцінками вчених і науковців вже давно визнані флагманом демократії, вирішили дане питання як на регіональному так і на універсальному (наддержавному) рівнях. Аналізуючи особливості історичного розвитку Америки, її правової системи та існуючі тенденції щодо забезпечення прав громадян, можна стверджувати, що для кожного американця свобода – найбільша цінність, яка знаходить своє відображення у будь-якій сфері життя, незалежно від того чи це особиста свобода, чи свобода слова, чи свобода ринку. Слова, закріплені в Декларації незалежності Сполучених Штатів про те, що всі люди створені рівними, всі вони наділені Творцем природними, невідчужуваними правами, серед яких передусім право на життя, свободу і прагнення щастя, для будь-якого школяра, політика чи судді є головним постулатом. Держава в обличчі уряду покликана захищати ці права, але в той же час регіональна система захисту включає й інші державні органи, інституції, комісії, служби, департаменти, що реалізують відповідну політику країни. Беззаперечним лідером в механізмі захисту прав людини є судова гілка влади, яка включає федеральну систему судів та самостійні судові системи 50 штатів, округу Колумбія і чотирьох федеральних територій. У федеральну систему судів входять Верховний Суд США, апеляційні, окружні та спеціальні суди. На регіональному рівні головним захисником виступає Верховний Суд Сполучених Штатів, який є судом останньої інстанції, і лише він має компетенцію вирішувати принципові питання, що стосу-

ються розширення або звуження існуючих прав. Такої ж позиції дотримувався головний суддя Верховного Суду Чарлз Еванс Г'юз.

Суть універсальної системи захисту виражена в діяльності Міжамериканської Комісії та Суду з прав людини, функції яких запозичені з європейської моделі. Основу функціонування даної системи складають одразу три документи: Статут ОАД, Американська декларація прав і обов'язків людини і Міжамериканська конвенція з прав людини. Остання, як і Європейська конвенція, є багатостороннім міжнародним договором «закритого типу», оскільки підписувати, ратифікувати або приєднуватися до неї мають можливість тільки держави-члени ОАД. Перелік прав і свобод, що міститься в Міжамериканській конвенції, не виходить за межі традиційних каталогів громадянських і політичних прав, проте він містить такі права, як право на ім'я, права дитини, право на громадянство чи національність, право на рівність перед законом, право на притулок та ін.

Діяльність Міжамериканської Комісії та Суду з прав людини, на відміну від європейської системи, є практично не ефективною. Достеменно невідомо чим зумовлена така особливість універсального механізму захисту прав громадян США, можливо, на це впливає той факт, що американці більше довіряють регіональній системі, котра представлена діяльністю Верховного Суду. Хоча США мають деякі прогалини та недоліки в механізмах захисту прав людини, але навіть за таких умов вони залишаються беззаперечними лідерами в питаннях забезпечення належної охорони прав і свобод своїх громадян.

Прокопчук Марія, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОЮ, 2 курс, 11 група

ІНФОРМАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СВІДОМІСТЬ ЛЮДИНИ

З народження і протягом усього життя інформація залишається невід'ємною частиною існування людини. Свідомість людини відображається у розвитку, якого дійшло людство у результаті практичної і пізнавальної діяльності, що здійснювалась протягом багатьох поколінь. Саме за допомогою свідомості відбувається переробка інформації, адже саме вона допомагає взаємодіяти з дійсністю та управляти нею. З'ясування походження, способу передачі, збереження та наслідків інформації під час постійної взаємодії з навколишнім світом являє собою одну з форм ді-

яльності свідомості. Здебільшого, уявлення про свідомість складається з цілеспрямованого відображення внутрішнього світу як засобу вираження, контролювання та регулювання потоків інформації та їх поєднання з дійсністю.

Сьогодні об'єктом безпосереднього філософського дослідження стала проблема інформаційного суспільства. Адже у сучасному світі проблема інформації стає предметом дослідження багатьох наук у результаті постійного зростання її обсягу та появи нових джерел для її реалізації. Це зумовлено на сам перед тим, що ми живемо у «постіндустріальному суспільстві», що у сучасній науковій літературі ототожнюється з «інформаційним суспільством». Будь-який процес, в суспільстві, так чи інакше пов'язаний з використанням, опрацюванням чи передачею інформації. У зв'язку з швидким розвитком інформаційних технологій відбувається зміна ступеню впливу також. Існує два протилежних погляди щодо концепції інформаційного суспільства: перший передбачає інформатизацію суспільства як безумовне благо, щодо другого – то воно розглядає інформаційне суспільство як рівноцінне з маніпулятивним.

В інформаційному суспільстві однією із основоположних цінностей стає інформація. У результаті чого з'являється новий спосіб впливу на свідомість індивіда – інформаційний. Відбувається поширення інформації для здійснення певного економічного, політичного, ідеологічного та інших впливів на свідомість та поведінку людей. Проблема полягає, на сам перед в тому, що особистість втрачає здатність в повному обсязі відчувати ступінь залежності її від інформації і адекватно оцінювати ступінь її достовірності. Внаслідок чого існує можливість використання інформації не дотримуючись прав та інтересів громадян, що зумовлює потребу у врегулюванні законодавчо-правовими методами суспільних відносин від впливу на індивідуальну і суспільну свідомість шляхом використання інформації у корисливих цілях.

Проблема свободи та безпеки набуває нового значення, адже поряд з загальним її розумінням з'являється можливість небезпеки використання деяких видів інформації, що можуть нанести шкоду правам і законним інтересам громадян, можливість контролю, здатність маніпулювати свідомістю шляхом подачі недостовірної чи спотвореної інформації.

Та загалом, слід зазначити, що ступінь впливу інформації на свідомість у різних індивідів та різних груп населення (професійних, соціальних та інших) відрізняється. Також рівень впливу залежить від самої особистості на яку спрямований цей вплив.

ПЕРЕСТРОЙКА ПРАВОВОГО ПОЛЯ: ОТ ПРАВОВОГО МОНИЗМА К ПРАВОВОМУ ПЛЮРАЛИЗМУ

Плюрализм в политико-правовой теории означает один из фундаментальных принципов устройства гражданского общества и правового государства, согласно которому должно обеспечиваться многообразие форм и субъектов экономической, политической и культурной жизни. Теория правового плюрализма вышла из проблематики обычного права, когда потребовалось определить место обычного права в иерархии правовых норм, прежде всего по отношению к «праву государства». Основной постулат правового плюрализма состоит в утверждении, что государство не имеет монополии на право.

Для сторонников правового плюрализма в его современной интерпретации правовой плюрализм означает, прежде всего, существование в рамках определенной общности различных юридических механизмов, применяемых в идентичных ситуациях. Таким образом, они приходят к выводу, что государственные и негосударственные правовые системы, как и правовые режимы (статусы) для различных социальных категорий граждан, могут сосуществовать в одном и том же социальном пространстве, которое они назвали «социальным полем».

В программной статье Дж. Гриффитса «Что такое правовой плюрализм?» так и зафиксировано: «...Правовой плюрализм означает такое положение вещей в любом социальном поле, при котором поведение соответствует более чем одному правопорядку».

В ответ на радикализм идей Гриффитса и его последователей более умеренные адепты правового плюрализма выдвинули идею «правовых уровней» на основе концепций Л. Поспишила, согласно которым всякое общество состоит из комплекса иерархически подчиненных подгрупп, причем каждая из подгрупп может иметь собственную правовую систему. Каждый индивид, будучи включенным в несколько подгрупп, подвергается воздействию нескольких правовых систем, нередко противоречащих друг другу, но он должен обладать правом выбора, какой системой правовых установлений руководствоваться в той или иной жизненной ситуации. Такой подход, по мнению сторонников умеренного плюрализма, призна-

ющих высшую ценность официального права, применим, по их мнению, и к современному, и к традиционному обществу.

Между тем концепция правового плюрализма подверглась в последнее время существенной критике.

Прежде всего, Б. Таманаха считает, что концепция правового плюрализма должна быть в корне пересмотрена либо изъята из научного оборота в силу своего изначального порока, заключающегося в том, что в любом виде социального контроля она усматривает «право»: «В своем «открытии» негосударственного права правовые плюралисты только подтверждают, что их окрашенные в правовые тона линзы позволяют им все и вся воспринимать в правовых терминах. В конце концов людям, натренированным соответствующим образом, придет на ум считать, что регулятивные отношения внутри семьи представляют собой «правовой порядок». Саймон Робертс, правовой антрополог, написал статью, назвав её «Против плюрализма», в которой он предполагает, что независимо от того, что включено в категорию «право» по своей сути это все еще будет категорией «государственного» права, «потому что от его происхождения трудно убежать».

Несмотря на это, многие современные теоретики полагают, что правовой плюрализм – самая убедительная и осуществимая теория, которая, основываясь на анализе многочисленных разнообразных форм современного права и их сложных взаимодействиях. Он обеспечивает более точное описание правового поля и юридического мира, предоставляет дополнительную нормативную базу для его требований, учитывая его более широкий характер, чем унитарные, систематические теории, монистические объяснения понятия права.

Радіончик Юлія, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 3 факультет, 2 курс, 7 група

СОВІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН МОРАЛІ ТА ПРАВА

У сучасних умовах існування суспільства дуже актуальною є ідея духовного саморозвитку особистості і пов'язана з нею проблема совісті. Совість виступає однією з рушійних сил, що штовхає людину до саморозвитку. Совість передбачає усвідомлення особистістю свого обов'язку і відповідальності перед собою та іншими людьми. Вона активізує мо-

ральне життя людини, є важливим «механізмом» ствердження добра й справедливості.

У філософсько-етичному аспекті совість – це прояв моральної автономії людини, моральний компас, вбудований у душу людини, спостерігач і суддя чеснот, прояв яких відображається в осмисленні добра і зла та означає не що інше як самосвідомість, яку не можна ні усунути, ні знищити. Совість є основним критерієм оцінювання вчинків, але ця шкала оцінювання є відносною. Совість можна ототожнити з почуттям власного обов'язку. Тобто всі наші дії ми усвідомлюємо і оцінюємо, співставляємо з нашим розумінням навколишнього світу. Тобто совість це не критерій диктований прашурами, а сформоване самою людиною співставлення своїх дій з оточуючим середовищем, адже це суб'єктивна оцінка наших діянь, що формується під впливом багатьох чинників, таких як: виховання, стосунки у сім'ї, спілкування з оточуючим світом, матеріальне забезпечення та сімейні цінності.

Прослідкувавши весь історичний шлях поняття «совість» прийдемо до висновку, що спочатку було започатковане моральне усвідомлення суспільства поняття совість, і тільки через певний час воно почало оформлюватися як правове. Сократ говорив: «Скоївши злочин завжди можна уникнути наслідків, але муки совісті не перестануть переслідувати ніколи. Бо неможливо втекти від неї». Однією з функцій законодавства є пробудження совісті. Але не слід отожднювати її зі страхом. Адже якщо речагом впливу на людей будуть санкції законодавства, які всилитимуть страх за скоєне, то це не буде пробудженням совісті. Тому що ціль совісті – це добровільне підпорядкування праву. Розкаяння, яке викликане страхом перед покаранням, не є совісним. Злочинець усвідомлює свою провину, кається не із-за того, що усвідомлює аморальність своїх вчинків, а із-за очікування, яким супроводжується весь процес встановлення відповідальності.

В Україні свобода совісті є конституційним принципом і нормою державного права. З одного боку секуляризовані державно-правові відносини (церква позбавлена можливості регулювати відносини в освітній, соціальній, трудовій сферах), з іншого – релігійні організації діють в обсязі прав та обов'язків, встановлених законами держави, а релігія є особистою справою, якщо не наносить шкоди державі та суспільству.

Якщо розглядати свободу совісті з точки зору суспільно-політичних наук, то це вже певна духовна цінність людини, суспільства, важливе соціальне благо, створене суспільством в результаті свого історичного розвитку.

Правове поняття совісті можна ототожнити з свободою дій на реалізацію прав, зазначених у чинному законодавстві, в свою чергу свідомість

як феномен людської діяльності – це право на реалізацію прав, встановлених загальним поняттям добра, яке формувалося протягом багатьох століть та передавалося від предків до нащадків.

Таким чином, даючи оцінку совісті як феномену моралі та права можна зазначити, що поняття «совість» в цих двох розуміннях має різне забарвлення; ці два розуміння совісті є дітьми однієї матері. Людська свідомість ґрунтується на загально прийнятих правилах поведінки, що формувались на протязі всього періоду еволюції людства, тож вони стають як підґрунтям соціальної етики, особистої моралі, так і базисом правової культури людини.

Реморова М., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 10 факультет, 2 курс, 2 група

СВІТ ЯК ЄДНІСТЬ ОБ'ЄКТИВНОЇ ДІЙСНОСТІ І ЛЮДСЬКИХ СУТНІСНИХ СИЛ

Поняття «світ» як світоглядна категорія формувалося ще в дофілософський період розвитку людства. Його виникнення і розвиток пов'язані з практичним виділенням людини з природи. Опосередкування життєдіяльності людей процесом матеріального виробництва та системою суспільних відносин зумовило становлення суспільства як відповідної цілісності, в якій життя людей стало можливим тільки у формі колективної діяльності.

На думку німецького філософа Дюрінга Е. світ єдиний тому, що ми мислимо його єдиним. Проте з цим не можна погодитися: основу єдності світу треба шукати не в мисленні, а в самому об'єктивному світі. З цього приводу Енгельс писав: «Дійсна єдність світу полягає в його матеріальності, а це доводитиметься не парою фраз, а довгим і важким розвитком філософії та природознавства».

Така система зв'язків між самими індивідами в межах первісної общини проявилася в тому, що життя окремих людей могло забезпечуватись тільки через задоволення потреб общини як цілого. Серед загальних потреб виділяються потреби у виробництві знарядь праці та здійсненні суспільних відносин. Внутрішня система взаємозалежності виробників та споживачів общини формувала характер і необхідність у колективній праці на всю громаду.

Важливо, що в цей період змінюється характер ставлення общини до природи: людина переходить від пристосовництва та збиранництва до

діяльності, спрямованої на виробництво з предметів природи знарядь праці, а з їхньою допомогою – до перетворення предметів природи на засоби задоволення потреб людини. Тим самим складається відповідна єдність не тільки людей усередині общини, а й людини та природи, яка вплетена у сферу її активної діяльності. На цій основі починає створюватися цілісне уявлення про світ предметів, явищ, цінностей, зв'язків, відносин, які становлять життєву сферу буття людини.

Німецький філософ Мартін Хайдеггер підкреслював: «Світ – вид буття людського існування». Таке уявлення про буття людини серед людей і природи знаходить відображення у понятті світу як родової самосвідомості людини первісного суспільства, в усвідомленні причетності індивіда до общини, до колективної діяльності для освоєння природи.

У процесі розвитку людини змінюється уявлення про світ. З розкриттям сутнісних сил людини світ для неї стає не просто об'єктивною дійсністю, а й дійсністю її сутнісних сил. Тому світ – це єдність природної та суспільної дійсності, зумовленої практичною діяльністю.

Зрозуміло, що світ – це цілісна система, яка розвивається в діалектичній єдності природи і суспільства. Така єдність суперечлива, про що свідчить історія їхньої взаємодії.

Людина в процесі активної цілеспрямованої діяльності перетворює природу на світ свого буття, який, з одного боку, забезпечує її існування і життєдіяльність, а з іншого – руйнує природу і створює загрозу власному існуванню. Якщо зникне людина, зникне і світ як світ буття людини, але це не означає, що зникне природа і зміни, які відбулися у ній за допомогою людини. Природа втратить свою якісну визначеність як світ людського буття.

Таким чином, світ – це визначене буття, універсальна предметність, в якій людина самовизначається як суб'єкт діяльності, котрий створює власний світ – світ людського буття.

Рєпін Костянтин, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ШКОЮ, 2 курс, 9 група

ЖІНКА У КОНФУЦІАНСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

Одним з найцікавіших у конфуціанстві було питання про місце жінки у суспільстві. Як зазначає відомий дослідник конфуціанства, Джулія Чинг,

«одна з областей, в яких конфуціанство показує своє крайнє безсилля і патріархальність, стосується ролі жінок. Конфуцій, в цілому, завжди підтримував патріархальний характер старокитайського суспільства». Поширення таких ідей у доволі поверхневих дослідженнях призвело до того, що думка «Конфуцій розглядає жінку як істоту неповноцінну і вельми низьку» стала практично загальним місцем.

Конфуцій, Мен-цзи і Сюнь-цзи відстоювали ідею про те, що людська природа адекватна для сприйняття всіх особливостей і властивостей, які ми повинні знаходити у благородної людини. Шана до жінки виявляється завдяки її особистим якостям, а пошана до чоловіка – завдяки тому, що він чітко дотримується традицій і почитає батька.

Водночас традиційно вважалось, що пізні конфуціанство узаконило відмінність соціальних ролей чоловіка і жінки, а саме: сфера чоловіків – публічна діяльність, тоді як жіноча сфера – будинок і сім'я. Проте при детальнішому розгляді стає зрозуміло, що така точка зору зовсім не є конфуціанською.

Так, у класика конфуціанства Мен-цзи зустрічається думка: «Мати вчить дочок, як бути хорошими дружинами, тоді як батько вчить синів, як стати хорошими чоловіками. Коли матір відправляє дочку на весільну церемонію, вона повинна їй сказати: «Після весілля ти повинна вести себе респектабельно і скромно, але не забувати про свою жіночу гідність... Не йди явно проти волі свого чоловіка.» Таким чином, видно, що Мен-цзи не закликав жінок завжди підкорятися волі чоловіка, якою б вона не була. Навпаки, він наказував їм підкреслювати свою гідність і не викликати явних, відкритих конфронтацій, тоді як вона безперечно має право наполягти на своєму, якщо здоровий глузд підказує їй, що це необхідно. Мен-цзи дійсно визнавав принципову відмінність соціальних ролей чоловіків і жінок. Особливо добре це видно з уривка про П'ять Взаємин: «Любов між батьком і сином, справедливість між государем і чинами, відмінність в обов'язках між подружжям, порядок між старшими і молодшими і щирість між друзями». З цього уривка слідує саме відмінність між подружжям, але ніяк не закономірність приниження жінок чоловіками.

Сюнь-цзи також ніде не вказує утиск прав жінок. Із його точки зору, як чоловіки, так і жінки за своєю природою некеровані і свавільні, схильні до неорганізованості. Тому завжди необхідна узда сім'ї і держави, щоб привести їх до порядку. Розумний чоловік зуміє бути підготовленим до дивацтв жінки, і вони не викличуть у нього люті. Навпаки, чоловік, як більш впорядкований за природою, є менш передбаченим в сім'ї. Він більше маскується і приховує свої недоліки, що навіть для розсудливої дружини представляє чималі труднощі.

Але у той же час жінки могли виступати в ролі бездушного дарунка одного правителя іншому або контрибуції. Також жінки часто ставали політичними пішками в руках чоловіків, якими з легкістю можна було пожертвувати для досягнення своєї особистої мети.

Зі всього вище викладеного можна сказати, що питання положення жінки в конфуціанському суспільстві дуже багатогранне і ніяк не може бути охарактеризоване як «просто приниження і придушення з боку чоловіків».

Романенко Дмитрий, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс, 19 группа

АНТИПРАВОВЫЕ СМЫСЛЫ РОМАНА ФРАНЦА КАФКИ «ПРОЦЕСС»

Человеку, пытающемуся постигнуть правовые смыслы романа Ф. Кафки «Процесс», придётся не один раз встрепенуться от прочитанного и раздражаться непониманием. Читателя никогда не покидает ощущение, что чего-то нехватает, так и хочется дополнить диалог героев репликой, которая должна расставить всё на свои места. Даже самому вежливому читателю хочется оглушить комнату, в которой читается произведение, фразой «Чёрт возьми, да в чём же его обвиняют? Почему сам обвиняемый не задаст этот вопрос чиновникам? Почему всё время над героем нависает туман, который не даёт здравому смыслу пробиться в сознание действующих лиц? Почему все говорят загадками, дают обещания, не будучи уверенными в том, что они выполнятся?»

Если говорить о смысле непосредственно юридическом, то таинственность и скрытость того, в чём же обвиняется герой, разрушает все представления о системе уголовного права. Каждый студент знает, что отсутствие хотя бы одного элемента состава преступления исключает уголовную ответственность, и обвиняемый не может быть признан виновным. В абсолютном большинстве случаев последний элемент состава преступления, который надо доказать, – это субъективная сторона, а именно, наличие или отсутствие вины в деянии обвиняемого. В течение всего романа мы наблюдаем, как те или иные герои говорят

именно об этом. Больше всего о субъективной стороне говорит художник: он утверждает, что если Йозеф К. невиновен, то бояться ему абсолютно нечего. Однако Кафка из всех четырёх элементов состава преступления готов представить читателю только один – субъект, т. е. главного героя. А где же объект преступления – те общественные отношения, которым был нанесён урон? В романе наблюдается существование открытого пробела, который не даёт понять, в чём же именно обвиняется Йозеф К. Объективная сторона... Какое общественно опасное деяние совершил обвиняемый, какие общественно опасные последствия наступили вследствие этого деяния, была ли причинная связь между его деянием и последствиями этого деяния? И, в конце концов, субъективная сторона – виновен ли Йозеф К. в том, что он совершил? Каковы были его мотив, цель и эмоциональное состояние? Всё это остается скрытым как для читателя, так и для самого героя. Более того, они скрыты даже для тех, кто непосредственно стоит по ту сторону судопроизводства. Автор постоянно упоминает о том, что все чиновники, вовлечённые в процесс, занимают самые низкие должности, и где-то там, выше, находятся органы власти, которые знают суть настоящего уголовного дела.

Многие прочитавшие роман, в том числе и литературные критики, видят объяснение этому «тройному» пробелу в привязке сюжета к сущности тоталитарного режима как способа осуществления государственной власти. Считается, что именно дух тоталитаризма во многом объясняет загадочность и скрытность повествования. Ведь именно в тоталитарных режимах при осуществлении репрессий по идеологическому критерию осуждаются невинные люди. Но всё же при этом формально они признаются виновными за конкретное деяние, которое нанесло общественно опасный урон конкретным общественным отношениям.

Кафка не застал тоталитаризм во всех его проявлениях, да и вряд ли именно эта тема главенствует в романе. В произведениях Кафки витает дух таинственности и туманности, который не приближает к реалиям уголовного права ни одного из известных политических режимов. Более того, отдельные персонажи ещё больше обволакивают туманом реальность: девочки, которые с огромным интересом постоянно находятся возле дома художника и подслушивают всё, что там происходит, явно представляя собой какой-то нереальный демонический образ; судьи, заходящие к художнику, перешагивая через кровать, которые заказывают портреты, представляющие их в более выгодном свете; мелкие чиновни-

ки, сьєдаючіє завтрак Йозефа К., – заставляють лишній раз убєдисьє в нєлєпости рєальности.

Вопрєки распространєнному описанию произвєдений Кафки как произвєдений, пронизанных абсурдом и страхом перед внешним миром и высшим авторитетом, способных пробуждать в читатєлє соответствующие тревожные чувства, у автора этих тезисов никаких тревожных чувств не возникло. Возникло лишь оптимистичное раздражение от непонимания целєсообразности таких пробєлов в романе. Тот, кто способен распознать несправєдливость и антиправовую природу того, что происходит с Йозефом, и приходит к оптимизму в данном случае. Таким образом, ценность произведения и польза от его прочтения состоит в том, что роман позволяет обострить чувство справедливости, которое многие утрачивают, в том числе и в нашей правовой действительности.

Рябуха В., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2 факультет, 2 курс, 7 група

ПОЯВА БЛАКИТНОГО ФАШИЗМУ НА КАРТІ СВІТУ

Останнім часом у світі стала надто популярною тема, яка стосується одностатєвих шлюбів. Як ми знаємо, більшість країн Європи або визнали їх на законодавчому рівні (Данія, Франція), або ідуть у цьому напрямленні (як, наприклад, Хорватія). У Європі виникли досить впливові організації (найбільш відома – ЛГБТ), які разом із відомими західними політиками стають на захист права укладати одностатєвий шлюб. Можна дуже довго дискутувати над питанням чи можна їм надавати такі права, якщо ні, то чи буде це порушенням основних прав і свобод людини тощо. Але я хотів би розглянути корінні проблеми даного питання, які для більшості людей є чомусь невидимими.

Нещодавно Гілларі Клінтон, яка відома як американський політик, член демократичної партії США заявила: «Права гомосексуалістів настільки ж важливі, як права негрів. Це наша гігантська перемога!» Коли я це почув, мені хотілося запитати про які саме права іде мова, адже у гомосексуалістів немає найголовнішого права – щоб вони не робили, а матір'ю вони не стануть: так у природі закладено – чоловік народити

дитину не може! Якщо ми їм дозволимо укладати шлюб, то це означає, що ми не можемо їм заборонити всиновлювати дітей. А звідки вони їх візьмуть? Виходить, що вони повинні будуть використовувати жінок як ферму для народження дітей. Тобто тримати жінок, вирощувати їх як тварин, а потім обирати серед них кращих лише для того, щоб отримати від такої жінки нащадка.

У такому випадку нас очікує ситуація, коли з'явиться дитина, для якої слово «мати» перестане щось значити. У таких умовах втрачають свій сенс фундаментальні цінності будь-якої цивілізації, тому що, як дуже вдало зазначив відомий російський журналіст В. Р. Соловйов, «цивілізація завжди будується на Богові і на матері. На світі немає нічого святішого, ніж відносини дитини і матері».

При цьому американці, будучи людьми мудрими, до сьогоднішнього дня у повсякденному житті залишаються досить консервативними. Дійсно, у деяких штатах дозволені одностатеві шлюби, але не на всій території Америки, більш того, якщо американець заявив, що він належить до представників таких меншин, то його можливості просуватися, наприклад, у політичній кар'єрі будуть дуже сильно обмежені. Тому Америка, нав'язуючи свій досвід усьому світові, сама його не притримується. У США навіть відношення до ЛГБТ не настільки ліберальне, як його намагаються трактувати представники США іншим країнам.

На основі цього випливає логічне припущення, що такий сильний рух, який нібито спрямований на «захист» прав гомосексуалістів, насправді ж може використовуватися для підриву основ будь-якої держави, для повного знищення сучасних цивілізацій, тому що, як сказав відомий сучасний філософ М. І. Веллер «Коли піднімають руку на такі базові поняття як батько і мати – це фашизм. Це знищення усєї культури, її базових цінностей».

Ми повинні зробити власний вибір: сліпо слідувати західним ідеологіям та визнати одностатеві шлюби нормою на законодавчому рівні, чи все ж розвивати свою культуру, цінності, традиції, які далекі від фальшивого західного лібералізму та блакитного фашизму.

Я пропоную обрати останній шлях і вважаю, що потрібно якомога менше обговорювати це питання у засобах масової інформації, воно не повинно становити предмет публічних обговорень, а тим більше державної політики. У іншому ж випадку, це буде яскравим свідченням того, що народ втрачає власну культурну орієнтацію, а держава зазнає ризику свого падіння.

АНАЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА: КОНЦЕПЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ

Розвиток філософії права у ХХ ст. відзначається не лише переосмисленням існуючих правових вчень, але й створенням цілого ряду нових концепцій. В цей період все більшого поширення набувають природно-правові тенденції, що є нерозривно пов'язані із аналітичною філософією права, яка застосовує філософські методи пізнання до вивчення та оцінки ролі права в суспільствах різного типу, розробляє й критикує принципи нормального права, вивчає природу й легітимність держави як джерела права. Саме тому метою моєї роботи є аналіз природно-правових тенденцій в сучасній аналітичній філософії права та ознайомлення з їх здобутками.

Одним із науковців, що розглядали право через призму аналітичної філософії був Х. Харт, основною тезою якого є відсутність існування необхідного зв'язку між правом і мораллю. Він визнає право як союз первинних і вторинних правил. Перші дозволяють індивідам діяти певним чином. Другі установлюють правила зміни та застосування первинних правил. Із цих правил Харт виключає мораль. Правова система, за Хартом, – це комбінація первинних і вторинних правил. Образ людини у його концепції визнається через аналіз універсальних принципів її існування в суспільстві, які мають певні мінімальні ознаки «природного права». Тут і принцип «уразливості людини», «примусової рівності» суб'єктів права, обмеженого альтруїзму тощо.

Проте, ця концепція має суттєві недоліки, такі як недооцінка моралі та загальних принципів права у прийнятті рішень та правозастосування і надмірна ідеалізація права як суспільного регулятора.

Теорію Харта спростовує американський філософ права Р. Дворкін. Він вважає, що право не зводиться тільки до правил, воно включає принципи, на яких базується право. Принципи права є відмінні від самої суті права і характеризуються тим, що вони не є загальними, їм властива гранична чесність і неупередженість і тому вони вищі за права. Дворкін пропонує свою модель, головне місце в якій займає Юридичний Геракл – безпомилковий суддя, що знає усі закони. Він керується принципами, що включають в собі правові положення «людську гідність, справедливість та рівність». Цей безпомилковий суддя дає єдине правильне рішення стосовно будь-якої справи, і виносить єдиний справедливий вердикт.

Недоліком цієї концепції є те, що Р. Дворкін занадто ідеалізує роль судді у правовій системі. Адже це видається нереальним – знати усі закони та нормативні акти та безпомилково застосовувати їх до усіх справ.

Інший американський філософ права Л. Фуллер протиставляв моделі «Юридичного Геракла» свою власну теорію «Моральності права». Фуллер вважає, що формальне право базується на зв'язку права і моралі. Він також говорить про внутрішню та зовнішню мораль права. Під внутрішньою мораллю філософ розуміє вісім принципів створення та застосування юридичних норм. Дотримання цих принципів робить право можливим, а недотримання хоча б одного з них – аморальним. Такі правила повинні бути: загальними, опублікованими, передбачуваними, зрозумілими, такими що не містять протиріч, здійсненними, постійними, та мають відповідати правилам поведінки. Під зовнішньою моральністю Фуллер розумів прийняті суспільством загальні принципи, що лежать в основі правових інститутів і забезпечують її функціонування.

Однак, його концепція не накладає ніяких обмежень на зміст юридичних правил, які можуть бути несправедливими та переоцінює саму мораль як суспільний регулятор, що не забезпечений ніякими гарантіями з боку держави.

З усього вище сказаного можна зробити висновок, що усі висвітлені концепції з точки зору аналітичної філософії мають право на існування, хоча і з певними суттєвими недоліками. Тому, для формування дійсно професійної правосвідомості є пропозиція об'єднати кращі сторони усіх згаданих вище теорій та виробити одну комплексну концепцію. Так потрібно визнавати пріоритет права, як суспільного регулятора (за Хартом) і при цьому враховувати такі основоположні принципи як справедливість та мораль, які виступають бажаними правилами поведінки, проте закріплюються виключно в людській свідомості.

Самойленко Максим, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс, 14 группа

ТОТАЛИТАРИЗМ КАК ПРОБЛЕМА АНТИУТОПИИ

В жанре антиутопии, получившем наибольшее развитие в XX в., сложились традиции, совершенно отличные от других жанров, а его полити-

ческая, социальная и философская составляющая обуславливают актуальность и популярность этого жанра. Если утописты предлагали человечеству рецепт спасения от всех социальных и нравственных бед, то антиутописты призывают читателя разобраться, как расплачивается простой обыватель за всеобщее счастье. Многие авторы антиутопических произведений первой половины XX в. пытались предвидеть именно то время, в котором мы живем. Антиутопия – это книга о будущем, и, каковы бы ни были ее художественные или философские качества, книга о будущем способна интересовать нас, только если содержащиеся в ней предвидения склонны осуществиться.

Антигуманный тоталитаризм, диктат, отсутствие свободы, страх, доносительство, безнадёжность борьбы – вот темы, затрагиваемые этим жанром. На сегодняшний день тоталитаризм представляет собой одну из наиболее опасных в мире тенденций развития. Тоталитаризм – это политическая система, в которой властные органы стремятся к полному контролю над жизнью всего общества в целом и каждой личности в отдельности. Каталог особых черт тоталитарной системы впервые был составлен американскими политологами К. Фридрихом и З. Бжезинским (их концепция была названа «тоталитарным синдромом»). Впоследствии он многократно корректировался и существует во множестве вариаций. Системных признаков «общей модели» шесть: господство одной массовой партии с харизматическим лидером, унитарная идеология, монополия массовой информации, монополия на вооружения, террористический полицейский контроль, централизованный контроль над экономикой.

Проводниками тоталитаризма на протяжении всей истории развития человечества являлись отдельные личности, обладающие патологическим стремлением к полному и всеобщему контролю над общественными процессами. Тоталитаризм, в какие бы тоги он ни рядился, ведет лишь к регрессу – как к моральному, так и к экономическому. Это течение мысли и этот образ действий ничего, кроме загнивания, человечеству не несет, и потому мы смело можем отнести тоталитаризм к абсолютному злу. Основным, и наиболее грозным, противником тоталитаризма является личность – опора всякой истинной демократии. Сила общества состоит в многообразии мнений, без инакомыслия невозможен никакой прогресс. Все явления тоталитаризма нашли свое отражение в литературном жанре антиутопии.

Антиутопия – это предупреждение человечеству. Преувеличение, даже некоторая абсурдность – напоминание о том, что реальность куда более хитра, сложна, изощрена и жестока и куда более настойчиво требует от

человека разрешения противоречий. Антиутопические произведения муссируют по сути одну и ту же проблему, заключающуюся в общем виде в следующем: человечество подошло к такому рубежу, на котором оно приветствует сотворение иного античеловеческого мира, где ему как виду нет места. Более того, этот мир оно всякими способами создает. Объяснение видится в том, что люди видят в непосредственной близости не только рай, но и катастрофу, страх перед которой почти тождественен её желанию. Главный эффект антиутопий состоит в том, что картины грядущих ужасов вселяют иррациональное восхищение текущим моментом. Эта признательность настоящему, вместе с диким страхом перед будущим, делает человека сверхлюбяльным ко всему, что есть, убеждённым в том, что современный нам мир с его несправедливостью, безработицей, одиночеством – всё же есть лучший из миров. Человеку присуще идеализировать, максимизировать практически любые явления или события. Во всяком случае, так проще разобраться и в себе, и в окружающем мире – разделив всё на «черное» и «белое». Как бы там ни было, в искусстве такой прием вполне оправдан, и кинематограф – не исключение. Некоторые из таких картин стали по-настоящему культовыми: «Метрополис» (1927) Ф. Ланга, «Парень и его пес» (1974) Л. К. Джонса, «Безумный Макс» (1979) Дж. Миллера, «Бегущий по лезвию» (1982) Р. Скотта, «Терминатор» (1984) Дж. Кэмерона, «Джонни Мнемоник» (1995) Р. Лонга, «Матрица» (1999) Э. Вачовски и Л. Вачовски, «В значит Вендетта» (2006) Дж. Мактига и др. Видимо, причиной популярности антиутопий в кино стало логическое развитие преобладающих в современном мире тенденций и вероятных результатов, к которым они могут привести нашу многострадальную планету.

В заключение хочу привести высказывание В. Чаликовой: «Если мы ещё не дожили до описанного антиутопиями будущего, то этим мы обязаны им. А если мы всё-таки придём к ним, мы должны будем признать, что знали, куда идём».

Селецька Олена, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОПУ, 2 курс, 17 група

ЗАГАДКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ

У зв'язку з потребою духовного відродження проблема української ментальності в нашій державі загострилася. Потрібно знати чого ми хочемо, задля того, щоб розбудувати державу, яка б відповідала нашим

інтересам. Тільки державна реалізація потенціалу українського менталітету, що втілює національні цінності, здатна повернути втрачені честь і гідність самодостатній особистості. Відтворення науковцями самотутньої історії України, вільної від «білих плям», неправди та ідеологічних на-шарувань, передбачає врахування української духовності в її культурно-історичній мінливості, бо вона значною мірою причетна до вибору народом своєї історичної долі.

На сприяння реалізації даної мети був виданий Указ Президента України, згідно з яким створено Інститут національної пам'яті (від 9 грудня 2010 р. № 1086/2010), що діє як бюджетну установу при Кабінеті Міністрів України. Основними напрямками діяльності цієї установи є: розшукування документів і вивчення подій визвольної боротьби в Україні в усі періоди нашої історії, масових поховань по всій Україні, жертв голодоморів, подій Другої світової війни тощо.

Взагалі поняття менталітету визначається як характер та лад людсько-го мислення, що реалізується на рівні свідомості, але базується на структурних елементах сфери підсвідомого, що включають в себе архетипи як окремої особистості, так і етносу в цілому. Простіше кажучи, менталітет (людини, суспільства, народу) – це душа, специфічне інформаційно-енергетичне поле.

Гортаючи сторінки минулого, можна відмітити, що ще предки сучасних українців уславились як хлібороби та воїни. Є підстави вважати, що саме ці обставини як і специфічні кліматичні умови та інші геопсихологічні чинники впливали вирішальною мірою на формування українського менталітету. Українці пройшли складний шлях самовизначення й самоідентифікації. Взаємообумовленість етнічної і національної ідентичності українців залежала від політичного та соціокультурного розвитку народу.

Українській національній ментальній свідомості властиві унікальні, притаманні лише їй ментальні характеристики, урахування яких є необхідною умовою успішного проведення реформ у державно-правовій сфері. До головних особливостей українського правового менталітету належать: індивідуалізм та відповідність ліберальним цінностям; амбівалентним стосовно ідеї права; недбале і негативне ставлення до права і закону, яке одночасно поєднується з правовим ідеалізмом; етатизм; транзитивність, що виявляється у стані «ревізії» юридичних цінностей, норм, інститутів; ірраціональність, алогічність, імпульсивність, наївна ідеалістичність, терпимість, прагнення до справедливості і тісний зв'язок із релігійними цінностями; еkleктичність уявлень, ідеологічна сумбурність, непостійність, непослідовність поглядів.

За сучасних умов ментальність продовжує відігравати свою не дуже помітну, на перший погляд, але важливу роль. Завдяки особливостям української ментальності, незважаючи на кризовий стан, у державі не відбувається соціального вибуху. Водночас саме ці особливості національного характеру українців є значною перешкодою на шляху реформ, оскільки вони не дають змоги надати розвиткові країни бажаної динаміки, здійснити прорив на якісно новий рівень суспільного життя.

Отже, ретельне врахування характерних рис та особливостей української ментальності – необхідна умова при розробленні як стратегічного плану, так і тактичної лінії реформування сучасного суспільства. У разі невиконання цієї вимоги надзвичайно реальною стає загроза відчуження народу від процесу соціальних перетворень.

Сидорчук Марина, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОЮ, 3 курс, 10 група

К.-Г. ЮНГ: ВЧЕННЯ ПРО АРХЕТИПИ В КОНТЕКСТІ БУТТЯ КУЛЬТУРИ

Найбільш глибинний рівень психіки Юнг розглядає як результат попереднього філогенетичного досвіду, як апріорні форми психіки, а також як сукупність колективних ідей, образів, уявлень людства, що найбільш поширені в ту чи іншу епоху – як міфологеми, що виражають «дух часу».

Юнг стверджував, що самий феномен архетипу відомий людству ще здавна, практично з моменту появи цивілізації, хоча й несвідомо. Так, наприклад, мовою християнства архетип – гріхопадіння. Доказом тотожності понять гріхопадіння і архетипу можна вважати те, що так само як архетип відповідає людству з його зародження, так і гріхопадіння, відповідно до Старого Заповіту, відбулося ще тоді, коли все людство було представлене лише двома персонами – Адамом і Євою.

Для характеристики архетипічних образів Юнг використовує термін «нумінозне» (*numinosum* від лат. *Numen* – божество), введений німецьким теологом Р. Отто. З цього приводу Юнг зазначає: «Понятіе Бога есть необходимая психологическая функция, иррациональная по своей природе: с вопросом о существовании Бога она вообще не имеет ничего общего. Ибо на этот последний вопрос человеческий интеллект никогда не будет в состоянии дать ответ; в еще меньшей мере эта функция может служить каким бы то ни было доказательством бытия Бога».

Ідея Бога є архетипічною, вона неминуче присутня в психіці кожної людини, але звідси неможливий висновок про існування божества за межами нашої душі. «Если это просто образ, то перед нами будет лишь словесная картина с малым последствием. Но заряженный эмоцией, образ приобретает сакральность (нуминозность) или психическую энергию, он становится динамичным, вызывающим существенное последствие».

На думку Юнга, несвідоме – це вмістилище втрачених спогадів, а також апарат інтуїтивного сприйняття, який значно перевищує можливості свідомого мислення. Несвідоме не завдає шкоди людині, а, навпаки, виконує захисну функцію, одночасно сприяючи переходу особистості на певний щабель розвитку. Образи є позачасовими і, в кінцевому рахунку, передують людській історії.

Юнг зазначає, що архетипів «ровно столько, сколько есть типичных жизненных ситуаций». Усі визначені К. Юнгом архетипи – це певні базисні елементи й образи культури, на основі яких формуються моделі духовного буття людства. Зміст культурних архетипів є загальним для всіх членів культурного співтовариства, що робить архетип поняттям об'єктивним і трансперсональним.

Прийнято розрізняти універсальні культурні архетипи та етнокультурні архетипи. До універсальних архетипів відносять як класичні, описані К. Юнгом, так і архетипи первісного хаосу, приборканого вогню, творення світу, єдності чоловічого та жіночого начал, зміни поколінь, «золотого століття», світового древа, первородного гріха, апокаліпсиса, які у тій або іншій інтерпретації відомі практично всім народам. Культурні архетипи виступають як спонтанно діючі стійкі структури обробки, зберігання й репрезентації колективного досвіду і забезпечують єдність загальнокультурного розвитку. В етнокультурних архетипах у концентрованому вигляді представлений колективний досвід народу, нації, етносу.

Силка Маргарита, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОЮ, 2 курс, 4 группа

ЙОГА В ФИЛОСОФИИ ДРЕВНЕЙ ИНДИИ

Философия Древней Индии отличается поразительной широтой взглядов. Это философия не только индийского народа, а воплощение обще-

человеческих ценностей, фундамент духовности человечества. Труды индийских мыслителей столь ценны для прогресса человеческого знания, что с моей точки зрения, заслуживают изучения. Актуальность и значимость рассмотрения данной темы заключается в том, что изучение индийской философии приведет к пониманию действительного положения объективной реальности, усвоению более критического взгляда и освобождению ума от проблем объективной реальности. Несмотря на все различия и многообразие школ индийской философии можно выделить некоторые общие черты: ярко выраженный религиозный характер; окружающий мир и личность тесно связаны; обращенность философии внутрь человека; жизненные принципы: аскетизм, самоанализ, самоуглубление; абстрактный характер философии; учение о перерождении; учение о карме.

Важнейшую ячейку в философии Древней Индии занимает одно из ортодоксальных философских учений, именуемое «йогой». Йога – философия, процесс дисциплины и практики, цель которых – обуздать индивидуальное сознание трансцендентальным или божественным сознанием. Йога – это совокупность физических и духовных практик, направленных на развитие человека на всех уровнях: психическом, духовном и физическом. Философия йоги обладает следующими свойствами: она духовна, т.е. ориентирована на раскрытие и постижения бытия при помощи осознания духа личности; этична, т.е. содержит в себе добродетели, главной из которых является ненасилие; эмоциональна, т.е. учит любви, доброте и другим добродетелям; практична, т.е. предлагает способы управления телом; интеллектуальна, т.е. ее методы предполагают использование сил разума. Йога, так же как и санкхья, ньяя, миманса и веданта, является одной из ортодоксальных школ философии и направлена на то, чтобы освободить нас от господства тела как проявления пракрити и растворить наш личный страдающий дух как проявление пуруши в самом пуруше путем йогической практики. Человеку следует освободиться от пяти видов страдания – авидья (незнание), асмита (страдание от отождествления «я» с разумом), рага (страдание от стремления к телесным наслаждениям), двеша (страдание от страха физической боли), абхинивеша (страдание от страха смерти). На освобождение направлены различные ступени йоги – джняна-йога (освобождение через знание), бхакти-йога (освобождение через любовь к богу), карма-йога (освобождение через бескорыстную деятельность), раджа-йога (освобождение через последовательность нравственных, физических, психических упражнений). В современном мире йога становится все более популярной. Про нее снимают телевизионные пере-

дачи, ею занимаются в фитнес-клубах, о ней рассказывают известные артисты. Однако, став общедоступной, йога во многом утратила свою эзотерическую сущность, и люди сегодня стремятся жить лучше в этом мире с помощью методов йоги, не стремясь к миру запредельному, к сокровенной сути философии йоги. Для правильной оценки философии йоги необходимо ее понимание и стремление осознать ее истины.

Подытожить хотелось бы словами самого выдающегося современного мастера йоги в мире, основателя айенгар-йоги – Б. К. С. Айенгара: «Йога – это практическая философия. Она помогает взглянуть в лицо реальному миру и в то же время развиваться духовно. Йога создает равновесие между эгоистичным счастьем мира и счастьем, которое человек распространяет вокруг себя».

Соколов Максим, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс, 23 группа

ФИЛОСОФИЯ ПРАВА ГЕГЕЛЯ И УКРАИНСКАЯ ПРАВОВАЯ РЕАЛЬНОСТЬ

«Философская наука о праве имеет своим предметом идею права, понятие права и его воплощение... Идея права — это и есть свобода. Право — это существующие бытие свободной воли... Система права является царством реализованной свободы». Эти высказывания Г.-В.-Ф. Гегеля, не утратили своей значимости и сегодня.

Право для Гегеля является элементом, частью человеческого бытия в его целостности. Современная наука только подтверждает гегелевские положения о том, что целое действует в каждой из своих частей, поэтому часть не в состоянии отличаться от целого, по существу. Необходимо отметить, что граничное, последнее — это то, за которым уже ничто не находится, и на этом основании оно первоначальное и неопровержимое. Для Гегеля, такой реальностью в человеке есть его свобода.

Свобода — это независимость человека от любого чужого внешнего воздействия и авторитета. Свобода — это зависимость человека от самого себя, это самоопределение человеческого духа, которая дается человеку природой. Свобода — это постулат. Другими словами, целое и граничное всех вещей есть свобода, самоопределение человеческого духа. По мнению Гегеля: «Принцип свободы — самый высокий принцип... Свобо-

да воли является тем принципом, из которого мы начинаем, поскольку право — ничто иное, как осуществление свободы. Право базируется на свободе». Следовательно, право, как элемент, часть человеческого бытия является дедукцией или выводом из закономерностей этой целостности. По Гегелю, право и закон — это не одно и то же. Отсюда и его разграничение поступков юриста в соответствии с правом, с одной стороны, и согласно закону — с другой, а также и его понятие неправа.

Прежде всего, это владение идеей права. Если юрист владеет идеей права, он понимает правовую реальность во всей ее полноте. Эмпирический правовой закон регулирует внешнее проявление, то есть не касается его сути. С этой точки зрения, задача гегелевской философии права — покорить юридическую эмпирию (всегда частичную и незавершенную) идеи права.

Во-вторых, на основании понимания смысловой целостности правовой реальности юрист оценивает тот или иной юридический факт, как аспект этой целостности. Нужно отличать, что выходит за пределы непосредственной для юриста задачи. Это означает, что каждое конкретное событие включает в себя целое, которое при совершенном анализе можно выделить из ряда событий более или менее точно.

В-третьих, если целое действует в каждой из своих частей, то касательно юриспруденции это означает, что справедливость как олицетворение смысловой целостности правовой реальности должна быть выражена в каждом единичном случае. Сочетание позитивистского права и справедливости — это сложная задача и от ее успехов зависит каждый в своей повседневной жизни.

Итак, гегелевская философия права учит новому характеру мышлению. Гегель пытался объяснить правовую реальность, введя представление о цели — предстоящее событие, ради которого произошло это явление. Почему принимаются законы? Потому что люди обычно стремятся к справедливости. В таких случаях вещь можно объяснить той целью, которой она служит.

Согласно классическому гегелевскому учению о праве, украинская Конституция закрепляет в украинской юриспруденции «идею права» как концепцию «надзаконного» или «разумного» права. Такой подход ставит требования к системе подготовки будущих юристов. Молодого специалиста нужно учить мыслить правом, а не требовать от него знания содержания правового акта. То, что непосредственно в Конституции Украины закреплено «идею права» показывает дальнейшее направление развития украинской правовой системы — ориентация на автономное самоопределение гражданина.

ФІЛОСОФІЯ ЖИТТЯ ЯК ПРИРОДНО-ПРОВОА КОНЦЕПЦІЯ

Філософія життя — ірраціоналістичний напрямок, який сформувався в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Він виник як реакція на кризу західного раціоналізму. Представниками філософії життя є: Фрідріх Ніцше, Анрі Бергсон, Вільгельм Дільтей, Георг Зіммель, Освальд Шпенглер.

Актуальність та значущість досліджуваної проблеми полягає у тому, що філософія життя поставила в центр філософської проблематики феномен життя.

Перший крок до пошуку відповідних варіантів розв'язання назрілих філософських проблем був даний фундаментальними успіхами біології. Але поняття «життя» ці філософи застосовували не в науково-біологічному сенсі. Філософія життя репрезентує життя, як сутність людського світу і людського існування, який недоступний раціональному осмисленню, бо є ірраціональним за своєю сутністю.

Представники академічної філософії життя Вільгельм Дільтей та Георг Зіммель у своїй філософії підкреслювали прихильність до концепції природного права та проблему надмірного позитивізму у праві. Феномен життя розуміється таким чином, що здатність і переживання людської душі не можуть відводитися інтелекту, оскільки інтелект, завжди приходиться до раціонального вирішення питань права, нехтуючи людськими почуттями, волею, ідеями справедливості. Раціоналізм, завжди потребує певний баланс та зваженість, а феномен життя збоку природного права полягає у тому, що справедливість та почуття людини — це діалектичні та динамічні поняття, тобто вони можуть та повинні бути в більшій або в меншій мірі виокремленні.

На погляд академічної філософії життя, правовий позитивізм базувався на метафізичному, тобто статичному, осмисленні та вирішенні питань між людьми у суспільстві, тобто виступав «єдиним шаблоном» для людських стосунків, тим самим вже в зворотньо-негативному процесі пригнічуючи в більшій, чи в іншій мірі ідеї справедливості. Таким чином, позитивізм порушував ідею рівності, оскільки раціоналізація і зваженість виступала суб'єктивним чинником оцінки міри справедливості та при-

родних прав людини, таких як: право на життя, власність, свободу та рівність.

Автор концепції творчої еволюції Анрі Бергсон розумів життя в космологічному плані, коли в основі всього перебуває творчий прорив, потік якісних змін, розгортання життєвого процесу. У процесі пізнання всього сущого, Бергсон був прибічником інтуїції та противником логічного осмислення. Його інтуїтивізм — теорія, у якій інтуїція трактується як шлях проникнення в таємниці світу. Бергсон, як і його попередники був прибічником саме природного права, ставлячи за основу розвиток особистості та суспільства в цілому, у абсолютному пізнанні, тобто не користуючись зовнішнім впливом.

Інтелект, на думку Бергсона, виражався у логічному прагненні людини до істини, що несе разом із собою насильство, а роль філософії — це виправляти насильство над природними здібностями інтелекту.

Філософія волі Фрідріха Ніцше виражає зовсім іншу точку зору. Він заперечує ідею рівності та ідею справедливості. Боротьба, на думку Ніцше — це невід’ємна частина існування суспільства, оскільки кожна людина має волю та прагнення до будь-чого. Мораль — це засіб боротьби слабких проти сильних, а життя не підлягає моральній оцінці. Тому за Ніцше, природно-правовий баланс може існувати лише на основі волі та сили.

Отже, дослідження філософії життя, як природно-правової концепції зводиться до деяких протилежностей, а саме метафізичного (статичного) і діалектичного (динамічного); інтуїції та логіки; ідеям справедливості і рівності протиставляються ідеї волі і сили. Тому на сьогоднішній день дана проблема досить актуальна і вирішення її полягає у поєднанні природного та позитивного права, адже надмірність виокремлення будь-чого завжди несе за собою нові проблеми, подолання яких можливе лише шляхом досягнення компромісу.

Супрунюк Юлія, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 3 факультет, 2 курс, 7 група

ЗМІСТОВНІ ТА ФОРМАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ ТА ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Актуальність даної теми обумовлена сучасним перетворенням постмодернізму із художнього світогляду на універсальну тенденцію роз-

витку більшості сфер життя, що спостерігається на рівні із збереженням окремих традицій екзистенціалізму. Якщо екзистенціалізм створював атмосферу похмурого абсурду і всеперемагаючої смерті, то постмодернізм легкої інтелектуальної гри. Проте з плином часу вони набувають принципово нових форм та потребують подальшого розгляду.

Більш детально слід зупинитися на спільних та відмінних рисах даних світоглядно-теоретичних моделей. До спільних рис екзистенціалізму та постмодернізму можна віднести особливу цікавість до випадковості, кінечності людського існування; феномену свободи, співвідношення свободи і випадковості, свідомого вибору індивіда; відсутність внутрішньої цілісності, системності, завершеності; діалогічний стиль філософствування, його плюралістичний характер; залучення до наукового інструментарію «ненаукових» методів пізнання – ірраціональних та інтуїтивних; нечіткість методологічних і світоглядних засад; сконцентрованість на суб'єктивності, рішучий протест проти диктату «холодної раціональності» споживацького суспільства; апокаліптично-есхатологічні мотиви, цікавість до феноменів абсурдності людського існування; відмову від будь-яких варіантів «світлого майбутнього», як безмежно віддалених загальносуспільних цілей – натомість пропонується орієнтація на сучасність, тощо. Отже, доходимо висновку, що основою для розвитку постмодернізму був екзистенціалізм.

Наступним аспектом є відмінні риси між даними напрямками. Філософія екзистенціалізму, створюючи принципово нове, ґрунтується на культурних надбаннях попередніх періодів, тобто на фактичній культурній спадкоємності. Постмодернізм же співвідносить старе та нове за принципом парадоксальності. Екзистенціалізм дійшов висновку про абсурдність існування, проте ця абсурдність була трагічною. Постмодернізм же надав цю абсурдність, як комічну, карнавалізовану.

Постмодерн заперечує будь-які основи, йому притаманний принциповий антифундаменталізм. В той час коли екзистенціалізм ґрунтується на критичному мисленні, яке супроводжується альтернативним фундаменталізмом. Обидва напрямки значну увагу приділяють дослідженню самої людини. Екзистенціалізм розглядає долю людини, в її русі до смерті, що є основним сенсом життя. А світовідчуття постмодерної людини можна визначити, як неофаталізм, адже людина вже не сприймає себе як хазяїна своєї долі, віруючи у гру випадковості. Характеризуючи людину, екзистенціалізм ігнорує соціальне середовище, в якому людина живе. А в постмодернізмі суб'єкти діють самостійно, альтернативно, креативно та сенс їх існування не полягає у їх належності до цілого. Вчення екзис-

тенціалізму носить яскраво виражений морально-етичний характер. В той час коли етика у постмодерністському суспільстві відходить на другий план, пропускаючи вперед естетику, культ чуттєвих та фізичних насолод.

Отже, в певних аспектах постмодернізм постає як послідовне, логічне продовження екзистенціалізму і в той же самий час, щось принципово нове, яке висуває нові ідеї, нове бачення проблеми сенсу життя та шляхи її дослідження, по іншому визначає призначення самої людини. Ож в даних соціально-культурних, економічних, політичних умовах формується «нова людина», але для її існування доречним уявляється акумуляція як посткласичних тенденцій, так і певних екзистенціалістських надбань та цінностей.

Темертей Катерина, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс, 18 группа

ПРОЯВЛЕНИЯ ГЕДОНИЗМА В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Христианские идеалы и ценности, являющиеся глубинными основаниями современной западной цивилизации и отчасти в ней воплощенные, сегодня теряют свое былое значение: разрыв между ними и эмпирической реальностью нарастает. На первый взгляд, проблема аморальности и развращенности общества кажется довольно новой, родившейся вместе с приходом капитализма, расширением рынка, информационного поля. Однако учение гедонизма берет свои истоки еще в античности.

Гедонизм (греч. *hedone* – наслаждение) – этическая позиция, утверждающая наслаждение как высшее благо и критерий человеческого поведения и сводящее к нему все многообразие моральных требований. Цель получить наслаждение рассматривается гедонизмом как движущее начало в человеке, заложенное природой и определяющее все его действия.

Зарождается гедонизм как учение Аристиппа Киренского. Он говорил: «Наслаждение для всех живых существ привлекательно, боль отвратительна... Наслаждение является благом, даже если оно порождается безобразнейшими вещами... даже если поступок будет недостойным, все же наслаждение остается благом, и к нему следует стремиться ради него самого.»

Гедонизм развивался также и в Новое Время в учениях Дж. Бенета, Г. Сидвика, Д. Пирса, У. Пейтера. Однако свой подъем гедонистические идеи получают в XX веке и находят все больше отголосков в современном обществе.

Так как цель получить наслаждение рассматривается гедонизмом как движущее начало в человеке, то уместно будет провести параллели между этим понятием и понятием эгоизма. Прежде всего, определим эгоизм как «теорию, согласно которой «Я» индивида является или должно являться основой мотивации и целью его собственных действий». В христианской идеологии эгоизм рассматривается как себялюбие. А оно, в свою очередь, порождает славолубие, сребролюбие, сластолюбие. Таким образом эгоизм, как любовь и склонность к так называемым «страстям», является движущей силой, мотивом поведения человека. А средства достижения этой цели рассматриваются гедонизмом. Э. Фром рассматривает такие примеры удовольствия как удовольствие от успеха в обществе и от того, что заработано много денег, от выигрыша в лотерее; обычное сексуальное удовольствие; удовольствие от вкусной и обильной еды, от выигрыша на скачках; это приподнятое настроение, вызванное алкоголем или наркотиками; состояние транса; удовольствие, получаемое от удовлетворения садистских наклонностей или страсти к убийству и уничтожению живого.

Еще одним типом достижения удовлетворения является реализация потребности человека в любви, дружбе, творческом развитии. Подобный вид удовольствия является, по моему мнению, более социально – благоприятен.

Стоит также отметить, что в современном обществе способом самоутверждения стало владения как можно большим количеством вещей. Нельзя сказать, что подобная ситуация является следствием самопроизвольной деформации ценностей, потому что стиль жизни, который сейчас поддерживает большинство социума, навязан там СМИ. Стоит отметить, что гедонизм таит в себе опасность только в том случае, когда он и не уравновешен весомыми этическими критериями. Современный гедонизм особенно опасен потому, что пораженное массовой культурой сознание воспринимает его некритично. Таким образом человек должен стремиться к познанию действительных, глубинных ценностей, и к их реализации. Нам стоит попробовать отыскать смысл жизни в любви, дружбе, саморазвитии, попробовать снова переосмыслить ценностные ориентации. Путь к самопознанию каждого индивида – это путь спасения человечества от саморазрушения.

ІСТИНА У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ

В сучасній науці кримінально-процесуального права існує широкий спектр загальнофілософських концептуальних поглядів на проблему істини у кримінальному судочинстві, зокрема: класичний, когерентний, прагматичний. Класична (кореспондентська) концепція істини ґрунтується на відповідності знання, які одержують суб'єкти процесу про обставини вчиненого злочину (про минулу дійсність) за допомогою одержаних доказів, саме цим обставинам (дійсності). Це концепція «об'єктивної» (матеріальної) істини, яка ґрунтується на матеріалістичній філософії: матеріальний світ піддається пізнанню, а одержані при цьому знання будуть істинними, якщо вони відповідають об'єктивній реальності. Когерентність стосовно істини означає, що окремі судження стосовно певного об'єкта мають сенс лише у системі таких суджень. Чим більше пов'язані, узгоджені між собою твердження, як частини системи, тим більше вони є істинними. В науці кримінально-процесуального права ця загальнофілософська теорія істини знайшла свій прояв у концепції процесуальної (формальної) істини. Процесуальна істина відповідає не стільки об'єктивній істині, скільки наперед встановленим умовам, правилам, стандартам, правильність яких постулюється. Згідно цієї концепції істиною у кримінальному судочинстві є не встановлення (принаймні обов'язково) реальних обставин вчинення злочину, а їх процесуальне (формальне) відображення, одержаної за допомогою відповідної процесуальної форми, в матеріалах справи. Загальнофілософська концепція прагматичної істини знайшла свій прояв у так званій конвенціональній теорії істини, згідно якої істиною вважається те, про що сторони процесу (обвинувачення, захист) дійшли згоди вважати такою.

Отже, виникає питання: яка істина повинна бути досягнута кримінальним судочинством – об'єктивна (матеріальна) чи формальна (процесуальна)? Основні положення об'єктивної істини не сумісні з принципом змагальності. Законодавець також визнав інститут угоди (Глава 35 Кримінального процесуального кодексу України – Кримінальне провадження на підставі угод), чим підтвердив, що одним із основних начал кримінального судочинства є не об'єктивна істина, а істина процесуальна,

конвенційна. І хоча у літературі висловлюються доводи про те, що істина не є метою доказування кримінального судочинства, вважаю, що виходячи із розуміння поняття «справедливість», можна зробити висновок, що «справедливість-правда-істина» є безумовною тріадою сучасного судочинства, без якої воно існує лише в деформованому вигляді. Проф. Нор В. Т. визначає, «щоб повністю розкрити вчинений злочин, необхідно знайти об'єктивну істину». Правильно наголошують Назаров В. В. та Омеляненко Г. М., що знайти істину в кримінальному провадженні – значить виконати одне із завдань кримінального процесу, тобто повністю розкрити злочин, що є необхідною передумовою успішного здійснення правосуддя. Тож, метою доказування в кримінальному процесі є встановлення об'єктивної істини, змістом якої є фактичні обставини, що характеризують подію, яка розслідується, тобто об'єктивна реальність, а не суб'єктивне уявлення про неї. Тільки при досягненні цієї мети можна прийняти законне й обгрунтоване рішення про наявність події злочину, винність особи у вчиненні злочину і справедливе покарання за його вчинення.

Таким чином, незважаючи на розбіжність позицій серед науковців з приводу поняття істини, її характеру в судовій пізнавально-ціннісній діяльності, істина повинна залишатись фундаментальною основою судового рішення. Лише прагнучи до встановлення істини, судовий процес набуває своєї природної об'єктивно-суб'єктивістської суті і відрізняється від формального вирішення справи.

Хоменко Максим, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2 факультет, 2 курс, 8 група

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВЕ РОЗУМІННЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ

Справедливість – поняття про належне, що містить в собі вимогу відповідності діяння і відплати, прав і обов'язків, праці та винагороди, злочину і покарання. Як одна з найважливіших філософсько-правових категорій, вона тісно взаємопов'язана із державним устроєм, демократією, рівністю, правами і свободами, системою правових норм та відповідальністю. Зміст даної категорії здатен віддзеркалювати у собі правовідносини, що складаються у державі, умови життя суспільства та тенденції його розвитку.

Перші ідеї про справедливість права, держави, суспільного порядку зароджуються в античні часи. У своїх діалогічних трактатах «Держава», «Закони» Платон досліджував справедливість та пов'язував її із діяльністю держави та її інституцій. За Платоном ідеальна держава є справедливою тоді, коли виробляє закони, спрямовані на гармонізацію світобудови та єдність суспільства.

У свою чергу Аристотель, аналізуючи поняття справедливості, приділяє більшу увагу людині, якій потрібно жити згідно з розумом і мораллю. Сенс справедливої держави відкривається через законодавство, яке покликане утримувати людину в системі добродійної поведінки. Аристотель пов'язував справедливість з людською діяльністю (наприклад, торгівлею): щоб обмін був справедливий, має існувати загальний критерій цінності.

Подальшого розвитку ідея справедливості набула у мислителів і юристів Стародавнього Риму. Зокрема, Цицерон пов'язував справедливість із республіканським устроєм Риму. Практика римського Сенату та діяльність римських юристів послужила основою перенесення уявлення про справедливість з світоглядної в практичну площину, в зміст норм приватного і публічного права.

Спадкоємцем античного періоду розвитку філософсько-правової категорії справедливості була епоха Відродження. Справедливість в цей час трактується, з одного боку, як прояв людського духу та його зв'язку із трансцендентним, з другого – ув'язується із такими видами людської діяльності як продукування товарів, аграрні взаємини, управлінська діяльність і судочинство.

Просвітництво вслід за Відродженням характеризується не тільки оволодінням античною спадщиною, але переосмисленням її, виробленням на цій основі нових ідей. Саме в цей час з'являються твори Френсіса Бекона, Баруха Спінози, Шарля-Луї Монтеск'є, Джона Локка, Жан-Жака Руссо та інших, в яких справедливість пов'язується із природнім станом людини та «суспільним договором» як основою держави, з розподілом влади та верховенством права.

Новітнє трактування справедливості пов'язує її із соціальною потребою рівності. Такий підхід до справедливості робить її невід'ємною складовою верховенства права (поряд із свободою, рівністю, відповідальністю, правовою стабільністю). Європейська форма демократії – це продукт цілеспрямованої діяльності, що базується на філософсько-правовому принципі справедливості. У цій площині сучасна демократія може проявлятися як реалізація філософії справедливості.

Історичний досвід засвідчує, що найвищою цінністю державно-правової системи є людина з її одвічним прагненням жити у справедливій державі, що характеризується демократією, рівними політичними правами, соціально-орієнтованою ринковою економікою і громадянським суспільством, відповідальним за обрану ним владу. Для українців цей перелік доповнюється ще й прагненням жити у суверенній та незалежній державі. Тому справедливість є ціллю і засобом досягнення і суверенності, і незалежності.

Червона Софія, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 3 факультет, 2 курс, 9 група

ПРОТЕСТАНТИЗМ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ США

Актуальність проблеми пов'язана з тим, що процес модернізації національних законодавств стрімко зростає й існує необхідність дослідження різних чинників, що впливають на нього. В основі інструментально-правового досвіду англо-американської правової культури існують плюси раціональності західного ліберального гатунку, що обумовлені протестантизмом, це те підґрунтя, на якому розбудовується сучасне міжнародне право, вдосконалюються правові системи окремих країн. Зокрема релігійні норми – потужний внутрішній регулятор поведінки людини, вони необхідний і важливий інструмент підтримки морального клімату і правового порядку в суспільстві.

У США відокремлення церкви від держави було законодавчо закріплено Першою поправкою до Конституції, яка передбачала, що Конгрес не повинен видавати жодного закону що встановлював би будь-яку релігію державною або втручатися у релігійні справи. Тому жодна релігія, втому числі і протестантизм не є складовою частиною американського права. Не зважаючи на це відокремлення, протестантизм впливає на формування правового регулювання багатьох сфер суспільного життя.

Внутрішня логіка аскетичного протестантизму стимулювала формування уявлення про професійне покликання і професійну самореалізацію, під впливом яких склався новий стиль життєвої поведінки економічно активних верств населення. Пріоритети американського конституціоналізму є традиційно пов'язаними із категоріями свободи і ринку, вони від

самого початку були налаштовані на швидкий поступ. Макс Вебер підкреслював, що протестантизм заклав основу прогресуючої раціональності Заходу і є причиною її подальшого ствердження. Третій напрямок християнства вивів соціальну і правову поведінку християн за межі юридичної площини католицизму. Можливо, саме тому Сполучені Штати часто називають країною, у якій людина зуміла досягнути вищого рівня свободи у поєднанні з життєвим комфортом. Американський конституціоналізм контролює сферу урядового примусу, охороняючи громадян та їх вільні інститути від хаосу і насильства. Урядові функції у конституційній моделі США гармонійно поєднуються з федералізмом, гарантіями самоврядування і громадянською свободою.

Хоча держава відокремлена від релігії, та іноді буває важко провести між ними чітку межу. Це простежується у таких ситуаціях коли сесії Конгресу відкриваються молитвою, яку читає священник, президент повідомляє про дні молитви і спокути, гасло «Ми віруємо в Бога» присутнє на грошовій валюті, кошти, пожертвовані релігійним організаціям, звільняються від сплати з них прибуткового податку, а в американській армії служать військові священники і рабини. Звільнення церков від податків, що поширюється і на нерелігійну діяльність, також свідчить про доброзичливе ставлення до релігії. Коли громадяни США говорять про п'ять своїх головних свобод, першою називають свободу віросповідання.

Отже, американське право розуміння нового типу формувалось на основі елементів римського права та ціннісно-теоретичних засадах протестантизму. Найбільший внесок він зробив у врегулювання економічної сфери, визначив основні засади конституційного ладу і втілюється у широкий спектр дрібниць суспільного і політичного життя, які все ж існують не зважаючи на границю прокладену Конституцією США між державою і релігією.

Червяков Віктор, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2 факультет, 2 курс, 5 група

ФОРМУВАННЯ І ЗНАЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕЛІТІ

В умовах формування незалежної України елітарні верстви населення відіграють надзвичайно важливу роль. Еліта за Вебером – це особистості,

наділені харизмою. Де ля Луж вважав, що еліта – це люди, які володіють ціннішим і вищим біологічним потенціалом (фізичним і розумовим). Безліч вчених (Парето, Моска, Міхельс, Липинський та інші) наголошували на керівній ролі еліт у суспільстві. Як підсумок, можна сказати, що еліта – це менший за кількістю прошарок суспільства, який, завдяки власній харизмі, визначним якостям, більшому потенціалу, керує іншою частиною суспільства. У часи побудови нової держави представники цього класу визначають спрямованість руху всього суспільства. Яким він буде? Відповідь на це питання залежить від цінностей, які поділяє еліта держави. Що таке цінності і як вони формуються? Як вони впливають на погляди, поведінку, сприйняття світу? На ці питання я й спробую відповісти.

Поняття цінностей досліджували багато вчених, як вітчизняних, так і закордонних. М. Вебер розглядав цінність як усвідомлений інтерес, Каган вважав, що цінність – це значення об'єкта для суб'єкта. З погляду Лапіна, цінності – це узагальнені уявлення людей про цілі та норми своєї поведінки, що концентровано виражають сенс культури окремого етносу, усього людства. Вчені усвідомлюють суб'єктивний характер цінностей, адже вони прямо витікають з прагнень та цілей людей. Цінністю можна вважати те, що важливо для людини, народу, людства.

Цінності є важливою складовою світогляду. Вони впливають на поведінку, тобто виконують надважливу регулятивну функцію через визначення засад життєдіяльності. Будучи уявленнями про мету поведінки, цінності виконують прогностичну функцію. Вони уособлюють те, чого прагне людина, спільнота. Через те, що одні цінності притаманні певній соціальній групі людей, вони відіграють об'єднуючу, координуючу та індивідуалізуючу ролі. Маючи спільні з іншими людьми цінності, людина відчуває себе частиною певної спільноти. Цінності – це призма, через яку сприймається світ, визначаючи що є важливим, а що другорядним. Важливою є роль цінностей у формуванні самобутності нації.

На мою думку, українській політичній еліті притаманні, тією чи іншою мірою, цінності права, свободи, справедливості, демократії тощо. Детальніше розглянемо цінність права. Вона сприймається українською елітою неоднозначно. Частина еліти, яка вийшла з радянських часів, не сприймає право як найвищу цінність. Звідси походить правовий нігілізм. Напротивагу виступає та її частина, яка вважає право самоцінним явищем. Це, здебільшого, молода або опозиційна та еміграційна еліта, що сформувалась за радянських часів. Для них право є універсальним регулятором суспільних відносин. Цінності свободи, справедливості та демократії напряму залежать від усвідомлення цінності права. Отже, ті представни-

ки еліти, які визнають право цінністю, визнають цінними свободу, справедливість, демократію. Свободу можна розглядати в двох аспектах: як свободу держави на світовій арені та як свободу особистості.

На формування цінностей впливає багато факторів. Важливим чинником є історичний досвід. Правильно його аналізуючи та застосовуючи, можна попередити формування антицінностей. Для правильного функціонування історичного досвіду важливим є виховання. Воно забезпечує засвоєння та правильне застосування попереднього досвіду новими поколіннями, формує в них систему цінностей. Ще один фактор формування ціннісної системи – умови існування як сукупність політичної, економічної, духовної систем суспільства. Конфлікт реальності з цінностями неминуче призводить до зміни системи суспільства. Взаємодія реальності з цінностями через діяльність окремої людини чи спільноти породжує майбутнє, ідеалом та ціллю якого є втілення цієї цінності. Це основні фактори формування цінностей.

Чернов Антон, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, ИПКОПУ, 2 курс, 5 группа

СТЭНЛИ КУБРИК: ХУДОЖНИК, ФИЛОСОФ, ЛИЧНОСТЬ

Фильмы Кубрика не похожи друг на друга, в их основу положены литературные произведения самых разных жанров, однако, со стилистической, эмоциональной и интеллектуальной точек зрения, наследие Кубрика едино и отмечено неизменно высоким уровнем мастерства, свойственного скорее писателям и художникам, чем кинорежиссерам. Визуальный «реализм» Кубрика уравнивался интересом к мифам, сказкам и фрейдистскому бессознательному. Сила Кубрика, с точки зрения как стиля, так и идеологии, заключается, прежде всего, в том, сколь искусно он управляет эмоциональными и психологическими реакциями на примитивном, инстинктивном уровне.

Кубрик был режиссером «холодного модернизма». Брехт говорил, что искусство должно быть «холодным» и хотел, чтобы зритель был вовлечен в действие скорее интеллектуально, чем эмоционально. Кубрик создаёт кино, балансирующее на грани готики и балагана, и задействует четыре творческих метода: черный юмор, гротеск, жуткое и фантастическое.

У всех четырех наблюдается общая тенденция: соединять аффективные и когнитивные противоположности так, что зритель не знает, как ему реагировать. Часто создается впечатление скрупулезного, рассудочного подхода к абсурдному, жестокому или пикантному материалу. В пример можно привести «тоннельные» кадры — некоторые весьма и весьма зрелищны.

Мужская сексуальность почти всегда в его работах имеет мрачную психоаналитическую подоплеку. Впрочем, как и Фрейд, он пришел к осознанию роли брака. Немногие режиссеры так яростно критиковали военную и научно-исследовательскую систему, так отчетливо сознавали, что машины и механизмы в мужской психологии подменяют Эрос и Танатос. Рассудок не способен помешать Эросу, Танатосу или другой неуправляемой, инстинктивной силе, как ее ни назови, сеять разрушение и смерть.

«Заводной апельсин», который начинается с кадра, полностью залитого красным цветом, очень хорошо отражает дух своего времени: Америку всю потрясали молодежные бунты, в Италии начали действовать Красные бригады, в Великобритании конфликт за независимость Северной Ирландии, война во Вьетнаме, сексуальная революция. Взглянув на подведенный глаз Алекса, вы погружаетесь во мрак сознания, очищенного от невнятных намеков, освобожденного от тягот людского пресса и подозрительных взоров. Так из реальной жизни насилие перекинулось в кинематограф, который намекал зрителям: если насилие — единственный способ разрешения критической ситуации, значит, оно оправдано. «Заводной апельсин» в отличие от других фильмов о насилии доказывал: вина за то, что происходит вокруг, лежит в равной степени на всех. Именно поэтому его появление на экране вызвал скандал и негодование многих зрителей. «Человеку необходимо иметь выбор, — объяснял Кубрик основную идею, — быть хорошим или плохим, даже, если он выбирает последнее. Лишить человека возможности выбирать — значит обезличить его, сделать из него заводной апельсин».

В «Одиссее» представлена ницшеанская идея. Фильм наводит на мысль о том, что ни один рывок вперед, ни одна победа над природой не обходится без убийства. Здесь видится нечто общее с сатириком Т. Вебленом, который утверждал, что примитивному обществу свойственно миролюбие (как тем самым обезьянам в начале фильма), а цивилизация строится на хищничестве, варварстве и патриархате. В футуристическом мире «Одиссеи» продуктивная умственная деятельность, творческое начало и передовые технологии в значительной степени опираются на частную

собственность и мужскую агрессию. Единственный способ выйти из этого цикла — сделать шаг к сверхчеловеку или нечеловеку — но, как говорит нам режиссер, кровожадные инстинкты свойственны и искусственному разуму. Критики расходятся во мнениях относительно основной идеи фильма: взезмой разум, олицетворяемый черным монолитом, — добрая сила или злая шутка?; ребенок в небесах — спаситель или дьявольское отродье?; кино гуманистическое или антигуманистическое? Парадокс «Одиссеи», фильма очень вагнеровского по духу, в том, что, режиссер, обойдясь без литературных элементов и допустив эстетическую гегемонию спецэффектов, какой еще не знал фантастический кинематограф, сохранил критическую остроту, выведя на передний план тему заурядности человеческой жизни, её глупость и варварство.

Взгляд на мироустройство в фильмах Кубрика пессимистичен и актуален: люди неисправимо порочны, и даже в основе прогрессивного общества лежит сублимированное насилие и жажда власти. Единственным щитом от современного мира в картинах Кубрика становятся эстетические ценности.

Шепетенко К., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОПУ, 2 курс, 11 група

ВІРТУАЛЬНІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН СУСПІЛЬСТВА ПОСТМОДЕРНУ

Останні десятиліття ХХ століття відзначилися динамічним розвитком процесів, що поклали початок глобальній віртуалізації суспільства. Радикальне пришвидшення технічного прогресу, активне введення в життя суспільства новітніх інформаційних та комп'ютерних технологій, тотальна віртуалізація життєдіяльності індивідів свідчить про становлення нового типу суспільства, яке характеризується формуванням якісно нової системи цінностей. Актуальність розгляду проблеми віртуалізації соціуму у контексті постмодерністської філософії обумовлена зростанням темпів глобалізації віртуальної реальності, її всезагальним впливом на особистість людини та на усі сфери людської діяльності. Спроби осмислити феномен віртуальної реальності та дослідити особливий тип умонастроїв та світовідчуттів сучасного соціуму призвели до формування ряду нових теорій у філософії «постмодерну». Незважаючи на те, що історія виник-

нення поняття «віртуальності» сягає Античності, його актуалізація як предмету соціально-філософських досліджень сталася саме у рамках даного філософського напрямку наприкінці ХХ століття. Різноманітні аспекти феномена віртуальної реальності та віртуалізації соціуму були піддані вивченню в роботах Кур'євої Г. Г., Меньчикова Г. П., Носова М. О., Таратути К. Є.

Віртуальність являє собою атрибутивну та невід'ємну характеристику сьогоденної соціальної реальності. Дане філософсько-соціальне явище проявляється в різноманітних елементах соціуму. Віртуальна реальність здійснює вплив практично на усі сфери життєдіяльності людини: науку, мистецтво, політику, економіку тощо. Інтенсивне поширення глобальних мереж та комп'ютерних технологій сприяє якісним змінам у соціальній еволюції та надає нових якостей світосприйняттю індивіда – відбувається процес поступової заміни «світу речей» на образи, що на сьогодні набуває тотального характеру. Сучасний соціум відчуває себе поміщеним у віртуальний простір, особливе середовище, яке розвивається за своїми характерними законами, де необмежені можливості поєднуються з абсолютною непередбачуваністю результатів.

Віртуалізація є причиною суперечливих процесів, що впливають на функціонування важливих соціальних інститутів та пов'язуються як з позитивними, так і негативними тенденціями. У числі позитивних результатів віртуалізації життя суспільства можна назвати прискорене впровадження та розповсюдження технічних нововведень і сучасних методів управління, поява нових можливостей як для окремих осіб, так і для держав, шляхів забезпечення більш високого рівня життя та ін. Феномен віртуальності дає змогу соціуму розширити свій соматичний простір, індивід отримує змогу здійснювати різноманітні просторово-часові маніпуляції та виходити за рамки емпіричного світу. Віртуальна реальність дає змогу індивіду «приміряти» на собі предмети навколишнього середовища, тим самим підштовхуючи його до спроби ідентифікації з зовнішнім світом. Таким чином, віртуальність виступає в якості засобу, який полегшує здійснення екзистенціального самовизначення індивідом та дає йому змогу зрозуміти хто він є насправді. Разом з тим, не можна залишати без уваги і несприятливі соціальні наслідки подальшого розвитку віртуальних технологій. До таких слід віднести процеси заміни суб'єктивного начала віртуальністю – соціум стає нездатним розрізняти їх. Людина сприймає та переживає віртуальну реальність спотворено, не як породження власного розуму, а як об'єктивну реальність.

У сучасних реаліях феномен віртуалізації при всій своїй складності та неоднозначності набуває статусу невід’ємної властивості соціальної реальності, головного концепта сучасного суспільства.

Шинкарчук А., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОПУ, 2 курс, 20 група

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ АБОРТУ

Життя людини – це найвища цінність, що охороняється законом. Сьогодні загально визнаним є той факт, що серед природних, невід’ємних прав людини найголовнішим є право на життя. Дане право закріплене, насамперед у ст.3 Загальної Декларації прав людини, де сказано, що: «Кожна людина має право на життя, свободу і на особисту недоторканість». Тому, у сучасному суспільстві дуже гостро постає питання про можливість здійснення абортів: певна частина суспільства розглядає це як вбивство, а інша відносить даний вчинок до невід’ємного репродуктивного права особи.

У межах філософської думки, дана проблема також не отримала єдиного вирішення. Представники стоїцизму вважали плід – частиною тіла жінки протягом всієї вагітності, а одухотворення дитини відбувається тільки після народження. Піфагорійці підкреслювали, що людська душа створюється в момент зачаття, і саме це вчення відбилося в забороні абортів у клятві Гіппократа. Згідно з Платоном душа людині дається ембріону в момент зачаття, тому саме з цього моменту людина існує як повноцінна іпостась. Система Аристотеля не протиставляє тіло душі, і плід стає людиною лише після народження. Слід зазначити, що дані концепції не тільки заклали основу полеміки в питаннях проблеми абортів, а й виявилися тим фундаментом, на якому ґрунтуються всі філософи сучасності. Сучасні філософи на цю проблему мають дві протилежні точки зору, оскільки пов’язують початок життя людини з виникненням різних моментів та настанням різних умов. Представники функціоналізму вважають, що життя людини починається в той момент, коли вона починає усвідомлювати свої дії, здійснювати раціональні вчинки і проявляти до чого-небудь інтерес. Таку точку зору також підтримують А. Джубіліні, Ф. Мінерва, Д. Савулеску. Вони перевизначають людину так, щоб виключити немовлят з числа людей. З їхньої точки зору «реальною людиною» («actual

person) можна назвати тільки того, у кого можуть бути плани і устремління – які будуть зірвані, якщо позбавити його життя. Прихильники персоналізму, стверджують, що цінність людського життя є дар, і цінність цього дару «дана» і присутня навіть тоді, коли певні людські здібності чи функції відсутні. Відповідно до такого способу мислення, цінність особистості не завойовується ніякими функціями і здібностями і тому не може бути втрачена. Представники даного підходу, насамперед Г. Тіліке, вважають, що початок тілесної сфери людини означає початок самої людської особистості, людина має гідність від народження, її дух і тіло тотожні, а отже і особистістю вона стає в момент зачаття, з якого і починається її життя.

Питання легальності абортів не вирішено і на законодавчому рівні. Норми права, що регулюють підстави та порядок проведення правомірного абортів, та норми, які закріплюють захист репродуктивних прав особи утворюють колізію з тими нормами права, що визнають право на життя особи найвищою соціальною цінністю. Разом з тим в системі національного законодавства існують прогалини щодо визначення правового статусу ембріона.

Таким чином, проблема абортів, можливості його здійснення не знайшла свого чіткого вирішення ні серед філософів, ні серед законодавців, ні серед суспільства в цілому. На мою думку, дане питання не отримає свого остаточного розв'язання і в майбутньому, оскільки кожна людина має свої особисті моральні, етичні, релігійні ідеали та орієнтири, відповідно до яких вона формує своє власне ставлення до даної проблеми, що може виражатися як у виправданні, так і в засудженні такого суперечливого явища як аборт.

Шматченко Оксана, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, ІПКОЮ, 2 курс, 11 група

ДО ПИТАННЯ ПРО АКСІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА УКРАЇНИ

Останнім часом більшість населення незалежної України сприймає сучасні демократичні цивілізаційні цінності лише як ідеї, пов'язані, головним чином з матеріальним добробутом, а не з порядком, заснованим на реальному визнанні державною владою суспільної свободи, природних

і невідчужуваних прав і свобод людини. Йдеться про суспільний порядок, де кожна окрема людина має певну сферу свободи стосовно народу як колективного цілого, де кожний громадянин є вільним відповідно до більшості, яка формує політичну волю, і має певну автономію відповідно до держави, що виражає цю волю. Актуальність даної теми полягає у тому, що сьогодні необхідні не просто зміни соціальних цінностей, а передусім пошук самих соціальних цінностей, зокрема, ідей справедливості, свободи, демократії, права, державності, закону, управління, самоуправління тощо. Питання щодо трансформації цінностей в правовій системі України набуває все більшої актуальності. Це зумовлено тим, що відсутність стійкої правової свідомості негативно позначилася на політичному самовизначенні українського народу, а падіння «старого режиму» супроводжувалося найглибшою кризою світогляду людей. Донедавна діюча ідеологія перестала бути загальноприйнятною та обов'язковою. І це призвело до кризи української правосвідомості. Логічним було б те, що світоглядна основа, яка була зруйнована, повинна бути або знову аргументована і укріплена, або чимось замінена. А цього не відбулось. Тому ми стикаємось з тим, що питання, які вважалися вирішеними безповоротно, знов стали відкритими. І на фоні загальної суспільної трансформації постає проблема цінностей у системі права України. Наявний стан правосвідомості в умовах перехідного періоду пояснюється не тільки сукупністю реальних соціально-економічних причин і станом правової дійсності, не тільки психологічними особливостями вікової чи групової приналежності людей, але і історичними особливостями розвитку суспільства, масовою психологією його членів. Тут буде доречно сказати про соціальну аномію, яка має місце в сучасному українському суспільстві. Аномія (від франц. *anomie* – відсутність закону, організації) – соціологічне і соціально-психологічне поняття, що позначає етично-психологічний стан індивідуальної і суспільної свідомості, яка характеризується розкладанням системи цінностей, обумовленою кризою суспільства, суперечністю між проголошеними цілями і неможливістю їх реалізації для більшості. Виражається у відчуженості людини від суспільства, апатії, розчарованості в житті, злочинності. Іншими словами, аномія – це щонайповніша розбіжність між декларованими цивілізаційними цінностями і соціально структурованими шляхами їх досягнення. Формування нігілістичного ставлення до правової дійсності у значної частини українців пов'язано з тим, що воно залежить, перш за все, від стану буденної свідомості суспільства, яке, в цілому адекватно відображає соціально правову ситуацію в Україні. Одним з найвпливовіших факторів трансформаційних процесів у сучасній правовій

системі України, безумовно, можна вважати ті зміни, які обумовлені роллю та місцем західних цінностей та міжнародного права взагалі. Західні цінності пов'язані зі свободою дій і особистою відповідальністю. Але, якими б привабливими не здавалися так звані західні цінності і, навпаки, якого б осуду і зневаги не зазнали наші цінності, все ж поспіх і необдуманість, відсутність чітких критеріїв при їх виборі, з огляду на ментальність і минуле українського народу, можуть спричинити і вже спричинили ідеологічні метаморфози. За умов глибокої моральної кризи сучасного українського суспільства було б недоцільним орієнтуватися на якусь певну модель суспільного розвитку, пам'ятаючи, що наша країна вже достатньо заплатила за ідеологічні експерименти минулого і допущені при цьому помилки. Отже, дуже важливим є поворот до ціннісного аспекту права, як ґрунту для формування режиму законності.

Ярусевич Євгеній, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 6 факультет, 3 курс, 1 група

СВІДОМІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА НА ШЛЯХУ СТВОРЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Проблема штучного інтелекту в науці XXI століття охопила широке коло досліджень, пов'язаних зі створенням штучного аналогу інтелекту людини. В 20 столітті виникає філософія штучного інтелекту як інтегративний філософський напрям, предметом якого є феномен штучного інтелекту. В межах філософії в контексті штучного інтелекту досліджуються не тільки такі проблеми як перспективи створення ШІ, але й класичні філософські питання про свідомість, розум та інтелект.

Проблему штучного інтелекту досліджувало багато вчених та філософів: Дж. Сірл, К. О. Павлов, Анохін П. К., Алан Тюрінг, Суворов В. В., Бостром Н. та інші. Над розробкою систем штучного інтелекту сьогодні працюють безліч лабораторій всесвітньо відомих компаній (Apple, Sony, Google).

Але не всі думають, що створення ШІ можливо, на їхню думку створенню ШІ заважає велика проблема у вигляді людської **свідомості**, яку не тільки не можна відтворити в машинному виді, вона навіть практично не вивчена в людині. Саме свідомість являє собою головну перешкоду щодо створення штучного інтелекту.

Розробники штучного інтелекту на даний час вже змогли відтворити певні структурні елементи свідомості.

Так, вчені з пізанського університету розробили технологією – **HEFES** – що дозволяє роботам імітувати міміку, відповідну тій чи іншій **емоції**. Робот може демонструвати радість, страх, смуток, відразу, подив й інші емоції, а також переходить від однієї емоції до іншої.

Робот **АДАМ**, спроектований вченими Уельського університету, без жодної підтримки ззовні зробив самостійне наукове відкриття в області сучасної фармакології. Цей робот наділений **свободою вибору поведінки**.

Дослідники Іллінойського університету протестували створений в університеті МІТ штучний інтелект ConceptNet 4. Після проходження IQ-тесту вчені оцінили розумовий розвиток ConceptNet 4 на рівні 4-річної дитини.

Майже всі комп'ютери володіють такими елементами свідомості як **знання, пам'ять і мислення**.

Незважаючи на все це недосажною для розробників штучного інтелекту є самосвідомість, як основна ознака свідомості. Саме вона є тим, що відрізняє людину від машини. Це усвідомлення себе як особистості, усвідомлення своєї здатності приймати самостійні рішення і вступати на цій підставі у свідомі відносини з людьми та природою, нести відповідальність за прийняті рішення й дії. Інакше кажучи, це цілісна оцінка самого себе, свого морального обличчя, власних знань, думок, інтересів, ідеалів, мотивів поведінки, дій, моральних властивостей та ін.; за допомогою самосвідомості людина реалізує ставлення до самої себе, здійснює власну самооцінку як мислячої істоти, здатної відчувати.

Можливість створення штучного інтелекту в недалекому майбутньому є реальністю, але вченим прийдеться неабияк попрацювати, щоб відтворити **свідомість** в машинному вигляді і здійснити мрію Алана Тюрінга 20 століття.

Наукове видання

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Тези доповідей
ІХ Всеукраїнської студентської наукової конференції
(11 грудня 2013 року)

Відповідальний за випуск *І. І. Коваленко*